

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ერა30

1

გამომცემლობა
„ახალციხის უნივერსიტეტი“
ახალციხე – 2016

УДК (უაკ) – 821.353.1(051.4)
UDC ა-763

სარედაქციო საბჭო:

თავმჯდომარე – მერაბ ბერიძე

მოადგილე, რედაქტორი – ვასილ მამულაშვილი
მოადგილე – მაკა კაჭკაჭიშვილი-ბერიძე

წევრები: ნიკო ახალკაცი, ლალი ბერიძე, გივი ბუცხრიკიძე,
ლია ზაზაშვილი, ვახტანგ ინაური, მალხაზ ლომსაძე,
ლერი ნოზაძე, მაია ქუქჩიშვილი, როინ ყავრელიშვილი

მხატვრები: ლელა ფერაძე
ნანა ყორანაშვილი

მდივანი - ზაირა გელაძე

გარეკანი: იდეის ავტორი მ. ბერიძე
კომპიუტერული დამუშავება
მ. ნანუაშვილისა

საგამომცემლო ჯგუფი: ლია ზედგინიძე
ლარისა გურგენიძე

რედაქციის მისამართი: ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106

© სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2016
ISSN 2346-836X

ზოგი რამ ლიტერატურული ცხოვრების ისტორიიდან უნივერსიტეტში

ჯერ კიდევ 1990 წელს ვწერდით: „რაც უნდა კურიოზად მოგვეჩვენოს, ახალციხემ თავისი სახე, როლი, როგორც ეკონომიკურმა და სტრატეგიულმა პუნქტმა, დაკარგა მას შემდეგ, რაც შეწყდა ტყვეებით ვაჭრობა და რუსეთის მმართველობის ქვეშ აღმოჩნდა იგი. რევოლუციამდე ჯერ კიდევ არ იყოს ცუდად საქმე, კონტაქტები აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ქვეყნებთან აქცევდა ახალციხეს ცნობილ ქალაქად. „შლანგბაუმმა“ ახალციხე მოსწყვიტა არა მარტო დანარჩენ სამყაროს, არამედ საქართველოსაც კი. დღეს რთული პრობლემების წინაშე დგას ქალაქი, ისტორიული ცენტრი სამხრეთისა. იგი ხელახლა შემოდის მიმოქცევაში... აქვს მნიშვნელობა იმას, თუ როგორი იქნება მისი მომავალი, დარჩება ბოლო დრომდე მოსულ პროვინციულ ქალაქად თუ...“.

1990 წელს შექმნილმა თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალციხის ფილიალმა საეტაპო როლი შეასრულა ახალციხის მომავლის განსაზღვრაში და მის განვითარებაში. ახალციხე ყოველთვის ისტორიული მესხეთის კულტურულ-ეკონომიკური ცენტრი იყო.

მე-20 საუკუნეში არსებული მკაცრი ცენტრალიზაცია განსაზღვრავდა ცხოვრების ყველა სფეროს ყოფნა-არყოფნის საკითხს. თბილისში თავი მოიყარა ეკონომიკური შესაძლებლობების დიდმა ნაწილმა, უნივერსიტეტებმა, ინსტიტუტებმა და ა.შ. რეგიონები მისდევდა თბილისის ცხოვრებას. საქართველოს სხვა კუთხეები შედარებით დაწინაურდა ამ მხრივაც. ქართლში, კახეთში, დასავლეთ საქართველოში ინსტიტუტები განაპირობებდნენ განათლების გარდა ლიტერატურულ ცხოვრებასაც. სამხრეთ საქართველოში, მართალია, არსებობდა მწერალთა კავშირის განყოფილება თუ ფილიალი, მაგრამ იგი სერიოზულ ლიტერატურულ პროდუქციას ვერ ქმნიდა.

ახალციხის გარდა ლიტერატურული მაჯისცემა ისმოდა რაიონულ ცენტრებში. ყველა რაიონში გამოდიოდა სარაიონო გაზეთი, რომელთა ფურცლებზეც ხშირად იბეჭდებოდა უმნიშვნელო ლიტერატურული ნაწარმოებები.

დღევანდელი გადასახედიდან ბევრი რამ დავინწყებას მიეცა. ზოგი რამ ციდან ჩამოვარდნილი შეიძლება მოეჩვენოს ადამიანს, რა იყო, რა დახვდა უნივერსიტეტს სამხრეთში და რა არის დღეს. საჭიროა სერიოზული ანალიზი იმისათვის, რომ უკეთ განვსაზღვროთ მომავალი. საამისოდ და საბედნიეროდ, მაშინდელი უნივერსიტეტის გაზეთი „მესხეთი“ აფიქსირებდა დროს, სიტუაციას, პრობლემებს. არც ის არის შემთხვევით, რომ გაზეთს „მესხეთი“ დავარქვით და მესხეთის როლზე, მის ისტორიულ მისიაზე ხდებოდა ხშირად აპელირება. დღესაც აქტუალურია საკითხი მესხეთისა და მისი როლისა, ამიტომ ერთხელ კიდევ გავიმეორებთ 1992 წელს ნათქვამს: „ქართველებს გვაკლია ერთობის ისტორიული ფსიქოლოგია, სამწუხაროდ. ფეოდალური საქართველო რა განცდებით და განწყობილებითაც დაუკავშირდა რუსეთს, თითქოს, დრო არც გასულაო, თითქოს ეს ორასი წელი არც ყოფილიყოს, ისეთივე უბრუნდება ისტორიას. რაც იყო და როგორც იყო, იქიდან ცოტა რამ დაგვრჩა სასიკეთო. დღეს არ არსებობს დილემა, არსებობს ერთი გზა. უნდა გაძლიერდეს მესხეთი, მისი მიჩქმალული როლი უნდა წამოიწიოს, განისაზღვროს არა ზოგადად, არამედ - კონკრეტულად, მეცნიერულ საფუძვლებზე შედგეს განვითარების კონკრეტული პროგრამა და გაკეთდეს საქმე. რუსეთმა პირველი დღეებიდანვე განჭვრიტა მესხეთის ფუნქცია და ამიტომ უპირველესი დარტყმები სწორედ მესხეთზე მოვიდა“.

ეს სიტყვები თსუ ახალციხის ფილიალის პირველ სამეცნიერო კონფერენციაზე ითქვა და იქვე აღინიშნა უკვე არსებული ლიტერატურული ცხოვრების ტრადიციის შესახებ: „პირველად, როდესაც ფილიალში პოეზიის წრე შეიქმნა, პირველი ლექსები განვიხილეთ ძალიან სერიოზულად, ისე დაგვაღამდა, ვერც შევამჩნიეთ. წელწელა წამოიწია ლიტერატურულმა ხუთშაბათებმა, სადაც უკვე მხოლოდ პოეზიას აღარ განვიხილავთ, უკვე სერიოზული მსჯელობა მიდის ლიტერატურაზე“.

პირველი, რაც გაკეთდა ფილიალში, ლიტერატურული ცხოვრების გამოცოცხლება და ლიტერატურული ტრადიციის შექმნა იყო.

სანთლის შუეი ვისთვის რომანტიკული გარემოს შექმნის საშუალებაა, ვისთვის უბრალოდ სანთელი, რომელიც სიბნელეს ანათებს, რომ ერთმანეთი დავინახოთ. 90-იან წლებში სანთელს გამოცლილი ჰქონდა რომანტიკული შინაარსი, რაზეც მიგვანიშნებს უნივერსიტეტის პირველი კრებულის „სიტყუას“ წინასიტყვა 1996 წელს:

„პირველად იყო სიტყვა... მერე გაიხსნა ჩვენი პატარა უნივერსიტეტი. პირველსავე წელს, პირველსავე შეხვედრაზე, სტუდენტებისა

და პედაგოგების უპირველესი სატკივარი სულიერება გახლდათ. პოეტურობა არასოდეს გვაკლდა. პოეზიის წრე... ცივი საღამოები და მაინც ჩატარებული ზეიმი, ლექსის ზეიმი სანთლის შუქზე. უკვე მოგონებებადღაა დარჩენილი, რომ სიძნელები საოცრად ლამაზდებოდა ლექსებით. ჩვენი პოეტები ... მესხეთს პოეზიით ვინ გააკვირვებს, მაგრამ სხვაგვარი ძალა და ეში მოიტანეს სტუდენტებმა. რამ დაგვაგინყოს ტიცინისა და ცვეტაევას საღამოები. დღევანდელი გადასახედიდან მართლაც რომ დულდა იმ გაჭირვების წლებში პოეტური ცხოვრება“.

ლიტერატურასა და პროგრესზე საუბრისას სამხრეთ საქართველოში სტიმულს და იმედს გვაძლევდა დედა უნივერსიტეტის ლიტერატურული ტრადიცია. ახალციხის ფილიალი აგრძელებდა თბილისის არა მხოლოდ სამეცნიერო ტრადიციებს, არამედ ლიტერატურულსაც. ამიტომაც იყო ლიტერატურული ხუთშაბათები ჩვენთან ძალიან პოპულარული. ის ხომ თბილისის უნივერსიტეტის ანალოგიით შეიქმნა. უნივერსიტეტმა ჩაუსახა იმედი მესხეთს, რომ მოვიდოდა სერიოზული ლიტერატურა, აღორძინდებოდა უძველესი ლიტერატურული სკოლები თუ არა, განყვეტილი ძაფი მაინც გამთელდებოდა.

1990 წელს გახსნილ ახალფეხადგმულ ფილიალს მწირი ტექნიკური შესაძლებლობები ჰქონდა, მაგრამ მას არ უშინდებოდა. ჯერ კიდევ შორს იყო კომპიუტერული ბუმი, ჯერ ისევ საბეჭდ მანქანაზე ვკრეფდით ტექსტებს. სტამბა, რომელსაც ფოტოების კლიშეები ტყვიისა სჭირდებოდა და ისინი თბილისში უნდა დაგვემზადებინა, ტყვიისგან ჩამოსხმული შრიფტით ხდებოდა ტექსტის აწყობა, მიმზიდველი იყო ჩვენი მიზნებისათვის.

1992 წელს ასეთ პირობებში გამოვეცით მე-2 კურსის სტუდენტის ცაულინა მაღაზონიას ლექსების პატარა კრებული, რომელსაც შემდეგი სიტყვები წაუფმძღვარეთ:

„დამთავრდა გამოცდები, ცაულინა გახდა ჩვენი ფილიალის სტუდენტი. პირველი წელი რომანტიკულ ფერებში გავიდა. მაშინ იყო, სიყვარულის უნივერსიტეტი რომ უწოდეს ახალციხის ფილიალს.

მის პოეტურობას თურმე პოეზიაც ახლდა. პირველად ცაულინას ლექსები განვიხილეთ ერთ ლამაზ საღამოს. ყველაფერი პირველად და პოეტურად იყო მესხეთის უნივერსიტეტში. ცხოვრება თავისი გზით წავა ...

... ცაულინა მაღაზონიას სევდანარევი, ნაღვლიანი, ზოგჯერ გაბედულსტრიქონიანი ლექსიც სხვაგვარ ძალას შეიძენს. რას იზამ,

ეშველება საქართველოს, პოეზიასაც ეშველება. მინავლებული პოეტური პულსი, რომელიც ფილიალში ჩვენი მეორეკურსელი გოგონას სახით სცემს, ალბათ, განმტკიცდება მომავალში და მძლავრ პოეტურ ძალად იქცევა. აქამდე ბევრ პირველს კიდევ ერთი დაემატა“.

არვის ჰქონდა ილუზია იმისა, რომ ყველაფერი ერთი ხელის დაკვრით გაკეთდებოდა. „იმისათვის, რომ შეიქმნას მძლავრი სამხრეთული სალიტერატურო სკოლა, დროა საჭირო, შექმნით კი შეიქმნება. ამის იმედს ჩვენი ახალგაზრდობა და ისტორია გვვაძლევს. დიდი ეროვნული საზრდო და მომავალი“.

„ლიტერატურული ხუთშაბათების“ ლოგიკური გაგრძელება იყო „სიტყუას“ გამოცემა, რომელიც მართალია, სულ რამდენიმე ნომრით არის წარმოდგენილი და სამწუხაროდ, მხოლოდ სამი წლის განმავლობაში გამოდიოდა, მაგრამ მან მნიშვნელოვანი კვალი დააჩინა სამხრეთის ცხოვრებას. მისი რედაქტორი იყო კოტე კაკიტაძე პროფესიით ლინგვისტი, ენათმეცნიერი, მაგრამ ლიტერატურის, პოეზიის კარგი მცოდნე და თავადაც მშვენიერი ლექსების პატრონი. კრებულში იბეჭდებოდა პოეზია, პროზა, თარგმანები, კრიტიკული წერილები.

ერთგვარი საპროგრამო წერილის როლი შეიძლება დავაკისროთ 1997 წელს „სიტყუას“ 1(2) ნომერში გამოქვეყნებულ სტატიას „საით“. მასში დასმული ბევრი პრობლემა დღესაც მნიშვნელოვანია. ინტერესმოკლებული არ არის იმის აღნიშვნაც, რომ ზოგი რამ სწორედ იმ გზით წავიდა, როგორც ჩვენ ვვარაუდობდით. მიუხედავად მისი მოცულობისა, გადავწყვიტეთ გავიმეოროთ ტექსტი:

„თბილისი, სადაც თავი მოიყარეს მეოცე საუკუნის პოეტებმა, ყოველთვის რეგიონებიდან საზრდოობდა. ი. გრიშაშვილის გარდა თბილისში დაბადებულსა და გაზრდილ ქართველ პოეტს ვერც კი ვიხსენებ. დღეს, როდესაც დედაქალაქიდან გავიდა ან გადის საქართველო, თბილისური პოეზია ერთგვარი სულიერი გაკოტრების საშიშროების წინაშე შეიძლება აღმოჩნდეს. ქართველი ახალგაზრდობის დიდი ნაწილი, ვისაც კი სერიოზული პოეტენციალი და მატერიალური შესაძლებლობა აქვს, მიემგზავრება საზღვარგარეთ, სადაც ნებით თუ უნებლიედ ექცევა ევროპული ლიტერატურის გავლენის სფეროში. არც ჩვენს დედაქალაქს აკლია „ამერიკანიზმის“ მოჭარბება, რაც თავისთავად მხოლოდ საკუთარ „მეს“, პიროვნულ სულიერ ტკივილებს, ანდა სამყაროსთან „საკუთარ დამოკიდებულებას“ წარმოაჩენს. კოსმოპოლიტიზმის აჩრდილი დადის საქართველოში.

ევროპასთან კავშირის წინააღმდეგი არც ჩვენ ვართ, მაგრამ საჭიროა საკუთარ ფესვებზე დგომა. სხვა ქვეყნის ლიტერატურისაკენ გახედვა საკუთარი სიტყვის კრიზისმა იცის. როგორ დავძლიოთ იგი? საუკუნე მთავრდება. ყველა საუკუნის დასასრული ბევრი რამის დასასრულს და ბევრის დასაწყისს მოასწავებს. იქნებ მთავრდება „ეპოქა დიდი“?

ქართულ პოეზიას (მწერლობას, საერთოდ) უცხო ლიტერატურის გავლენები არ დაჰკლებია. ბერძნული, თურქული, რუსული პოეზია ყოველთვის ასაზრდოებდა ქართულს. შემდეგ დრო ჩამორეცხავდა „ამჰამშანებსა“ და „შაითან ბაზრებს“ და დაგვრჩებოდა ის, რაც მხოლოდ ჩვენთვის იყო.

რით ვისაზრდოოთ?

ღვთის წყალობაა, ალბათ. დღევანდელი უნიკალური სიტუაციაა მესხეთში (სამცხე-ჯავახეთში). რეგიონების დაწინაურება (რაც გარკვეულწილად რეგიონული მმართველობის შედეგია) ქმნის კუთხურობის, დაცილების საშიშროებას. თბილისის საზრდოობდა ქართული დიალექტებით და ეს მისი სიმდიდრე იყო მუდამ. ამის რეალური საშუალება ახალ ცენტრებს შეიძლება არც კი ჰქონდეთ. მესხეთში დღეს კომპაქტურად სახლობენ ჯავახებისა და სამცხელთა გარდა, იმერლები, მთიულები, აჭარლები, რაჭველები და სხვა. თითოეული დიალექტის მკვიდრს სამხრეთში თავისი კუთხიდან მოტანილი საკუთარი სურნელი და პოეტური სული აქვს. რა თქმა უნდა, დიდი მნიშვნელობა აქვს ევროპაში გასვლას, მაგრამ ევროპული ლიტერატურა ახლო მომავალში თავად მოვა ჩვენთან საკუთარი მთარგმნელების საშუალებით. შემთხვევითი სულაც არ არის, რომ ჩვენს უნივერსიტეტში დასავლური და აღმოსავლური ენები, ერთი, უცხო ენათა, ფაკულტეტის კუთვნილებაა. ტრადიციული მეზობლების ლიტერატურა ახლობელი გახდება სომხურიდან, თურქულიდან, ახალი ბერძნულიდან თარგმანების გზით. ევროპისა და აზიის გეოგრაფიულ გზაჯვარედინს უნდა გაუსწორდეს ლიტერატურული გზაჯვარედინი. ჩვენ არც ევროპისაკენ უნდა წავიდეთ და არც აზიისაკენ, ჩვენ ჩვენი გზა გვაქვს და ამ გზით უნდა ვიაროთ.

მესხეთისათვის კიდევ ერთ სიმდიდრეზე მივუთითებ. ეროვნულ-ეთნიკურ სიმდიდრეს რელიგიურ სიმრავლეთა სიმდიდრეც დაემატება, მართლმადიდებულ-კათოლიკურ-გრიგორიანულის გვერდით ჯერ თავიანთი ლიტერატურული სიტყვა არ უთქვამთ მაჰმადიანებს, რომლებიც მესხეთის მოსახლეობის სოლიდურ ნაწილს წარმოადგენენ.

ლექსის (საერთოდ მხატვრული ნაწარმოების) ფორმას მნიშვნელობა არა აქვს. მთავარია, ვინ წერს და როგორ წერს, როგორ ფორმას ითხოვს სათქმელი. სული იყოს ძლიერი, ნიჭმა იმძლავროს და იქ გამოხეთქავს, სადაც საჭიროა.

მძიმეა მისია, მაგრამ ასეა, ახალგაზრდობის მხრებმა უნდა იტვირთოს პოეტური ჭაპანის წევა, რასაც გააადვილებს საკუთარი ხალხის სულში ჩახედვა, იქ მოძიება კითხვის პასუხისა. ხალხთან სიახლოვე. სამშობლოსთან სიახლოვე და რწმენა მომავლისა გზას გაუნათებს ჩვენს პოეტებს“.

ამ პროგრამის ნაწილი იყო ის ინტენსიური მთარგმნელობითი საქმიანობა, რომელიც ფილიალში გაიშალა და რამდენიმე კრებულით დაგვირგვინდა. სამწუხაროდ, შემდეგ წლებში ცხოვრებამ სხვა მიმართულება მიიღო.

ლიტერატურული ცხოვრების საინტერესო ნაწილად გვინდოდა გვექცია პატარა კრებულებით ახალგაზრდობის ნახალისება. ამ მიზნით დავეწყეთ წიგნაკების გამოცემა მე-20 საუკუნის 90-იან წლების ბოლოს, 1999 წელს. მათში იბეჭდებოდა ლიტერატურულ ხუთშაბათებზე წაკითხული ლექსები და მათი განხილვა, კრიტიკა ჩვენი სტუდენტებიდან და კურსდამთავრებულებიდან. თითოეული მათგანისაგან ველოდით დიდ მომავალს, შრომას. სამწუხაროდ, მძიმე ცხოვრებამ, როგორც ჩანს, თავისი დალი დაასვა ამ თაობას.

უნივერსიტეტში სულ იდგა ლიტერატურის, სალიტერატურო ცხოვრების პრობლემა. მეტ-ნაკლები აქტიურობით ხან გაცხოველდებოდა ეს პროცესი, ხან მინელდებოდა და დროს ელოდებოდა. 25 წელი იმისათვის, რომ დიდი ლიტერატურა შეიქმნას არც ცოტა, მაგრამ იმდენიც არ არის, უიმედობა რომ დაგვეუფლოს. მთავარია, სცემდეს ძარღვი, მთავარია ნიჭი, თორემ შედეგი უეჭველად დადგება. დღესაც არ კარგავს აქტიურობას 2000 წელს ნათქვამი სიტყვები ჩვენი უნივერსიტეტის და სალიტერატურო საქმიანობის შესახებ:

„ლიტერატურა ის სფეროა, რომლის გარეშეც ვერ იარსებებს ვერცერთი კულტურული დაწესებულება, ვერცერთი კულტურული ადამიანი; აქედან გამომდინარე, ჩვენი მცდელობები გასაკვირი არ არის. მნიშვნელობა არა აქვს, რას გადაწყვეტს მწერალთა ყრილობა მწერალთა კავშირის დარჩენა-არდარჩენის თაობაზე. რამდენადაც დიდი მწერლობა და, საერთოდ, მწერლობა, არის იქ, სადაც დიდი მწერალია, ამიტომაც, ასევე, არა აქვს მნიშვნელობა, სად იქნება მწერალი, თბილისში, რუსთაველზე თუ მესხეთში. მთავარი ნიჭია. მე ვფიქრობ, მესხეთში მწერლობას აქვს მომავალი და საამისოდ ბევრ

რამეს აკეთებს ჩვენი ფილიალი. ფილიალში მოქმედებს ლიტერატურული წრე, რომელიც ხელოვნების ნიჭით დაჯილდოებული ახალგაზრდების შეკრების ძირითადი ადგილია. შეხვედრებს ვუწყობთ რეგიონის მწერლებს, ხვდებიან ჩვენებსაც. მთავარი ის არის, რომ აქ მწერლობა არის გატაცებაც და პროფესიონალი მწერლებიც არიან ჩვენთან.

ყოველივე ამას მეტი ხელშეწყობა რამ ჰქონდეს, მეტი საშუალება რომ ჰქონდეს მწერალს და საარსებო საშუალების ძებნაში არ ფლანგავდეს ძვირფას დროს, მოიგებდა მწერლობაც და მწერლობის დამფასებელიც. ჩვენი ფილიალის ლიტერატურული წრე ძალიან სერიოზული ძალაა, ლიტერატურული ცხოვრება საინტერესოდ მიდის“.

სამხრეთ საქართველოს ცხოვრებაში უდიდესი როლი ითამაშა „ლიტერატურულმა მესხეთმა“, რომელიც გამოდის 1999 წლიდან. მისი ერთ-ერთი დამფუძნებელი არის უნივერსიტეტი. უნივერსიტეტის პროფესურა აქტიურად იბეჭდება მის ფურცლებზე. ამ საქმის თავი და თავი არის რედაქტორი ავთანდილ ბერიძე, რომლის მხოლოდ ინიციატივასა და აქტიურ საქმიანობაზე კი არ არის დამოკიდებული „ლიტერატურული მესხეთი“, არამედ ავთანდილ ბერიძის საქმიანობა ნათელი მაგალითია იმისა, თუ რა შეიძლება გააკეთოს ერთმა ადამიანმა.

კიდევ ბევრი რამის გახსენება შეიძლება და დარწმუნებული ვართ ჩვენი კოლეგებიც იტყვიან თავიანთ სიტყვას ლიტერატურული ცხოვრების შესახებ, რომელიც სუფევდა უნივერსიტეტში ამ ოცდახუთი წლის განმავლობაში.

დღეისათვის საჭიროა არა მხოლოდ შეჯამება გავლილი ცხოვრებისა, არამედ სამომავლო პერსპექტივის განსაზღვრა. საამისოდ გადავწყვიტეთ ახალი ნაბიჯის გადადგმა და პერიოდული გამოცემის დაარსება. დროა ახალციხეში (სამცხე-ჯავახეთში) შეიქმნას ისეთი პერიოდული გამოცემა, რომელიც გარშემო შემოიკრებს სამეცნიერო ინტელიგენციასთან ერთად პოეტებსა და მწერლებს. მით უმეტეს, რომ სამეცნიერო ლიტერატურული კრიტიკა, ლიტმცოდნეობითი ანალიზი და ლიტერატურის ისტორიაში შექმნილი შრომები არასოდეს აკლდა უნივერსიტეტს.

გადავწყვიტეთ, დავაფუძნოთ ლიტერატურული და სამეცნიერო-პოპულარული ჟურნალი „არავი“. სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით **„არავი არს ქარი სამხრეთით, განმადნობელი ყინვათა“**. შეიძლება, ერთი შეხედვით, სათაურს არც ჰქონდეს რაიმე მნიშვნე-

ლობა, დატვირთვა და რაც უფრო დამაბნეველი იქნება იგი საზოგადოებისა და გაუგებარი, იქნება სჯობდეს რეკლამისათვის, მაგრამ, რადგან ჩვენი გამოცემა არის სამხრეთული, რადგან სამხრეთი ყოველთვის სითბოს, ერთიანობის სიმბოლო იყო საქართველოსთვის, გვინდა გალღვეს ყინული, რომელიც თანამედროვე „დათითოებულ“ ადამიანთა გულშია და „არავმა“ სიკეთე მოუტანოს ჩვენს ქვეყანას.

რამდენიმე ვახსენებ

* * *

ზამთრის არდადეგებიდან დაბრუნებულ მესამეკურსელ ფილოლოგებს „უფერული ყოველდღიურობის გრძელი ჯაჭვის გასარღვევად“ ხელნაწერი ლიტერატურული ჟურნალის გამოცემა აგვეკვიატა. იმხანად უსახსრობის გამო უნივერსიტეტის გაზეთი ველარ გამოდიოდა, ამიტომ იდეას მალე შევასხით ფრთები და ჩვენი ლექსებით, ჩანახატებით, სტუდენტური ნაკვესებით, ხალხური გადმოცემებით დამშვენებული „სიტყუა“ უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკას ვუსახსოვრეთ. მალე პირველ ნომერს მეორე მოჰყვა. გულწრფელი მილოცვა და გულისხმიერი მკითხველი არ მოგვკლებია. თაბახის ფურცლებზე დატეულ სტრიქონებს უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობამ ლიტერატურული ალმანახის სახე მისცა და 1996-98 წლებში ოთხი ნომერი გამოიცა. ალმანახმა გზა დაულოცა ახალბედა პოეტებს: ცაულინა მალაზონიას, ია სუდაძეს, ზვიად ბერიძეს, ნათელა მელიქიძეს („მტკვრისპირელს“), თეა მალრაძეს, ხათუნა ბერაძეს, ნელი ლომიძეს, ნათია ციხელაშვილს, ლელა ფერაძეს, მაია ზედგინიძეს...; „სიტყუამ“ უმასპინძლა სიტყვის დიდოსტატებს - ანა კალანდაძეს, ალექსი ჭინჭარაულს, მიხეილ ქურდიანს, ელენე დიდიმამიშვილს, მანანა კობაიძეს, იზო მაცაბერიძეს... ალმანახში დაიბეჭდა ლიტერატურული წერილები (ელენე ლურსმანაშვილის „თავფარავნელი ჭაბუკი“, ნათელა მელიქიძის „მე თოლია ვარ“, ვიქტორია ჯოჯუას „გულწრფელი აღსარება“, მაია ყანჩაშვილის „ზეცის ცისფერ სავანეში“...), გამოხმაურებები (თამარ ბარბაქაძის „ვის უხმობს სიტყუა“...), თარგმანები (გულიკო ჯანოვას, დარეჯან ბერიძის, არინა ბერიძის, თამარ ლაზარაშვილის, ჯილდა სონღულაშვილის, ია გეგეშიძის, ნინო კაპანაძის, რუსუდან ბერიძის, ეკატერინე გვარამაძის, გიორგი ქაჯაიასი...), თვალსაზრისები (შოთა კურტიანიძის „კაკო ბლაჭიაშვილის პროტოტიპისა და მისი შთამომავ-

ლების შესახებ...). მისი ფურცლებიდან გაიცნო და შეისისხლხორცა ახალგაზრდობამ შალვა კელოშვილის „ცოტაც დაქალდი და მერე...“, ქეთევან გრძელიშვილის თარგმანი „ნუ მიმატოვებ“ (ავტორი ჟაკ ბრელი), ზეინაბ მეტრეველის „მე და შენ“, რეზო გურგენიძის „აუქციონზე იყიდება შენი თვალები“, მაია ზედგინიძის „ფერთა წვიმაში აკინძულა“...

„სიტყუა“ ჩვენი სტუდენტური ოცნების ახდენა და გაყინულ აუდიტორიებში პოეზიის აგიზგიზება იყო.

ნათელა მელიქიძე

* * *

კარგად მახსოვს ლიტერატურული ხუთშაბათობები. ყველა ხალისით დადიოდა, პროფესორ-მასწავლებლებიც და სტუდენტებიც. თბილი, მეგობრული ატმოსფერო, კეთილგანწყობა, ურთიერთპატივისცემა, ჯანსაღი კრიტიკა, კამათი, მეგობრული რჩევები, ლექსები, თარგმანები. აი, რა გვიზიდავდა ყველა ჩვენგანს ლიტერატურულ ხუთშაბათობებზე.

1999 წელი იდგა. იმ წელს ინგლისური ენისა და ლიტერატურის სპეციალობის სამი ჯგუფი ამთავრებდა. ერთი ხუთწლიანი და ორი ოთხწლიანი პროგრამით. იმ დროს ბევრი კარგი სტუდენტი სწავლობდა. ვიფიქრე, ზოგიერთი მათგანი შეძლებდა მხატვრულ თარგმანს შეჭიდებოდა. შევარჩიე მოკლე მოთხრობები, დავურიგე სტუდენტებს და შევუდექით მუშაობას. ჩემი გუმანი გამართლდა. სტუდენტებმა წარმატებით გაართვეს თავი თარგმანს. მალე გამოვიდა მცირე მოცულობის წიგნი სათაურით - მოთხრობები, ვახტანგ ინაურისა და გულიკო ჯანოვას რედაქტორობით, მხატვრული გაფორმება ეკუთვნის ზვიად ბერიძეს. წიგნში დაიბეჭდა ჯეიმს ჯოისის „ეველინი“ (თარგმნა ნინო კაკოშვილმა) და „უბედური შემთხვევა“ (თარგმნა ნინო ჯანოვამ), ო'ჰენრის „მამონი და მოისარი“ (თარგმნა ლედი ბაგდასარიანმა) და „იდუმალებით სავსე ოთახი (თარგმნა თამარ გელაშვილმა), ოსკარ უაილდის „რომანების პატარა ჯგუფი“ (თარგმნა ქეთევან ჯვარიძემ) და „ბუღბუღი და ვარდი“ (თარგმნა შორენა მერაბიშვილმა).

წარმატების შემდეგ ბატონ მერაბ ბერიძის ინიციატივით ჩამოყალიბდა მთარგმნელობითი სახელოსნო და მის ხელმძღვანელად მე დავინიშნე. სახელოსნოში გაერთიანდნენ უცხოური ენების მასწავლებლები და სტუდენტები, რომელთაც სურვილიც ჰქონდათ და უნ-

არიც, შეჭიდებოდნენ მეტად საინტერესო, მაგრამ ამასთანავე საკმაოდ ძნელ საქმეს. უნდა ითქვას, რომ თარგმანები ადრეც იბეჭდებოდა ლიტერატურულ აღმანახში - „სიტყუა“, რომლის რედაქტორიც იყო ან განსვენებული, ბატონი კოტე კაკიტაძე.

არ დამავიწყდება სტუდენტთა და მასწავლებელთა მიერ წარმოდგენილი თარგმანები. იშიფრებოდა თითქმის ყველა სიტყვა, წინადადება, იხვენებოდა თითოეული სტროფი. იმ პერიოდში არ იყო ინტერნეტი, ამიტომ ხშირად მიწევდა თბილისში ჩასვლა და ბრიტანეთის საბჭოს ბიბლიოთეკაში მოკლე მოთხრობების მოძიება. ამის გამო თარგმანებიც უფრო მრავალფეროვანი და საინტერესო გახდა.

მომდევნო წიგნი - „ახალი თარგმანები“ გამოვიდა 2000 წელს. გულიკო ჯანოვასა და ვახტანგ ინაურის რედაქტორობით, მხატვრული გაფორმება ეკუთვნის ზვიად ბერიძეს, სერიის ავტორი მერაბ ბერიძე. წიგნში შევიდა ქეთრინ მენსფილდის „მოგზაურობა ზღვით“ (თარგმნა მარიამ ხაბეიშვილმა), ერნესტ ჰემინგუეის „ამერიკელ მიცვალებულებზე ესპანეთში“ (თარგმნა მაკა მურვანიძემ), ჯონ ჩივერის „ვეებერთელა რადიო“ (თარგმნა თამარ ლაზარაშვილმა), ჯეფრი არჩერის „რალაცა არაფრის გამო“ (თარგმნა შორენა მერაბიშვილმა), ალექს მოუსლეს „კატის ხვრელი“ (თარგმნა მაია კაპანაძემ), თიმოთი კელენდეს „სიტყვის პატრონი ქურდი“ (თარგმნა შორენა აფრიაშვილმა) და მელანი მექეს „პარაზიტი“ (თარგმნა ინგა თუმანიშვილმა). მასალა კარგად იყო შერჩეული, თარგმანს თან ახლდა მწერლების მოკლე ბიოგრაფიები. ხშირად უკითხავს ცხონებულ სერგო მელიქიძეს ჩემთვის, საიდან მოგაქვს ასეთი საინტერესო მოთხრობებიო.

მთარგმნელობითმა სახელოსნომ საქმიანობა გააფართოვა. მის საქმიანობაში სხვა ენების პედაგოგებიც ჩაერთვნენ. „თარგმანები III“ 2003 წელს გამოვიდა. ამ კრებულში შესულია ინგლისური, გერმანული, სომხური და თურქული ენების პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა თარგმანები. ელასდერ გრეის „ფული“ (ინგლისურიდან თარგმნა გულიკო ჯანოვამ), ჯონ ჩივერის „ერთხელ სათან ფლესისში“ (ინგლისურიდან თარგმნა თამარ ლაზარაშვილმა), მერი ვებბის „მთებს იქით და უფრო შორს“ (ინგლისურიდან თარგმნა ინგა თუმანიშვილმა), ზარზანდ მოვსესიანის „ერთი სიყვარულის ისტორია“ (სომხურიდან თარგმნა ანნა ონსუზიანმა), „ბატონი ლადის პატარა გასეირნება“ (ინგლისურიდან თარგმნა მაკა მურვანიძემ), ოსკარ უაილდის „ეგოისტი გოლიათი“ (ინგლისურიდან თარგმნა გიორგი ზედგინიძემ), მორლი ქელეჰენის „მატყუარას აღსარება“ (ინგლისურიდან თარგმნა თამარ პეტრიაშვილმა), ბრეტ ჰარტის

„მშფოთვარე ქალაქის „ილბალი“ (ინგლისურიდან თარგმნა ხათუნა ჯინჭველაძემ), ქეთრინ მენსფილდის „დედოფალას სახლი“ (ინგლისურიდან თარგმნა შორენა მერაბიშვილმა), ფრიდრიხ შნაკის „გაქცევა ეგვიპტეში“ (გერმანულიდან თარგმნა დარეჯან ბერიძემ), მაქს ფრიშის „ბურლესკი“ (გერმანულიდან თარგმნა ნელი ლომიძემ), ლიონ ფოიხტვანგერის „სანაძლეო“ (გერმანულიდან თარგმნა ლალი ბერიძემ), ანდრე მორუას „კორინთული კარიბჭე“ (ფრანგულიდან თარგმნა მერი თათეშვილმა), ანრი ტრუაიას „ევას ფერიცვალება“ (ფრანგულიდან თარგმნა ლია ბერიძემ), მიშელ მორუას „ბრიუსელური მაქმანი“ (ფრანგულიდან თარგმნა ლია ბერიძემ), პავლოს ნირვანას „მოჩვენებათა სახლი“ (ბერძნულიდან თარგმნა მაია ინასარიძემ), ფრანსის სტასატუსის „ადამიანებთან ახლოს“ (ბერძნულიდან თარგმნა ნინო ტაბატაძემ), გურგენ მაჰარის „ჩემი ერთადერთი სათამაშო“ (სომხურიდან თარგმნა ანნა ონსუზიანმა), ხარხანდ დარიანის „მეცნიერი და მეზღვაური“ (სომხურიდან თარგმნა რუზანა ოგანჯანიანმა), იაშარ ქემალის „სანოლი“ (თურქულიდან თარგმნა ნინო სარაშვილმა), რემად ნური გზუნტექინის „ერთი ყლუპი წყალი“ (თურქულიდან თარგმნა ნინო მელიქიძემ).

ენტუზიაზმი დიდი იყო, მაგრამ ის რატომღაც მინელდა და ბოლოს გაქრა. სახელოსნოს მხოლოდ „ინგლისელები“ შემორჩნენ. სანამ ეს მოხდებოდა, გამოსაცემად გადაცემული გვქონდა კიდევ ერთი წიგნის მასალა, მაგრამ დაიკარგა როგორც ნაბეჭდი, ასევე ხელნაწერი მასალა.

ამის შემდეგ თარგმნიდნენ ძირითადად ინგლისური ენისა და ლიტერატურის სპეციალობის სტუდენტები. მათი თარგმანის ნაწილი დაიბეჭდა გაზეთში „მესხეთის უნივერსიტეტი“, ნაწილი დარჩა დაუბეჭდავი თანხის უქონლობის გამო.

მთარგმნელმა კარგად უნდა იცოდეს, როგორც მშობლიური ენა, ასევე ის ენა, რომლიდანაც თარგმნის, ასევე უნდა ჰქონდეს დიდი მოთმინება. ბევრ სიძნელეს ნაწინადომივართ, გაგვძნელება ქართული შესატყვისის მოძებნა, მაგრამ გამოსავალი ყოველთვის გვიპოვია. გული მწყდება, დღეს თითქმის არავის აინტერესებს თარგმანი, ეს მეტად შრომატევადი, მაგრამ მართლაც სასიამოვნო საქმიანობა.

გულიკო ჯანოვა

უნივერსიტეტის საიუბილეო დღეებში ბევრი ითქვა იმ როლზე, რომელიც უნივერსიტეტმა ამ 25 წლის მანძილზე სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში შეასრულა. შეფასდა ღვაწლი რეგიონის სკოლებისა და სხვა ინსტიტუციების პროფესიონალი კადრებით აღჭურვის, განათლებისა და ინტელექტის ამაღლების საქმეში.

უნივერსიტეტმა დიდი როლი შეასრულა ჩვენი პროფესიული ზრდისათვისაც. ჩვენ ამ 25 წლის მანძილზე გავიზარდეთ უნივერსიტეტთან ერთად, რომელიც ნაბიჯ-ნაბიჯ მიიწვედა წინ მიზნების მისაღწევად, თავიდან ბევრს დაუჯერებლად რომ ეჩვენებოდა, თანდათან იკრებდა ძალას და ჩვენ ახალბედა თანამშრომლებს საკუთარი თავის რწმენას გვინერგავდა.

ერთად გავიზარდეთ-მეთქი, ზემოთ აღვნიშნე და გვერდს ვერ ავუვლი იმ ფაქტს, რომ მთარგმნელობითი საქმიანობით დაინტერესებაც „მისი ბრალია“. საქმე ის არის, რომ „ლიტერატურული ხუთშაბათები“, რომელიც სისტემატურად ტარდებოდა და შემოქმედებითი ახალგაზრდობის ნამდვილ თავყრილობებად იქცა, დიდ ყურადღებას უთმობდა თარგმანებს. შეიქმნა სტუდენტთა მთარგმნელობითი ჯგუფი და ყოველ მეორე ხუთშაბათს ლიტერატურულ სამსჯავროზე მათი თარგმანების წარდგენა ხდებოდა. ითარგმნებოდა ინგლისური, გერმანული, ფრანგული, სომხური, ბერძნული და თურქული ენებიდან. პედაგოგებისა და სტუდენტების ურთიერთ-თანამშრომლობა ნაყოფიერი გამოდგა და რამდენიმე კრებულიც გამოიცა. საინტერესო თარგმანები „მესხეთის უნივერსიტეტის“ გვერდებზეც ხშირად იბეჭდებოდა.

ჰოდა, ერთ დღეს ბატონმა ბერაბ ბერიძემ პედაგოგებს ჯერ გვირჩია და შემდეგ დაგვაავალა გვემუშავა მხატვრულ თარგმანზე.

მე მაშინ უცხო ენათა ფაკულტეტის დეკანი გახლდით და, რა თქმა უნდა, მაშინვე ჩავერთე ამ საქმეში როგორც ორგანიზატორი, ყველა პედაგოგს გავაცანი დავალება. მე თვითონ სერიოზულად არც მიფიქრია ამაზე და ვფიქრობდი, რომ თუკი ვინმე გაბედავდა თარგმანზე შეჭიდებას, ხელს შევუწყობდი. ერთი-ორ სტუდენტურ მცდელობას თუ არ ჩავთვლით, მხატვრულ თარგმანში მანამდე არ მიმუშავია, მაგრამ მერაბ ბერიძეს სჩვევია, თვითონაც ხომ ეჭიდება ახალ-ახალ სიძნელეებს და შენც ისეთ რამეს დაგავალებს, დაუძლეველ სიძნელედ მოგეჩვენება თავიდან. შრომა კი არ გეზარება, გგონია, რომ დავალებას ვერ მოერევი, არ შეგიძლია. მეც ასეთი განწყობით შევხვდი მის წინადადებას, მაგრამ ვინ მოგეშვა?! ცოტა

ხნის შემდეგ მიუბრუნდა ამ საკითხს - რა ხდებაო, მკითხა. პირდაპირ პასუხს თავი ავარიდე: ინფორმირებულები არიან პედაგოგები და ვისაც შეუძლია, მუშაობს-მეთქი, - მივუგე. არა, ასე არ გამოვაო, მითხრა, მაგალითი დეკანმა უნდა მისცესო, პირველი თარგმანი შენ უნდა გამოიტანოო ლიტერატურულ საღამოზე. მართლაც „პირკატა მეცა“, არ ვიცოდი, რა მეპასუხა. ერთი ნავინუნუნე, არ მითარგმნია აქამდე არაფერი-მეთქი და ვინ გათქმევინა რამე?! იქვე ოპონენტიც დამინიშნა - დარეჯან ბერიძე (მას უკვე ჰქონდა რამდენიმე ნაწარმოების თარგმანი გამოქვეყნებული) და საქმეც გადაწყდა. გავიმეორებ - ზოგადად ასე იცის მერაბმა - დაგავალებს რამეს, მოკლედ, შეუვალად. ერთი აფორიაქდები, სასონარკვეთილებაში ხარ, მერე აგორდება ფიქრის გორგალი და რომ გგონია არაფერი გამომივაო, სწორედ მაშინ მოგხვდება ძაფის თავი .... იცოცხლე, მოგინევს თავდაუზოგავი შრომა და როგორც წესი, ერთი ნაბიჯით წინ მიდიხარ, იზრდები და შედეგიც გახარებს. არ ვიცი, ხედავს ჩვენში ამ შესაძლებლობებს, თუ შეუძლებელთან შეჭიდებაა ზოგადად ცხოვრება და ამას გვასწავლის. ასეა თუ ისე, მე თარგმნით დავინტერესდი. შემდეგ პერიოდში გამოჩნდა ჩემს ცხოვრებაში საუკეთესო მითარგმნელი, ქალბატონი ნანა გოგოლაშვილი და მას ვუმადლი პროფესიონალურ რჩევებს, დახმარებას და იმასაც, რომ ჩემი ფარული ნამოღვაწარის გამოჩენა გავბედე.

პირველ თარგმანს მიუბრუნდები: რეცენზენტი საკმაო გამოცდილების მითარგმნელი გახლდათ, ნაწარმოები - ფოიხტვანგერის „სანაძლეო“(!). მაგალითი რომ უნდა მივცე კოლეგებს, ისიც გათავისებული მაქვს! დადგა ხუთშაბათი... ხმის კანკალით დავინწყე ავტორისა და მისი შემოქმედების მოკლე მიმოხილვა, შემდეგ გადავედი ნაწარმოებზე. გზადაგზა რალაც არ მომწონს, იქვე ვასწორებ.. დავასრულე, ამოვისუნთქე. აუდიტორიის რეაქციამ წაკითხვისას ცოტა გაბედულება კი შემძინა, მაგრამ მაინც ვერ ვწევ თავს მაღლა. რეცენზენტი სიტყვაძუნწია, მაგრამ აქებს ნაწარმოებს, თარგმანსაც ისე, ზოგადად აფასებს - მოკლე დრო მქონდა და ორიგინალს ვერ შევადარეო. საერთო ჯამში, თარგმანმა გადმოსცა ავტორის სათქმელიო, - დაამატა და ამოვისუნთქე. კოლეგები იღებენ ესტაფეტას, ჩვენი ახალი საქმის ფოიხტვანგერით დაწყებას სასიკეთო მომავალს უწინასწარმეტყველებენ. ასეც მოხდა, წარმატებით გაგრძელდა თარგმანებზე მუშაობა და „ლიტერატურული ხუთშაბათები“ უკვე პედაგოგების თარგმანების წარდგენა-განხილვითაც გახდა მრავალფეროვანი. არ დამავინწყდება ჯ. გეგეშიძისა და სხვა კოლე-

გების საფუძვლიანი და სერიოზული რეცენზიები და დარბაზთან ერთად მიგნებული სწორი სიტყვების მისადაგება. ეს იყო თბილი, კოლეგიალური, თანაბარზომიერი კრიტიკა, სხვათა და საკუთარი შემოქმედების გამოვლენა და შეფასება. მან საფუძველი ჩაუყარა მესხეთის უნივერსიტეტის ლიტერატურულ ცხოვრებას.

ლალი ბერიძე

* * *

1990-1995 წლები... ჩვენი უნივერსიტეტის პირველი გამოშვება... ჩვენი მრავალი ლექცია პოეზიით იწყებოდა; იყო კოტე კაკიტაძის, შალვა კელოშვილის, ვახტანგ ინაურის ლექციები... მათი სულიდან პოეზია ამოჩქეფდა და აუდიტორიაც ისეთი ხვდებოდა, ერთმანეთს რომ არ ვაცდიდით საკუთარი თუ სხვათა შემოქმედების მხატვრულად კითხვას.

ამის შემდეგ დაიბადა იდეა, რომ ჩამოყალიბებულიყო ლიტერატურული ხუთშაბათები, იქ „გადმოეხეთქა“ პოეზიას, ერთმანეთისთვის გაგვეზიარებინა ჩვენი თუ სხვათა ნააზრევი. ასე აგორდა იდეა მთის მწვერვალთან ჩამოგორებული თოვლის გუნდასავით, რომელიც თოვლის ზვავად იქცევა... დიდხანს ფუნქციონირებდა, დაიბეჭდა კრებული „სიტყუა“, რომლის მეორე კრებულში მოხვდა ჩემი ლექსებიც. იმ პერიოდში მე საბერძნეთში ვსწავლობდი, იქ გამომიგზავნეს ბატონი კოტე კაკიტაძის ხელმოწერილი ეს კრებული, რაც დღემდე ჩემთვის ძალიან ძვირფასია. მერე იყო „ლიტერატურული ხუთშაბათის“ სხვადასხვა კრებული, რომლის თითოეული ფურცელი ძვირფასია და ღირებული, რადგან იმ ეპოქაში, როცა ყველაფერი ინგრეოდა და ნადგურდებოდა, ჩვენი უნივერსიტეტი ქმნიდა და აშენებდა.

2002 წელს საბერძნეთიდან დაბრუნებულს ისევ დამხვდა ბატონი ვახტანგ ინაურის ხელმძღვანელობით ლიტერატურული ხუთშაბათების ტრადიცია, რამაც ძალიან გამახარა. მისივე თაოსნობით და ჩემი მეგობრის, იამზე მსხვილიძის ოპონირებით მალევე მოეწყო ჩემი შემოქმედების განხილვა. არ შემიძლია არ გავიხსენო და მოვიგონო ის დაუფიქსარი დღე, რომელსაც აწ გარდაცვილი ჩემი პედაგოგები და კოლეგები ბატონი სერგო მელიქიძე, ბატონი გივი ახვლედიანი ესწრებოდნენ. 2015 წელს კვლავ აღვადგინეთ ეს ტრადიცია, რომ ჩვენი უნივერსიტეტის შემოქმედ სტუდენტებს და თანამშრომლებს გავუკვალოთ გზა.

მაია ქუქჩიშვილი

პროზა

გიორგი სოსიაშვილი

დაიბადა 1977 წელს გორის რაიონის სოფელ დიციში. 1994 წელს ჩაირიცხა ცხინვალის პედაგოგიურ ინსტიტუტში ისტორია-ფილოლოგიის ფაკულტეტზე, რომელიც დევნილობის გამო ფუნქციონირებდა გორში. 2005 წელს ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე: „ქართლის სათავადოების ისტორიიდან (სამაჩაბლო)“. 2012 წლიდან დღემდე პროფესორი გიორგი სოსიაშვილი გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის რექტორია. არის მწერალთა კავშირის წევრი. გამოქვეყნებული აქვს 16 მონოგრაფია, 18 პროზაული კრებული, 80-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომი.

დღემდე ოჯახთან ერთად ცხოვრობს ქართულ-ოსური კონფლიქტის გამყოფ ხაზთან, სოფელ დიციში.

დამიანეს სტუმარი

არაფერი გამომიგონია.

შეიძლება თქვათ, რო იტყუება, რალაცეებს მიედ-მოედებაო. სად მე, ლიახვის პირას გაზრდილი კაცი და სად კიდევ ფრანგი დამიანე - ბურგუნდიელი განთქმული მეღვინეს შვილი. ყველაფერი ჩემი ახირებით დაიწყო. აი, იცი როდის, ოთხმოცდაათიანი წლების დროს რო ძალღი პატრონს ვერ ცნობდა. მეც ვერ ვცნობდი პატრონს, თორე ძალღს ვინა ჩივის. სული გავუმწარე ცხონებულ მამაჩემს.

რა გინდა შვილო, ღმერთი არა გწირამს, იყა, შენს პალოზე გამობმული, სძოვე შენს მშობლიურ მინდორზე ლორთქო ბალახი. სად მივდიოდი, ვისთან მივდიოდი, რა ჯანდაბა მინდოდა. ნვალეზ-ნვალეზით ჩავაბარე ისტორია-ფილოლოგიურზე, რის ვაივავალახით ჩავირიცხე. აღებ-მიცემობა იყო მაშინ. ვინ იყო გამკითხავი, ჩვენ სად გვეშავა. მაინც გავედი, ვცადე. ცოდნა არ დამიკარგეს. უფრო სწორად, ჩემს იღბალზე ერთი პატიოსანი პროფესორი აღმოჩნდა, სწორედ იმ კაცის დამსახურება იყო ჩემი უმაღლესში ჩაირიცხვა. ეს კაცი როცა მე უკვე უცხოეთში ვიყავი, გულის შეტევით გარდაცვლილა. მერე გავიგე. უნივერსიტეტში გამოცდაზე სტუდენტები ელოდებოდნენ და ვერ გამოცხადდა იმის გამო, რო მეტროს ფული

არ ჰქონდა. ხურდა ფულის უქონლობამ კი არ გაურღვია გულის კედელი იმ კაცს, არამედ ღირსების შელახვამ, დაუფასებლობამ.

ერთი სული მაქვს, როდის გავშორდები აქაურობას. მეზიზღება, მეზიზღება ყველაფერი, არავის და არაფრის დანახვა არ მინდა, თფუი, სამშობლო, მშობლიური მინა. მშობლიური მინა არა, ჯანდაბა. თითქო ცოცხლად ვიხრწნები. ზეზეულა ვცროლდები, ასე მგონია, კარგა ხნის მიცვალებული ვარ. ამომიღეს მიწიდან და დამაგდეს ეგრე. აღარ მინდა აქ ყოფნა. რადაც არ უნდა დამიჯდეს, უნდა წავიდე. ადამიანური ცხოვრება მინდა, სიმყუდროვე. აქ მხოლოდ ნერვები გეშლება, მხოლოდ ცუდზე გეფიქრება.

სად მივდივარ? სულ ერთია, ოღონდაც აქედან გავასწრო. ოღონდაც აქედან წავიდე, ფეხებზე მკიდია. მეზიზღება რა, ყველაფერი. თითქო ისე დაპარატავდა ქვეყანა, რო სუფრად გადაიქცა და ეგ არის მხოლოდ. სუფრა, სუფრა, გაუთავებელი სადღეგრძელოები, ერთმანეთის ქება-დიდება, დაუმთავრებელი სიყალბე, რა გვინდა ერთმანეთისაგან, რას ვერჩით, რატომ ვლოცავთ ერმანეთს, ვერ ამიხსნია, ტრადიცია... მამაჩემი გამწარებული დარბის ნათესავებთან ფულის სასესხებლად. დანა კბილს არ უხსნის, ისედაც უთქმელი კაცია, ბოლმით ეტენება გული.

- რაო, შოთამ რა გითხრა?
- ბინა უყიდია, კაპიკი აღარ მაქვსო.
- გურამმა?

- გურამი მაგას და... - იჯლანება მამაჩემი, რაც მაგას პატივი ვეცი, თან გადავყე და როგორ დავიჯერო, რო სახლში ათასი დოლარი არ აქვს. ორი კვირით გამიმართე ხელი, ჩავა ბიჭი, გამომიგზავნის და უკლებლივ დაგიბრუნებ-მეთქი, - ამოიწყვიტა ოჯახი.

- ეეჰ, - ხელი ჩაიქნია მამაჩემმა, - მაინც ვერ ისწავლის ჩემისთანა კაცი ჭკუას, მაინც ვერ გავიზრდები, რა აზრი აქვს. ვიტყვი, შევპირდები ჩემს თავს, მაგრამ ველარ ვასრულებ. უპირო კაცი ვარ საკუთარ თავთან. ვისთან აღარ მიველი. შევძარით ქვეყანა, ჩემი ფეხები, ფული... ვის ჰქონდა საჩვენო ფული.

მერე გამახსენდა ღრანტეებთან ჩვენი მამული. სანამ ქალა დაიწყება, მამაპაპური ადგილი გვექონდა, მამაჩემმა საძირკველი ჩაყარა, სახლის აშენებას აპირებდა, მაგრამ დარჩა და დარჩა მერე ეს საძირკველიანი ნაკვეთი. ბალავარსაც ბალახ-ბულახხმა გადაუარა, ეკალ-ბარდში ჩაიმალა მამაჩემის ოცნებები. ნაღვლობდა ხოლმე

სანყალი, ისე უნდა წავიდე აქედან, რო სახლის აშენებას ვერ მოვესწროო.

ესე მდუმარენი შეჰყურებდით ერთმანეთს. თვალებით მეუბნებოდა ის ცხოვნებული, ნაცრისფერი, უძირო, სევდიანი თვალებით, რო ჩახედავდი, მთელ ცხოვრებას დაინახავდი, თავის ტკბილ-წუთებიანად, თავის ტანჯვანჯალებიანად.

„არა ღირს გაყიდვად, იქნებ დაფიქრებულიყავიო“, - მიყურებს და ხმის ამოუღებლად მეჩურჩულება.

მე... აღარც ნაკვეთი მინდა, აღარც მამაპაპური ადგილები, აღარც სამშობლო, რო ვთქვა, არავინ და არაფერი. ნასვლა მინდა. ხვდება ამას მამაჩემი და არაფერს არ მეუბნება, მერე თვალებით ჩურჩულიც შეწყვიტა. ახლა იმისი ფიქრი იკითხე: საკუთარ თავს როგორ ტუქსავდა. რა გინდა, მიუშვი, ქვეყანას ცხრა კარი აბია, ეგრე რო მიაკვდი ამ სოფელს, ხელში რა დაიჭირე. ახალგაზრდა კაცია, მერე იტყვის, რო მამაჩემს რო ხელი შეეწყო ჩემთვისო, კაცი ვიქნებოდო. დაიხვევს მერე ხელზე, რამდენჯერ გაიხსენებს, შვილებთანაც ამით იმართლებს თავს, შვილიშვილებთანაც, მამაჩემს რო ხელი შეეწყო ჩემთვისო და ისინიც რას გაიგებ კაცი, ვინ უწყის როგორი ჭკუა-გონებისანი იქნებიან, იქნებ შენდობის ჭიქის ნაქცევაც კი დაეზაროთ. ამიტომაც შემინყო ხელი და ერთ საღამოსაც ჩვენთან დაერჭო ცანგალა ბიჭი. თვალის დახამხამებაში მოგვითვალა წლობით დაგროვილი ფული. მწვანე ტკიცინები, მამაჩემმა ხელი არ დააკარა, თვალით მანიშნა, შენ გამოართვიო.

მივდივარ და მაცილებს მამაჩემი.

თან გრძნეულივით მიყურებს, თითქო წინასწარ ხედავდეს ჩემს თავგადასავალს ევროპაში. მიყურებს გამჭოლი მზერით.

- მე ხო არაფერს დამაბრალებ?

გავუღიმე.

- შენ რა უდა დაგაბრალო-მეთქი.

- რა ვიცი, აბა, - მხრები აიჩიჩა, - ადამიანი მთელი თავისი ცხოვრება თავის მართლებაშია, ხან სხვებთან, ხანაც საკუთარ თავთან.

მხარზე ხელი მომითათუნა, ეს იყო იმისი მოფერება, ისე გავიზარდე, ერთხელ არ უკოცნია. ჭკუით იყავი, ადამიანები გიყვარდეს, მაგრამ ვინც გიყვარს, ყველაზე მეტად მას ერიდე, ყველაზე მეტად მასთან გაფრთხილდიო. არ მინდა დაგთარსო, რაღაც მინდოდა მეთქვა, მაგრამ ჩაგრჩება მერე გულში და სულ ჩემზე მოგვივა ბრაზი რამე ხათაბალაში რო გაეხვიო, სულ მამაჩემმა

დამთარსაო, იტყვი. აბა, შენ იცი. ვიცი, რაც უნდა ეთქვა. მამაჩემის თვალებს ვკითხულობდი: ბოლოს მაინც აქ მოხვალ, ნახვალ იბორიალებ, ინანნალებ, სადაც არა ხარ, ყველგან კარგი გგონია, ისევ აქ მოხვალ და ცანგალა ბიჭს შეეხვეწები, ჩემი ნაკვეთი უკან მომიცილო.

სულ თან დამდეგდა მამაჩემის სიტყვები. გამოვართვი ცანგალა ბიჭს ის დასანველი ფული და წავედი მოუსავლეთში. მოუსავლეთი იყო, მაშ, რა ჯანდაბა. უცხო ქვეყანაში, უცხო ცისქვეშ, ასე გგონია, ჩახვალ და ფეხქვეშ გაგეგებიან, ეგრე რიყე-რიყე ეყრებოდა ფული. ჩაველი ჟენევის აეროპორტში, აქედან ხო გამომყვა ნაცნობი, ერთი გაცვეთილ-გაღლეტილის ერთი გადამგდები, მერე გავიგე, შვეიცარიაში ცხოვრობდა, წასასვლელი ფული არ ჰქონდა და ჩემგან მოითბო ხელი იმ შობელძალმა. რო მენახა, სინდისს ვფიცავარ, ყელს გამოვლადრავდი. ჩვენი ნაკვეთის ფული როგორ წამცინცლა. სამოთხე დამიხატა აქა. თფუი, ჭკუა არ მაქ, ჭკუა. იქო, რო ჩავალთო, იცი, რა ხალხი დამხვდებაო. ერთი სამი თვე რო გაიჭირვო, კაი ფულს გააკეთებო. ვიჯექი ეგრე განაბული თვითმფრინავის სარკმელთან და ვფიქრობდი, როგორ უნდა მოვიწყო მომავალი ცხოვრება.

ისე გამიძვრა თვალსა და ხელს შუა ეს ჩემი ამშენებელი კოტე, ვერც შევამჩნიე. ჟენევის აეროპორტში მიღეთის ხალხი ირევა, მიმსვლელი და მომსვლელი, ზოგი თეთრი, ზოგი შავი, ზოგი ყვითელი და ზოგიც ყავისფერი. ვეძებ თვალებით კოტესა, სად არი, გაგიგიათ? მეთქი სადმე გავიდა-მეთქი. ვიდექი ეგრე, სოჰად ამოდი ჩემო თავო. სად არი ეს დედა... არა ჩანს, გავიდა ერთი საათი, ორი, სამი, გაგიგია? მერე თანდათან დავარწმუნე ჩემი თავი, რო დედა მქონდა ნატირები. რა მექნა, რა გამეკეთებინა, დავრჩი ეგრე, პასპორტი ჯიბეში მაქ, მაგრამ ფული, ფული კოტესა აქვს. მივიქექ-მოვიქექე ჯიბეები. აბა, ამ გროშებით, ენა მე არ ვიცი და ოხრობა. ტირილი მომინდა, მაგრამ მაინც გავიმხნევე თავი. სიკვდილის წინ არა ტირიან კაცები და შენ რა ღმერთი გინყრება-მეთქი. თავი გავიმხნევე, მეტი რა გზა და ჯანი იყო.

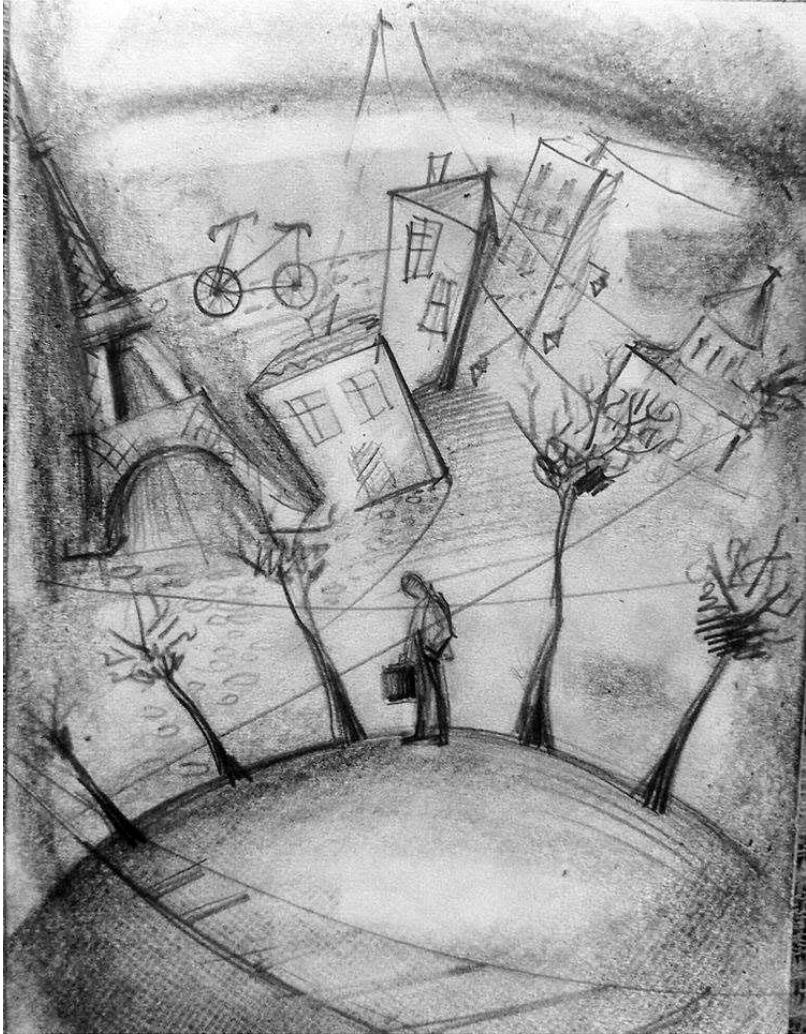
ფეხით მოვუყვები ჟენევის ქუჩას. შემოდგომის ფერები ეტყობა უკვე ქალაქს, სიყვითლე შეპარვია ბებერ ნეკერჩხლებს, მთებიდან ჩამოცურებული წისლი ჟენევის ტბის ნაპირთან განოლილა. ვეება წყლის მოლურჯო-მონაცრისფრო სივრცე გასდევს შვეიცარიის დედაქალაქს. აქეთ საფრანგეთი მოჩანს. მივდივარ, მივაბოტებ, სად მივდივარ, ვეკითხები ჩემს თავს. ჯანდაბაში, მოუსავლეთში, ეს მიყო

კოტემ. ეს მიყო ჩემმა დაჟინებამ და წინდაუხედაობამ. ყველაზე დიდი უბედურება ის არის, რო შვეიცარიელთა საუბარი ქართულად ჩამესმის, ვხვდები, რო მოჩვენებები დამეწყო.

დიდხანს ვიარე, ტბის პირას გატკეცილ ასფალტის გზის პირს მიფუყებოდი, არა და არ დამთავრდა ეს უზარმაზარი წყლის სივრცე. რამოდენა ტბა ყოფილა ევროპაში. უკან მოვიტოვე ჟენევა. საფრანგეთის სანახები დაიწყო. გზის ნაპირზე კოხტად ჩამწკრივებული ზვრები მოჩანს. თანაბრად გადაკრეჭილი, ლაზათიანად შეყელილი და მოვლილი. მომშივდა, გადავედი, ქურდულად, აქეთ-იქით მივიხედ-მოვიხედე. ზვარში შევედი, მაგრამ ისეა გაცენცილი, ისე, ერთი კიმელა არ შემხვედრია, წამოვედი კუდამოძუებული. მშია, მშია, კუჭი მენვის, თან უფრო ელდით მენვის, შიშით მენვის, სად წავიდე, ვინ იქნება ჩემი პატრონი. ღამეს ვინ გამათევიებს. შემოდგომის მზე გადაგორდა დასავლეთისაკენ, წითელი სხივები ციაგობენ ჟენევის ტბის ზედაპირზე. უკვე დაუხნავთ მინდვრები, უკვე გაუმზადებიათ, დამასმასებული ხნულებია ირგვლივ. მე კიდე ცანგალას ბიჭს მივყიდე ჩემი მამაპაპეული ადგილი. ხმობაში შესულ სიმინდში შევძვერი. ტარო მოვტეხე და ნახევრად რძიანი მარცვლები ჩავატვლიავე. ოხ, კოტე, როგორ შეგრჩება ჩემი ამბავი. ღმერთი არ გაპატიებს. განა რამდენი ხანი გეყოფა ის ფული, ჰა, ჩემი ცოდვა არ მოგასვენებს.

* * *

ვილაც მანჯღრევს. ჯერ ვერ მოვფხიზლდი. ისე ტკბილად ჩამძინებია. თავით ჩანთა მედო. მაჯანჯღარებს ეს კაცი. თვალი გამოვახილე. თავიდან ვერ მივხვდი, სად ვიყავი, ისევ სიზმარში მეგონა თავი. მერე ვეება ხე დავლანდე ბინდ-ბუნდში და ხის გვერდზე ხმალშემართული კაცის ძეგლიც აისვეტა. მოვფხიზლდი როგორც იყო. თვალები მოვიფშვნიტე, ნესტიან ბალახზე ვეგდე და მერელა გამაკანკალა. წამოვჯექი. უცხო კაცს შევაცქერდი. ფრანგულად რალაც მკითხა, თავი გავუქნიე უარის ნიშნად, რო არ მესმის-მეთქი. კიდე რალაც მკითხა, გეგონება ენას ამოვიდგამდი უცბათ. ახალგაზრდა კაცი იყო, ჩემზე ორი-სამი წლით უფროსი. წამოვდექი. ახლა მგონი გერმანულად მკითხა რალაცეები. ისევ თავი გავაქნიე. ხელი ჩაიქნია და წავიდა, თუმცა რამდენიმე ნაბიჯი გაიარა, ისევ მობრუნდა. მიყურა, მიყურა და ახლოს მოვიდა. ისევ ფრანგულად დამელაპარაკა, მივხვდი, რო წაყოლას მთავაზობდა.

* * *

ტონონ ლებენში, ევიანის გადასახვევთან ვეება შადრევნის სიახლოვეს მოენყო ღვინის მალაზია დამიანეს. თავიდან გაოცებული ვიყავი. ჩემს თავს ვებუტბუტებოდი: კოტემ მომატყუა, ქუჩაში დამტოვა. უცხო ცის ქვეშ, უცხო მიწაზედ. ამ კაცმა, რომელმაც მძინარე მნახა ტბისპირა პარკში, თავისთან წამიყვანა. უცოლშვილო კაცი იყო, მარტო ცხოვრობდა. კვირის განმავლობაში ერთი შუახნის ქალი აკითხავდა, რომელიც სახლს და მალაზიას ულაგებდა დამიანეს, თუმცა ამ ქალს მალე ჩამოვართვი ხელობა. დამიანე იმ მხარეში განთქმული მეღვინე იყო. თავის საქმეში განაფული, ეს საქმე მემკვიდრეობით გადასცემოდა მამისაგან, რომელიც ბურგუნდიაში ცხოვრობდა. ეს ყველაფერი მან მოგვიანებით ამიხსნა, როცა ფრანგულის მტვრევა დავინყე. მამის გარდაცვალების შემდეგ დამიანეს ბურგუნდიაში არსებული ქონება გაუყიდა და აქეთ წამოსულა, ტურისტულ ქალაქში, სადაც მილეთის ხალხი ჩამოდიოდა, ღვინის მალაზია გაეხსნა. კვირის ორი დღე ტონონის პროფესიულ სასწავლებელში რესტორნის მომავალ მიმტანებს ღვინის ტექნოლოგიას ასწავლიდა. ერთი სიტყვით, ცანგალა ბიჭის მიერ მოთვლილი ფულით, ამდენი წანწალის შემდეგ, ამ კეთილი ფრანგი კაცის მოსამსახურე გავხდი. დამიანეს მთელი თავისი ცხოვრება ღვინისთვის ჰქონდა მიძღვნილი. მის მალაზიაში ათას ხუთასამდე დასახელების ღვინო ინახებოდა, რომელიც ტონონში ჩამოსულ დამსვენებლებზე იყიდებოდა.

* * *

კარგი კაცია დამიანე. მეჩვენება, რო ქართველია. ვაკვირდები კეთილ თვალებში, ადამიანური შუქი უდგას. უბრწყინავს თვალები დამიანეს. კარგი კაცები ყველგან არიან, საქართველოშიც არიან, ტონონშიც არიან, ე.ი. საფრანგეთში. რა მომაფიქრებდა, რო ოდესმე დავვხდებოდი საწერ მაგიდასთან და დამიანეზე გიამბობდით. ვუყურებ, ვუყურებ, მერე თვალს ავარიდებ ხოლმე. თვითონაც მიყურებს, თითქო თვალებით ვზომავთ და ვწონით ერთიმეორეს. გეგონება. ვიცნობდით ადრე ერთმანეთს. სადმეს გვენახა, გაგეცინება. სად მე, სად დამიანე, რაებს მივედ-მოვედები, მართლა რო დათარსული და გაუბედურებული ვარ. მიცინის და მათლაფაზე დასხმულ გოგრის კერძზე მითითებს.

- დედაჩემის რეცეპტით მოვამზადე, ჭამე, მარგებელია. თქვენთან არ იციან გოგრის კერძი?

თავი გავაქნიე უარის ნიშნად.

- აბა რა იციან?

- ლოლოს შეჭამანდი იციან, ლოლო ბალახია, რო გახმება, მერე აკეთებენ, კაზმავენ, სუნელებს უშვრებიან, ნიგოზს ნაყავენ, ისეთი გემრიელია, კიდე ჭინჭრის შეჭამანდი იციან, ქორფა ჭინჭარს მოკრეფავენ, - ვეძებ სიტყვებს, რო სათქმელი გავმართო, - ისუსხება, მაგრამ გემრიელია. კიდე აი, დაბეგვილი ხორცის შეწვა რო იცი. ჩვენთან იციან მწვადი, თუ იციან. ვაზის ნასხლავზე წვავენ, უჰ, - თვალეები ამიწყლიანდა, უცბათ მომენატრა ჩემი ეზო-კარი.

თვალეები დავხუჭე. უცბათ აღმოვჩნდი გუგულას კედლის გვერდით. ახალი გამართული ხეივნის ქვეშ ლევის ჩამწვარი წალამი და წალმის ნაკვერჩხალზე აწყობს ფერთხაცმულ შამფურებს ზაქარა. ბიჭები ირევიან.

- ცოტა ღვინო გამოიტა, ღვინო უხდება, - ვილაცას ღვინო მოაქვს.

მწვადის სურნელი უცბათ მოედო უბანს. მცირე ხანში იქვე ნაკვერჩხლის გვერდით გაშლილ სუფრას მივუსხდებით.

- ეს მწარეა, ჩვენ ტკბილად ვიყოთ, შენს ჩამოსვლას გაუმარჯოს.

თვალი გავახილე, ვიგრძენი, როგორ დამგორებოდა ცრემლი. შევიწმინდე, ველარ დავმალე.

დამიანეს აღარაფერი უთქვამს. ერთი შემომხედა თანაგრძნობით და გოგრის სუბი შეხვრიპა.

* * *

მამა მესიზმრა. ტახტზე ვიჯექით და ვჩურჩულებდით.

- როგორა ხარ, მოტეხილი მეჩვენები?

- მე რა მიშავს, შენ როგორ ხარ?

- მე რა საკითხავი ვარ, საცა გინდა მიმაგდე, გინდა თავდაყირა ჩამომკიდე. შენ ახალგაზრდა ხარ. სიბერე მოგპარვია.

- იმდენი ვეხვენე სიბერეს, იმდენი, ისიც ადგა და მოვიდა, გული არ გამიტეხა.

- სიბერეს როგორ ეხვენე? - გაკვირვებული მიყურებს მამაჩემი.

- რა ვიცი, ავურიე ფიქრისგან. სხვანაირად მინდოდა შემეხედა ცხოვრებისთვის და ვეხვენებოდი, რო მალე დამაბერე-მეთქი.

მხრები აიჩეჩა.

- ახალგაზრდობა რო ინატრო, გამიგია, მაგრამ... ეს რა სანატრელია, - წვერმოდებულ სახეზე მოისვა ხელი.

- არ იდარდო, მთავარია, რო აქ ხარ. რაც არ გკლამს, გაძლიერებსო. ცხოვრება თუ მაინც ისწავლე, ან ცოტა თუ მაინც გაუგე, ღირდა ამდენი წელი იქ ყოფნა. საკუთარი თავი, საკუთარი ოჯახი და ცხოვრება შორიდან უნდა დაინახო, რო კარგად დაინახო, - წამომარტყა ხელი კეფაზე, - შე ლეო, შენა, გეუბნებოდი, მარტივი რო გეგონა ყველაფერი, უცხო კაცმა შეგიფარა.

- შენ რა იცი?

- გაჭმევდა, გასმევდა.

- შენ რა იცი?

- გივლიდა, ღვინის სარდაფს უგვიდი და უწკრიალებდი.

- შენ საიდან იცი, კაცო, - ფეხზე წამოვიჭერი.

- თვითონ მითხრა.

- ვინ გითხრა?

- დამიანება.

ოფლმა დამასხა.

- შენ რა იცი დამიანე.

იცინის, გული ლამის წაუვიდეს. მამაჩემი ესეთი გაცინებული არ მინახავს.

- გეხვეწები, მითხარი.

- მე ვიყავი ისა.

- ვინ იყავი კაცო, გამაგებინე სწორად, - ხმამაღლა ვუთხარი.

- დამიანე ვიყავი.

- ეეჰ, - ხელი ჩავიქნიე, - მარტო მე არ ამირევია თურმე.

ჩაცხრა, დამშვიდდა. სიცილი თანდანთან შეაშრა სახეზე და ბოლოს წაიბუტბუტა.

- ვერ მიცანი, არა?

- ფრანგული ენა ეგრე მარტივად რო ისწავლე, კითხვა არ გაგიჩნდა?

- ეგ რა შუაშია.

- დაფიქრდი და მიხვდები.

გამომეღვიძა და პირველი, რაც ყურს მოხვდა, ჩემი ფრანგი მასპინძლის საყვედური იყო.

- დღე დაღამდა, სტუმრები სადაცაა გამოჩნდებიან, ღვინო უნდა დავაგემოვნებინო.

იშვიათად მსაყვედურობდა. მერე თვალებით მომიბოდიშებდა ხოლმე. წამოვხტი და თვალის დახამხამებაში გავქერი ოთახიდან.

თითებზე ვითვლი, ვანგარიშობ. დამიანეს ღვინის შემოსავალს კი არა, რამდენი წელი, თვე, დღე, საათი, წუთი და წამი გავიდა, რაც აქ ვარ. ვანგარიშობ, გულმოდგინეთ ვითვლი. ამერევა, ისევ თავიდან ვიწყებ.

სამი წელი, ოთხი თვე, შვიდი დღე, ხუთი საათი... ეს უკვე იმის ნიშანია, რო მონატრებამ ყელში წამიჭირა და სადაცაა სული ამოვა, ვხროტინებ. აღარ შემიძლია. ფული დავაგროვე. ჩემებმა არავინ არ იცის, მკვდარი ვარ თუ ცოცხალი, მარტო სიზმრებში ვხედავ, სიზმრებში ვესაუბრები. ჩვენი კორპუსის სიახლოვეს გადის ვეება ლიანდაგი და როცა ტონონოდან სამხრეთ საფრანგეთისკენ მიემართება გუგუნით მატარებელი და ზანზარებს მინა, ისეთი შეგრძნება მაქვს, რო ამ მატარებელს მივყვები, რომელიღაც ვაგონში ვზივარ ბედნიერი სახით. ესეც ჩემი ემიგრანტობა. დამთავრდა ჯოჯოხეთი, მშვიდობით დამიანე, მშვიდობით კეთილო კაცო, რო მამაჩემს ჩემი თავი შეუნახე და ამდენი წელი ჭერი მომეცი, შემეფარე. მატარებელი მიდის, სიბნელეს მიაპობს. ხანდახან დაიკვივლებს ბნელ სივრცესთან გამარჯვების ყიჟინას დასცემს. წავა. მიიკარგება მატარებლის ხმა და ისევ მარტო დავრჩები, ჩავიძირები მარტოკაცის ფიქრებში. ისევ განახლდება ჯოჯოხეთური სიჩუმე, რომელიც ამ დროს ყველა ხმაურზე საზარელია.

ტბის პირზე მარტო ჩავდივარ. მნიშვნელობა არ აქვს წელიწადის რომელი დროა, გოგო-ბიჭებით არის სავსე. გაჩახჩახებული სანაპიროდან ცეცხლის სვეტებად უშენს სინათლის ჩქერალს ლამპიონების ჯარი. სუნთქავს, წყალი კენჭებიან ნაპირს ეთომარება, ეარშიყება. გავივლი და გამოვივლი, ზღვის პირას გატარებული ბავშვობის დღეები მახსენდება.

- სად იყავი? - მეკითხება დამიანე.

- ბავშვობაში ვიყავი.

- არ მოგწყინდა ტბის პირას ბორიალი? მე მშობლიური მხარე მომენატრა. მამაჩემის სახლი. ბურგუნდიაში წამოხვალ?

- მეც მომენატრა მამაჩემის სახლი, - ქართულად ვბუტბუტებ.

- ვიცი, რო მოგენატრა, - ფრანგულად მითხრა.

გაოცებული დავრჩი.

- როგორ, გაიგე ჩემი ნათქვამი? - შევხედე გაკვირვებით დამიანეს. თუმცა, მე ხო ავურიე და რალაცეები მეჩვენება ალბათ.

დამიანე იცინის, გულიანად კუჭკუჭებს.

ერთი კვირა არაფერი მიჭამია. პირთუნანილო ვარ. ცხონებულმა დედაჩემმა იცოდა ხოლმე ეს სიტყვა. მთელი დღე პირთუნანილო ვარო. როცა მშიერი დაალამებდა დღეს. მთელი კვირა მშიერმა გავატარე, მაგრამ არ მომშიებია. რაღაც ცუდის მოლოდინი მქონდა. ხმა მქონდა შიგნიდან. ვიცი, რო ცუდი უნდა მომხდარიყო. არც მშვიდდებოდა. მეხვეწა, მეხვეწა დამიანე. ბოლოს ადგა და ექიმი მომიყვანა.

ექიმმა წნევა გამიზომა, პულსი გამისინჯა, ფილტვებზე მომისმინა, პირი გამალებინა და ყელში ჩაძხედა. თვალის კაკლებში დიდხანს მაკვირდებოდა, მერე რაღაც წამლები დამიტოვა და წავიდა. ჯანმრთელია, ცოტა ფსიქოლოგიური პრობლემებიაო. ცოტაო.

დამიჯდა გვერდით ჩემი ფრანგი მასპინძელი და მეგობარი.

- ვიცი, მე შენი მდგომარეობა, დაახლოებით ვიცი. ზედმიწევნით შეიძლება ვერ მივხვდე, - ჩაახველა ხელოვნურად, - სამშობლო მეც მაქვს, მეც მიყვარს, აი, მამაჩემის სახლს რო ვახსენებ ხოლმე ბურგუნდიაში, მეც მენატრება, სიზმრებში სულ იქ ვარ. ადამიანები ბავშვობასთან უხილავი ძაფით ვართ გამობმული. მივდივართ სიბერისკენ, ვშორდებით ბავშვობას, მაგრამ ეს გორგალიც იშლება, იშლება და იშლება. ხან ითართება და არ გვიშვებს შორს, ხან იშლება, სიბერეში რო შეხვალ, მაინც ძაფი გაბია, ბავშვობის ძაფი, როცა სიკვდილი მოგაკითხავს, ბებერი ხარ, მოხუცი ხარ, მაგრამ მაინც ბავშვობაზე ხარ გამობმული, სანყისთან ხარ დაკავშირებული. მონატრება მეც მაქვს, მაგრამ შენნაირი მონატრება არ მაქვს და ალბათ ეს რო მქონდეს, იქ უნდა ვიყო დაბადებული, საიდანაც შენ ხარ. ვხედავ რო იტანჯები, ხომ არ ჯობია, რო...

უკვე მივუხვდი. წასვლაზე მეუბნებოდა, მაგრამ ხომ ვერ ვეტყვოდი, რო ფეხებზე უხილავი ბორკილი მქონდა დადებული. წასვლა მინდოდა, მაგრამ ვერ მივდიოდი. თითქო უხილავი ძალა მაკავებდა. იტყვოდი, რო სანამ კარგად არ მანწევინებდა მამულთან განშორების ტკივილს, სანამ ტკივილამდე არ მომანატრებდა მამაჩემს, სანამ საკუთარ ნაბიჯებს ბოლომდე არ შემაზიზღებდა, არ გამიშვებდა.

ხო ვთქვი, გული ცუდს მეუბნება-მეთქი. ერთი კვირაა სიზმარიც არ მინახავს. ძილი... მოვა და წავა, მოვა და წავა. წამთვლემს და წამოვხტები, თითქო უფსკრულში ვვარდები, ოფლით მისველდება სხეული. მერე მაბაბანებს. ასე გრძელდება დაუსრულებლად. შუაღამისას წამოვდექი, შუქი ავანთე, ბლოკნოტიდან ფურცლები ამოვხიე და წერილის წერას შევუდექი.

„არ ვიცი ცოცხალი ხარ თუ არა, თუ ცოცხალი ხარ, რამენაირად მოგანვდენ ამ წერილს, თუ იმევეყნად ხარ, რა მოწვევს გინდა, ალბათ თავზე მადგახარ და უყურებ ჩემს ტანჯვას.

დავითარსე და დათარსული ვარ ეს წლები. შენ არ გაბრალებ. კარგი ქენი, როგორც მოიქეცი, თორე შეიძლება შენთვის დამებრალებინა მართლა. ყოველ დღე, ყოველ წუთს მახსენდება შენი სიტყვები. ცოტა რაღაც გავუგე ცხოვრებას. ვატყობ, რო ოდნავ გავიზარდე, მაგრამ აქ გაზრდა დიდი ტანჯვის და მონატრების შედეგად მოხდა. ფულიც ვიშოვე, მოვაგროვე, მაგრამ ჩემს ეზოში გატარებულ ერთ დღედაც არ ღირს. თავდაკარგული დავდივარ და ასე მგონია, რო მთელი ცხოვრება ტყუილა ვიცხოვრე. როგორც კარტში გაფლანგული ფული, ისე მიმეხარჯა წლები. ბევრი რამ ვისწავლე და თვალები ამეხილა, მაგრამ შენს გვერდით უფრო ბევრ რამეს ვისწავლიდი. არ ვიცი, როდის წამოვალ, დამიანე მეუბნება, რო წასლის დროა, ხედავს ჩემს უბედურებას. უსათუოდ წამოვალ და მოგიყვები ყველაფერს. აქაც გიყვები, ოღონდ სიზმარში, მაგრამ სიზმრის დრო არ მყოფნის, რო ყველაფერი მოგიყვე. ან შენ მიაიმბო მანდაური ამბები. ფულსაც გიგზავნი. ვის გამოვატან, არ ვიცი, მაგრამ რაღაცას მოვახერხებ. ვიცი, ეს შენთვის არაფერს ნიშნავს, მაგრამ იქნებ ცანგალა ბიჭისგან ნაკვეთი უკან გამოისყიდო. ვიცი, რო ამას მაინც გავაკეთებ და რაც მალე მოხდება, მით უფრო უკეთესი. შენს სიტყვებს ვერსად გავექეცი. გრძნეულივით ყოფილხარ. ვრწმუნდები, ვრწმუნდები...

მეტი აღარ მენერება. თარიღი დავუსვი წერილს.

დილით წამთვლიმა და რამდენ ხანს ვიყავი ძილის ტყვე, ვერ გეტყვით, გამომეღვიძა და...

დამიანე კართან დგას და ილიმის.

- თქვენები არიან ჩამოსულები.

ხმას ვერ ვიღებ.

- საქართველოდან არიან სტუმრები, თოთხმეტი კაცია.

ისევ ვერ ვიღებ ხმას. ვუყურებ გამტერებულს.

- რა დაგემართა, არ გიხარია? აქაურ სასწავლებელშია ჩამოსული თქვენი დელეგაცია. ვიფიქრე, გავახარებ-მეთქი.

იმედგაცრუებული გაბრუნდა.

გავეკიდე და ლულულთ მოვატრიალე. ვლულულეებ, ენას ვერ ვიმორჩილებ. ენა თითქო გასივდა, აღარ ეტევა თავის ალაგზე, ბგერა რო ბგერაა, იმის გამოთქმასაც ვერ ვახერხებ.

- რა დაგემართა? - განყრა ჩემი მასპინძელი.

ფეხები მეკვეთება, სული მეხუთება, ვკანკალებ, ენას ვერ ვიმორჩილებ, ვგრძნობ, რო სახე ლამის გამოხეთქოს სისხლმა. ყელზე ძარღვები ამომაჯდა. მიხვდა, რო მართლა ცუდად ვიყავი.

წყალი მომანოდა.

ვზივარ და ვკანკალებ, სიტყვები ყელამდე მოდის, მაგრამ მერე ველარ ვახერხებ გამოთქმას.

ფურცელი და კალამი ავიღე.

გაკვირვებული მიყურებს.

„მგონი დავმუნჯდი, დამიანე, მთელი კვირაა საშინელი მოლოდინი მქონდა და ალბათ ამის მოლოდინი იყო, ველარ ვლაპარაკობ, სიტყვებს ვერ ვამბობ, დავმუნჯდი, დავმუნჯდი. ალბათ აქამდე უნდა მივსულიყავი. ეს სასჯელი მელოდა. ყველაფერი მაპატიე, დამიანე რა, გეხვეწები, მაპატიე, მე ხომ უზომო ვარ ყველაფერში, ამ უზომო რალაცეებით დაგტანჯე. მაპატიე, რა, მაპატიე“, - ავზლუქუნდი მიტყეპილი ბავშვივით.

თავზე გადამისვა ხელი, ცრემლიან თვალებში ჩამხედა თანაგრძნობით და გავიდა. ერთი ხანობა თითქო აპირებდა რალაცის თქმას, მაგრამ მერე გადაიფიქრა, გადაიფიქრა თუ გადადო, არ ვიცი, არ ვიცი...

* * *

- რომელი ღვინო ითვლება ამ მხარეში ყველაზე უფრო პრესტიჟულ ღვინოდ?

- რამდენი სახის ღვინოა თქვენს მაღაზიაში?

- ქართული ღვინო თუ შემოდის თქვენთან?

- ჩვენ ღვინის სამშობლოდან ვართ... ვაზი საქართველოში გაჩნდა. ღვინოც სულ პირველად იქ დაინურა.

ქართული ხმები ისმის დამიანეს მაღაზიაში, სადაც უამრავი ქვეყნიდან შემოტანილი ღვინოა გამოფენილი ნაირ-ნაირი წარწერებით.

სარდაფში ვზივარ და ვტირივარ. იტყვი, ცივი ყინულივით წყალი დამდის თავზე, ვკანკალებ, ვლულლულეებ. ქართველი სტუმრების კითხვებს სხაპასხუპით თარგმნის ახალგაზრდა თარჯიმანი ქალი, რომელიც ხანდახან რალაც სიტყვებს აზუსტებს ქართველებთან.

დამიანე ხან ღვინის დაყენების ფრანგულ მეთოდებზე ესაუბრება ქართველებს, ხან ბურგუნდიული ღვინოს დაგემოვნებას ასწავლის.

ერთი ჭარმაგი კაცი დამიანეს საქართველოდან წამოღებულ ქართულ ღვინოს ჩუქნის და თარჯიმანს სთხოვს, რო კარგად აუხსნას რატომ აწერია „ვაზის უბანი“.

მამაჩემისთვის დანერილი წერილი მიჭირავს, რომელზეც წვეთ-წვეთ ეცემა ცრემლი.

- მე აქ ქართველი სტუმარი მყავს, რომელიც უკვე სამი წელია, ჩემთან სახლობს, - ჩემზე ესაუბრება ჩემებს დამიანე.

ქართველების გაკვირვებულ სახეებს მე ვერ ვხედავ, მაგრამ ვიცი, რო ცნობისწადილით აენტოთ თვალები. ქართული მზე თითქო განაწილებულია მათ მზეერაში. მივდივარ და სათითაოდ ვუწოქებ ყველას. თან ვტირივარ, თან ვლულლულეებ. მინდა დაგელაპარაკოთ, მაგრამ დავმუნჯდი. ენა წამერთვა, ალბათ უფალმა დამსაჯა.

დამიანე უყვება მათ ჩემს ამბავს და ვხედავ, როგორ უწყლიანდება თვალები. ბოლოს ახალგაზრდა ქართველ ქალს წერილი გადავეცი და ქალაღლის ნაგლეჯზე მივუნერე ბატიფეხური ქართულით. გემუდარებით, ეს წერილი როგორმე მამაჩემს გადაეცით, ამ კონვერტში წერილთან ერთად ფულია, თუ მამაჩემი ცოცხალი აღარ იქნება, ეგ ფული ჩემი სოფლის ეკლესიას შესწირეთ. სათითაოდ ვეფერები თვალებით საფრანგეთში ჩამოსულ ქართველებს, რომელთაც თან ჩამოჰყვავთ ქართული მზე და მადლი, რასაც ვერასოდეს ვერავინ დაინახავს ქართველის მეტი, ვეფერები და ისევ სარდაფისკენ მივემართები. ჯოჯოხეთმაც შეჩვევა იცის.

**16 ღვინობისთვის, 2014 წელი
დიცი**

პოეზია

ვაჟა ხორნაული

დაიბადა 1948 წლის 4 აგვისტოს სოფელ კანალხევში (დუშეთის რაიონი, ფშავი).

1973 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი.

სხვადასხვა დროს მუშაობდა გამომცემლობა „მერანში“, ჟურნალ „ცისკრისა“ და გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ რედაქციებში.

გამოცემული აქვს წიგნები: „ცა გაზაფხულის ტოტებში“ (1978), „ჯერ ნაპირამდე შორია“ (1981), „ჯერ გულში იბადებოდა“ (1984), „დაგცადე ათას-ფერადა“ (1988), „წყარო მუხის ჩეროში“ (1990), „ცის და მინის სინათლეში“ (1990), „გულს მუდამ ახსოვხარ“ (1991), „სასწაულები ისევ გრძელდება“ (2001).

2005-2014 წლებში გამოიცა ვაჟა ხორნაულის მინიმალისტური პოეზიის რვა კრებული, ხოლო 2006-2008 წლებში - „ყვავილი ღმერთის უბეში“ (სამ წიგნად).

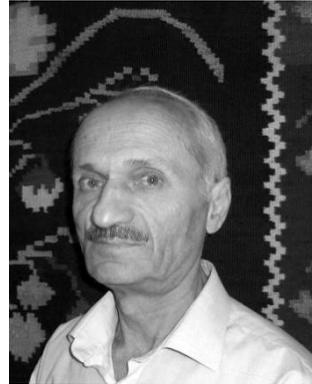
2013 წელს გამომცემლობა „ინტელექტმა“ სერიით - „ასი ლექსი“ გამოსცა მისი წიგნი.

ორჯერ იყო „საბას“ პრემიის ნომინანტი.

ავტორია ნატუროპათიურ თემაზე შექმნილი წიგნისა „სნეული, სნეული, სნეული მსოფლიო“ („კაცობრიობა დანა-ჩანგლით ითხრის სამარეს“ (2008).

თარგმნილია უკრაინულ, რუსულ, სომხურ და რუმინულ ენებზე.

ჰყავს მეუღლე, ორი შვილი და ექვსი შვილიშვილი: თორნიკე, ანა, ლუკა, ცოტნე, მარიამი და დავითი.

ღმერთის თვალებით

ნანატრი სითბო
მოდგა კარებთან,
სიჩუმეს მოჰყვა
ჰანგი წკრიალა,
ყვავილი ფუტკარს
ისევ დანებდა
და გასაცემი
გასცა მთლიანად.

ლეგა ქარაფის
მწვანე თაროზე
ნეტარება
ზღაპრის იათა,
ღმერთის თვალებით
გიმზერს ტაროსი,
რომ სივრცეებთან
იყო ნიადაგ...

* * *

შორიდან გინვდის
რტოებს ალვის ხე
და გულში
ხმები იძირებიან,
ტალღებს რომ მიაქვთ
ოკეანისკენ,
უცებ დამჭკნარი
გვირგვინებია.

არ დაილევა
ღალა სათქმელის,
ცას ეწირები
არწივებიანს
და სიყვარულის
ხმა და ნათელი
სამყაროს
ნაპირს გასცილებია.

ღმერთის იმედად

შემოჰყვებიან
წვიმას ნავები,
ფიქრს
ზეცა უყვარს
და სულ იქ არის,
გულები ისევ
ივარსკვლავებენ,
დღე ამალდება
ნამუსიკარი.

იქნება ზღაპრის
გზა და შრიალი
და სიყვარულის
გადიადება
და სიტყვა -
სიბრძნის ქარქაშიანი
ღმერთის იმედად
გახშიანდება.

ბედნიერება არღაბერების

სიტყვის ნათება,
სხივის კრიალი,
(ნისლში ღულუნებს
თითქოს ფანდური),
ოქრო და ბროლი
იალკიალის
ჰორიზონტებზე
მიმოფანტული.

სამოთხის სითბო,
გზა და ფერები,
(ერთად ილოცეს
მზემ და ჩრდილებმა),
ბედნიერება
არდაბერების
და სივრცეების
შეხმატკბილება.

შვილი მინის და ცისაო

ხის სახლი მქონდეს ნეტავი,
(გარშემოც ღობე ხისაო)-
მოკეთის გამხარებელი,
გამკვირვებელი მტრისაო,
სიგრილე ხალისიანი
და სითბო ფესვებისაო,
სიცოცხლისათვის მლოცველი

შვილი
მინის და ცისაო,
ნათლული სიყვარულისა,
სავანე სინათლისაო,
ბედნიერება უფლისა
და საფიცარი სტუმრისა,
ჩამხუტებელი მზისაო.

გიახლოვდება მნათობი

ანთია დღესასწაული
თეთრის,
ყვითლის და მწვანისა,
ვენახში სითბო ღულუნებს
და მუსიკაა დარისა,
ხმა ისმის ნაპირებისა
(მოელვარის თუ მკრთალისა),
წინაპრის ეზოს ამშვენებს
ოქროსფერობა ჩალისა,
გიახლოვდება მნათობი -
გამლები ყველა კარისა,
ეულკანი დამშვიდებულა,
გულში ცა ადიდებულა,
ძმადნაფიცი ხარ ქარისა.

გზები სარობენ გულებით

ცამ
ყანა წამოაყენა
და დაამშვიდა წვიმითა.

შირიმზე მოჩანს ზეხმელი
დაღონებული ჩრდილითა.

ქვა გალამაზდა ყვავილით
დედის ხმასავით თბილითა.

გზები
ხარობენ გულებით
ღმერთისთვის გადახსნილითა.

მარადიული მფარველი

ყვავილის თეთრი ფურცლებით
გალამაზება ხნულისა.
წყაროთა თავდავინყება,
ბრიალი გაზაფხულისა.
ცხადში კამკამი ფერების
სიზმარში დანახულისა.
ბიბინი ჰორიზონტების
ღმერთისგან დაქარგულისა.

მუსიკა ჩქერალებისა
და ლოცვა ნაკადულისა.
მზემდე მანძილი მტკაველი
მარადიული მფარველი -
ნათება სიყვარულისა.
შვიდი ცა - დასაფიცარი
გონებისა და გულისა.

* * *

და წამით შეირხნენ
ვარსკვლავები,
როდესაც მიწაზე
პირველი
გაზაფხული იხილეს.

* * *

რომელი მხრიდანაც
არ უნდა მოხვიდე -
დედის სიტბო
მოგყვება ღრუბელო.

* * *

და ჭორფლიც ლამაზი -
თითქოს მზის ნაპერწკლების
კვალი შერჩენია სახეზე.

* * *

სამოთხე დატოვა ქალმა
და ქმარს ჯოჯოხეთში
ჭრილობაზე
სალბუნე დაადო.

* * *

მათხოვარი საკუთარ
ჩრდილს
უმზერს თავდახრილი
და მისი ხელის გული
შენ მოგჩერებია.

* * *

კაბა გაიზარდა
და გზადაგზა
მოაკლდა ყვავილები.

* * *

განსაცდელმა
სახლს შემოუარა
და ოდნავ შემოალო კარი.

* * *

შეთხელებულ
თაროზე წიგნები -
აღმართზე
ამავალ მგზავრებივით
წინ გადახრილები.

* * *

ტკივილი
ალამაზებს სიცოცხლეს,
როგორც ფარს - ნახმლევი.

* * *

აქ შენი მასპინძელი
ჭინჭრის
ჩრდილიანი წყაროა
და კიდევ-დაჟანგული
ცალთვალა ბოქლომი.

* * *

უხმოდ მიფრინავენ
და ღმერთის სიტყვებივით
უხდებიან ჩიტები ერთმანეთს.

* * *

მზის გვერდით
ჩავლისას
ლამის ფრთები დაენვა
ღრუბელზე
ჩამომჯდარ პეპელას.

* * *

გასცდები ვარსკვლავებს
და დედას დაინახავ -
ხელადით
ჩვენი ცისკენ მომავალს.

* * *

ტაძრის სიჩუმიდან
მზის ფეთქვა მოესმა,
ქუდიანი ხელი
გულთან მიიტანა
და ნისლი გაუქრა თვალეში.

პროზა

ზელიმხან მალრაძე

დავიბადე 1954 წლის 2 აგვისტოს სოფელ ზედა თმოგვში. მთელი ჩემი ბავშვობა გავატარე პაპაჩემის და დედაჩემის გვერდით. 11 წლისამ დავინწყე კოლმეურნობაში მუშაობა, ხოლო 12 წლიდან 16 წლამდე ვმუშაობდი ვანის ქვაბების მონასტერში არქეოლოგიურ გათხრებზე. აქ გავიცანი დიდი ვაჯა-ფშაველას კრიტიკოსის - იპოლიტე ვართაგავას შვილიშვილები: ტარიელ და ავთანდილ ვართაგავები, ავთანდილის მეუღლე ლინა ბეგშივილი, რომელმაც წამომიყვანა თბილისში. ლინა მალე გარდაიცვალა, მაგრამ მოასწრო, რომ მისი რჩევით ბევრი რამ წამეკითხა. მერე დედობას მინევდა. ლინას დედა თინა ავალიანი და მისი მეუღლე კოტე ჯავრიშვილი. მე ალბათ ყველაზე ძალიან გამიმართლა იმიტომ, რომ ვართაგავებისგან ვეზიარე მხატვრების სამყაროს. ლინას მხრიდან მუსიკოსების სამყაროს ჯავრიშვილებისგან კი მთელ ცხოვრებას ვეზიარე. აბა, როგორია, გყავდეს დამრიგებელი ლევან გოთუა, ვახტანგ ბერიძე, მიხეილ რჩეულიშვილი (გურამ რჩეულიშვილის მამა). ფაქტობრივად, ვიზრდებოდი მათთან - კოტე ფოცხვერაშვილის ოჯახში, რჩეულიშვილების ოჯახში. ჯავრიშვილები ხომ პირდაპირ ფუფუნებაა ყველა ახალგაზრდისთვის. დავამთავრე თვითმფრინავმშენებლობის ფაკულტეტი. ამ სპეციალობით 2 წელი ვიმუშავე, მერე მეტრომშენებლობაში 18 წელი დავყავი და ბოლოს ვახტანგ ბერიძის თანადგომით ეკლესიების მშენებლობა-რესტავრაციას მოვკიდე ხელი, არქიტექტურასაც, (ბენ-ნისის ტაძარი). დაკავებული ვიყავი სპორტით, ვიყავი ჩემპიონი, რეკორდსმენი. ბოლო წლები ახლოს ვიყავი ნოდარ ანდლულაძესთან. მისი რჩევით დავინწყე წერა, მან ბოლო რაც მოისმინა, ჩემი მოთხრობა იყო „ვინ ვარ მე-მორბედი“ და ანდერძი დამიტოვა, გამოაქვეყნეო ცოტა ხანში გონი დაკარგა და ... სიმართლე გითხრათ, კალამი იმიტომ ავიღე, რომ ჩვენი ტანჯული კუთხის გმირების საქმენი დავინყებას მიეცა და ის, რაც მე პაპაჩემ-მამაჩემმა და დედამ დამიტოვეს, ამისი დაკარგვა უზნეობა იქნებოდა. მე შორსა ვარ მხატვრული ნაწარმოებისგან. არ შემიძლია ჩიტებსა და ფოთლებზე ვწერო, არც ე.წ. სიყვარულზე, როცა გმირების საქმეებია დასალაგებელი, ეს არის და ეს.

არცა აბჟორს-გიჟო, ვითარცა იუდა

ჩვენი უნიათობა თუ უმადურობა?

ჩვენს სახლში - შიგანა ოთახში (ასე ვეძახდით სასტუმრო ოთახს) რამდენიმე ნიკელისთავიანი რკინის საწოლი იდგა. ზედ სხვადასხვა ზომის ატლასის ბალიშები ეწყო და მოქარგული გადასაფარებელი

(სავარაუდოდ, დედაჩემის მოქარგული) ეფარა. ერთ-ერთ რკინის სანოლზე მარჯვნივ, რკინის ბადეზე, ჯერ შავი ნაბადი ეფარა, მერე შინდისფერი ჩოხა (საკმაოდ გაცრეცილი) ახალუხით და თეთრი ყაბალახი. ამ ყაბალახში, ერთხელ, მახსოვს, მამაჩემი სადღაც ქორნილში იყო. იქვე იდო საკმაოდ მოზრდილი, უქარქაშო სატევარი, რომელსაც ჩვენ, „ბავშვები“ დროდადრო გამოვიღებდით და „ფხას ვუსინჯავდით“. მერე სადღაც გაქრა ეს სატევარი. ამ ყაბალახში ერთი გრძელბეწვიანი თხის ტყავისგან შეკერილი ჩანთა იდო, ხოლო ამ ჩანთაში თხელი, სიფრიფანა ყვითელი ქალღღებები ეწყო, ასე, 10-15 ფურცელი, რომელთა შეხებასაც პაპაჩემი გვიკრძალავდა. მაშინ ჩემთვის ყოველგვარი დამწერლობა იეროგლიფები იყო, პაპაჩემი კი „ძველ ქართულს“ ეძახდა. ერთხელ მაინც ვკითხე პაპას, აქ რა ნერია-მეთქი; რა მიპასუხა, აღარ მახსოვს, მაგრამ რომ წამოვიზარდე, პაპაჩემი ჩვენს ნათესავს უყვებოდა ამის თაობაზე საკმაოდ გრძელ ამბავს. მერე ის ჩანთაც სადღაც გაქრა დედაჩემის წყალობით (მიიჩნევდა, რომ ჩანთაში ჩრჩილი ბუდობსო). ეს ამბავიც აღარ გამახსენდებოდა, რომ არა ერთი შემთხვევა...

ეროვნული მთავრობა თავზე დაგვამხეს არაკაცებმა იმ პირობით, ვითომ უკეთესს შექმნიდნენ. არადა, ქურდებისა და ავაზაკების თარეში მოუწელებელ ჭირად აღიქმებოდა ჩემი ბედკრული სამშობლოსათვის. სახლში თვალს ველარ ვუსწორებდი შვილებს, ისინიც განიცდიდნენ ქვეშეცნეულად ერისა და მამის ოხვრას. ერთ საღამოს ჩემი შვილის, ნანას მეგობრები გვსტუმრობდნენ; ათას რალაცაზე ვისაუბრეთ, მომწონდა მათი ტიტინი, მერე გივი გაფრინდაშვილის წიგნი „ვარძია“ წაფუძღვარე მათ ინტერესებს. ეს საკმაოდ ვრცელი ილუსტრირებული წიგნი ამომწურავად ასახავს ვარძიის ისტორიას. მე ფიქრებს მივყევი და უცებ ჩემი ყურადღება ბავშვების სერიოზულმა განსჯამ მიიპყრო; ვარძიის ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარში თამარ მეფისა და გიორგი მესამის ფრესკების ქვეშ, ხუთი სრულიად უცნობი წმინდანის ფრესკაა და ახლა ეს ბავშვები თავისი პანწანა თითებით ითვლიდნენ „უცნობ წმინდანთა“ რაოდენობას. ვინ იცის, მერამდენედ მაქვს გადაშლილი, ვიცოდი „უცნობი წმინდანები“ რომ წერია მათ ქვეშ, მაგრამ ხუთი? აღმფოთება რომ დამემალა, გარეთ გამოვედი, საკმაოდ დიდხანს ვიხეციალე უაზროდ. მეორე დღეს სოფლისკენ მიმავალ გზას გავუდექი. დედაჩემ-მამაჩემი მთაში წასულიყვნენ, სოფელში გული არ დამიდგებოდა. ამიტომ გზა არ გამიმრუდებია, ავტობუსს პირდაპირ ვარძიაში გავყევი.

ძლივს ავიარე აღმართი; აქამდე ასჯერ ნანახს, მაინც ყოველთვის ყველა კუთხე-კუნჭულს მოვივლიდი ხოლმე; ახლა კი პირდაპირ ტაძარს მივაშურე და აი, ვდგავარ ამ წმინდანთა წინაშე. ბოლმა მახრობს და სუნთქვას მიკრავს. ვფიქრობ, ღმერთო, რა ჯოჯოხეთი გამოიარა ამ დალოცვილმა მახარემ, რაზე აღარ წერს და კითხულობს ქართული საზოგადოება, მაგრამ როგორ მოხდა, რომ ხუთი წმინდანი, თითოეული წმინდანის მიღმა ხომ დიდი ღვანლია. აბა, ისე როგორ შეიძლება, მოხატულიყო ტაძარი, მათი ღვანლი წარმოჩენილი რომ არ ყოფილიყო და ისიც თამარ მეფის დროს! როგორ მოხდა, რომ მათმა ღვანლმა დღემდე ვერ მოაღწია, როგორ დავკარგეთ, სულ რაღაც სამას წელიწადში, როცა სხვა ქვეყნის წმინდანები ზედმინევნით გვახსოვს. მადლობა უფალს, უნდა გვახსოვდეს, მაგრამ რა დავარქვა ამას, რა არის ეს, ჩვენი უნიათობა თუ უმადურობა? სასოებით ვემთხვიე მათ ფეხებს და ჩუმიად დაუწყევი აღმოსავლეთით გასასვლელ კარიბჭეს, ჭაჭკარზე გადავედი და ზედათმოგვისკენ მიმავალ ბილიკს დავადექი, ვერც კი შევამჩნიე, ეს ციცაბო როგორ ავიარე, წყაროსთან ცივი წყლით გავიგრილე შუბლი და ნიავს მივენდე, ტოროლა სადღაც, ზეცაში გალობით ცდილობს, მიიპყროს ჩემი ყურადღება... არა, სჯობს ნავიდე... სოფლის გადასახედში, ზედ სასაფლაოს თავზე, დავიგულე მამაჩემი, ჩემკენ მოდიოდა. პატარა ბავშვივით მისკენ გავექანე, ასე არასოდეს ჩავუკვრივარ გულში. ლამის ზღუქუნნი ამივარდეს, ახლაც ვგრძნობ მის ნაკონს შუბლზე. შიმშილი ვიგრძენი, ახლავა გამახსენდა, რომ დილიდან უზმოდ ვარ.

დედაჩემს ჭიდან წყალი მიჰქონდა შინ (ჩვენი მამაპაპისეული სახლი ავარიულია, ამიტომ მეზობლის სახლში გაჩერებულიყვნენ). სოფელი ცარიელია, მხოლოდ ორი კომლი ამოსულა მამაჩემიანად. დედაჩემს გავძახე, ერთი კი შესძახა, უი! წყალ-ჭურჭელი იქვე დაყარა და ჩემკენ გამოქანდა, ნუ მორბიხარ-მეთქი და დავაჩქარე მამაჩემი, დედისთვის გზა რომ შეგვემოკლებინა...

ზედ პაპაჩემის მამის, ლუკას, საფლავთან შევიყარენით მე და დედა. მამას თვალთაგან ცრემლი წამოუვიდა ჩვენს შემხედვარეს (ძალიან გულჩვილი იყო ცხონებული). ბოლოს მამამ გაბზარული ხმით მიმართა დედას: ნადი, საჭმელი მოამზადე, წყალს ჩვენ ჩამოვიტანთ. თვითონ მომკიდა ხელი, იქვე მოზრდილ ფიქალთან მიმიყვანა და მითხრა: მე მინდა, რომ შენ იცოდე: აი, აქ პაპაჩემია დასაფლავებული - ლუკა, ხოლო მის გვერდში იერუსალიმიდან ჩამოსული ბერი, პაპაჩემ ლუკას მამის, გიორგის, ბიძაშვილის შვილი იოანე (მერე მის სახ-

ელს დაარქმევენ ლუკას ძმისშვილს, რომელიც უცოლოდ გარდაიცვალა).

... მოჰყვა ამბავს, რომელიც, აღმოჩნდა, რომ მე უფრო უკეთესად ვიცი, გარდა რამდენიმე დეტალისა, რომელიც ჩემს დაბინდულ ტვინში მიფერფლილიყო; თითქოს ნაკვერჩხალზე ფერფლს შეუბერესო, ისე დაიწყო პაპაჩემის ნაამბობმა ამოტივტივება. მისი ყოველი შესტიც კი გამახსენდა 15-16 წლის ვაჟკაცი ვიყავიო (რატომღაც თითქმის ყველა მოხუცი, ვინც კი რაღაცას ჰყვებოდა თავის ახალგაზრდობაზე, 15-16 წელს „ვაჟკაცობის“ წლებად ასახელებდნენ. ეს მართალიც არის. ისინი 12-13 წლისანი უკვე კაცდებოდნენ ისე, რომ ბავშობას წესიერად ვერც აღიქვამდნენ, 15-16 წლისანი ოჯახს ქმნიდნენ და 20-25 წლისანი ომში იღუპებოდნენ), ჰყვებოდა პაპაჩემი, მღვდელს ორი გზა სამ-სამი ურმით თივა ჩამოვუტანეთო სოფლის ახალგაზრდებმა მთიდან (ზედათმოგვს კიდეც თავისი მთა აქვს). ფოფოდიამ ზღაპრული ვახშამი გაგვიმართა. როცა საქმეს მოვრჩითო, მღვდელმა სუფრა გვიკურთხა, თუმცა კი უკვე ჩამობნელდა, ეკლესიაში უნდა ავიდეთო, განუცხადებია. მე რაღაცის კითხვა მინდოდა მღვდლისთვის, ამიტომ ვახშმის შემდეგ ეკლესიაში ავედი, მაგრამ ეკლესიაში მღვდელი არ დამხვდა. როცა გამოვდიოდი ტაძრიდან, სასაფლაოს მხრიდან ტალკვესით ცდილობდა ვილაცა ცეცხლის გაჩაღებას. ახლოს რომ მივედი, დავინახე მღვდელი ჩაცუცქულიყო მამაჩემის, ლუკას, საფლავთან.

მე გიუანთთან ჩავიბრინე და კარგა მოზრდილი ნაკოდალი (ნახევრად დამწვარ, ჯერ კიდეც ცეცხლიან ხის ნაჭერს ეძახიან მესხები) ავუტანე მოხუცს. დამლოცა და მთხოვა, დავრჩენილიყავი, შენი მამის ნათესავ ბერ იოანეს პანაშვიდი გადავუხადოთო. თან ჩიოდა თურმე, არასდროს ამომვარდნია თავიდან, ყოველ წელს ვასრულებდი პანაშვიდს ამ ბერის საფლავზე და ახლა რა მომივიდაო. თუმცა კარგია, რომ გამახსენდა და აი, შენც კარგია, რომ აქ ხარო. პანაშვიდის შემდეგ ეკლესიაში შეუყვანია მღვდელს პაპაჩემი, სამკვეთლოში სკივრი გაუხსნია და უთქვამს: აი, აქ წერია იმ ბერის ცხოვრება და მოღვაწეობა. თითქმის ოთხმოცი წელიწადი ეს კაცი ბერი იყო. იერუსალიმში ყოფილა, ქართულ მონასტერში; იქ ცხოვრობდაო 30 წელზე მეტი და ღვთის ნებით წამოსულა აქ, ზედათმოგვში რომ დამარხულიყო. ეს წიგნი მისი აღსარებაა, რომელიც აქ, ამ ამბიონთან, ჩააბარა სიკვდილის წინ აქაურ მღვდელს, მან კი წიგნად დაწერა. იქიდან მოყოლებული, ყოველ გიორგობა დღეს პანაშვიდს უხდიდნენ მღვდლები. ჩემი წინმორბედისაგან მე გადმომეცა, მე ჩემ შემდეგ მღვდელს გადავცემ

და შენც დაიმახსოვრე, მე რომ უფალს მივაბარებ სულს, სხვას თუ დაავინწყდა, შენ გაახსენო... 1926 წელს ზედათმოგვში წითელი ავაზაკები ამოვიდნენო სოფლად, განაგრძობდა პაპაჩემი ისააკი, აგიტატორები ვართო, უთქვამთ. თუ აგიტატორები ხართ, ეგ ფიშტოები რალად გკიდიათო, ვილაცას უთქვამს მოსწრებულად. მოკლედ რომ ვთქვათ, ეკლესიას ეცნენ პირველ რიგში, მღვდელი გამოაგდეს და გინდა თუ არა, უნდა გაგკრიჭოთო, უთქვამთ. ხალხი წინ გადასდგომია: აქ, ამ სივრცეში, თურქობა რომ დაძრწოდა და სოფლები აკლებული ჰქონდათ, ჩვენ თვალის ჩინივით შეგვიჩნახავს ჩვენი რწმენა და ქართველობა, ეკლესია და მღვდელი, თქვენ კი?!

მოკლედ, ეკლესიის ქონება აღუწერიათ და რაც კი ფასეული იყო მათთვის, ნაუღიათ. პაპაჩემი თავისი ინიციატივით ჩანერილა იმ მოწმეთა რიცხვში, ოქმში რომ უნდა დაედასტურებინათ ქონების სიზუსტე.

ბოლოს 1928 წელს ამოვიდნენ და იმ ოქმის მიხედვით, თითქმის ყველაფერი წაიღეს. პაპაჩემი მაშინაც იქ გაჩენილა, იმ სკივრთან მისულა და სანუკვარი წიგნი იოანე ბერზე უბეში ჩაუღია. მერე ყველა გაგვჩხრიკესო; რადგან წიგნი ხელნაწერი იყო, გაუნათლებელ აგიტატორებს არაფრად ჩაუგდიათ და წასულან. წიგნი პაპაჩემს ჰქონია. იგი 38 წლისა დაქვრივდა და მწყემსად წავიდა მთაში, წიგნიც თან დაჰქონდა თურმე, აი, იმ თხის ტყავის ჩანთაში. ერთ მშვენიერ დღეს აღმოაჩინა, რომ ფურცლები თითქმის აღარ არის; მორბედეები - შალიკო და რაჟდენ ოთანაძეები - ჩუმ-ჩუმად თუთუნს ეწეოდნენ და თუთუნთან ერთად წიგნიც გამოუწვეს თურმე პაპაჩემს პაპიროსის მაგივრად. თავზარდაცემული ჰყვებოდა ამას! ველარ იტანდა პაპიროსის მწველებს, თვითონ იმ დღიდან არ ეწეოდა...

მურჯახეთის ტრაგედია

საკირედან ურმით ბრუნდებოდა ზაზა წინწკალაძე ცოლთან, გვანცასთან და ხუთი წლის შვილთან ერთად. დიდი ქორწილი გადაუხადა სიმამრმა თავის უმცროს ვაჟიშვილს. გაზაფხულზე სტუმრობდა ცოლისძმა. სათესლე პური გამოლოცდათ და, აბა, სად უნდა წასულიყვნენ, თუ არა ჯავახეთში. ერთიორად გაუმასპინძლდა, პურის მომყვანი ჯავახი ვაჟკაცი, ამხელა ურემს ტყუილად ხომ არ ატარებო? ჰოდა, ახლაც დროულად გათიბეს, გალენეს და პურით დატვირთული ურმით ცოლ-შვილთან ერთად დათქმულ დროზე ადრე ეწვია ქორწილში. ქორწილმა ხარჯი იცის და, ღვთის მადლით,

პური ბევრი გვაქვს და გამეტებით ჭამეთო, ხუმრობით მიმართა სიმამრს.

სიამაყით და სიყვარულით გაბადრული გვანცა თვალებში შესცივინებდა საყვარელ ქმარს და თან დროდადრო გადახედავდა ურემში გაშლილ ნამჯაზე მძინარე ხუთი წლის ვაჟიშვილს.

მზე უკვე ჩასვლას ლამობდა, როცა მურჯახეთის მიდამოებს მიადგნენ. სოფლის ნახირი დამდგარიყო სოფლისაკენ მიმავალ შარაზე და მტვრის კორიანტელი ასდიოდა იქაურობას, ისედაც დაღლილი ხარები ააჩქარეს, რომ ნახირისთვის მიესწროთ.

უცებ რამდენიმე თოფ-დამბაჩა გავარდა ზედიზედ და მოშიშველებულ ყანებში მოფანტული ყვავები დააფრთხო. მწყემსები ისროდნენ აშკარად; ცოტაც და, შარაზე პირდაპირ მათკენ ექვსიოდ ცხენოსანი მოაჭენებდა. ზაზას ცუდად ენიშნა ეს ყოველივე, სასწრაფოდ მძინარე ბავშვი ცოლთან ერთად ნამჯის ბუნულთან გადასხა და ზედ გადააბრუნა ნამჯის ბუნული, თვითონ კი შიშველი ხმლით წინ წაუძღვა ურემს. მისი ვარაუდი გამართლდა, ცხენოსნები ლეკები აღმოჩნდნენ. ისინი ასე დანანწალებდნენ მშიერი ტურებივით და სისხლისაგან დაცლილ სამცხე-საჯავახოს სათითაოდ აცლიდნენ ყმანვილ კაცებს.

ახლაც მწყემსებს დასხმოდნენ თავს და ხელმოცარულნი თავქუდმოგლეჯილნი გამორბოდნენ; სანამ სოფელი ფეხზე დადგებოდა, გასწრებას ლამობდნენ; აქ კი ზაზა წინწკალაძე გადაელობათ წინ. ახალგაზრდა ლეკმა შავი ულაყი ზედ მიაგდო ურემზე, მაგრამ ზაზას მოქნეულმა ხმალმა მოცელა ულაყი. თავზარდაცემული ლეკი წამოდგა ერთბაშად. აქ კი მეორედ მოქნეულმა ხმალმა გაუჩნება თავი. შემდეგი წამი საბედისწერო გამოდგა ზაზასთვის – ზედიზედ ორი დამბაჩა გავარდა მის უკან. ერთი კი შეტორტმანდა, მაგრამ არ ნაქცულა, თვალი ნამჯის ბუნულისკენ გაექცა, სადაც ცოლ-შვილი ეგულებოდა, მერე ლეკებისკენ შემოტრიალდა, ხმლის აწევა სცადა, მაგრამ მუხლებზე დაეცა და ხმალს დაეყრდნო...

გვანცამ პირზე ხელი ააფარა ძილგამფრთხალ შვილს, თვალებიდან მუდარა გამოსჭვიოდა, მისდა გასაკვირად, ბავშვი არ ატირებულა.

— ღვთისმშობელო ქალწულო, შენთვის მომინდია ჩემი შვილი, დაიცავი და დაიფარე, ნუ დამარხავ უცხო მიწაზე, შენ დაიცავი, ღვთისმშობელო..., – მერე ძუ ვეფხვივით ერთი კი შეჰკივლა და თვალის დახამხამებაში ქმარს შეუჯდა მხარქვემ, არ მისცა საშუალება ნაქცევისა. ზაზამ ერთი კი გადახედა თავის რჩეულს, თან

თითქოს საყვედურობდა, სამალავიდან რატომ გამოხვედიო, რალაცის თქმაც დააპირა, მაგრამ პირიდან სისხლილა წამოუვიდა; მერე სისხლიანი ხმალი ცოლს შეატოვა და უსულოდ დაეცა მინაზე.

უაზროდ იქნედა აქეთ-იქით ხმალს გვანცა, თავის დაცვას ლამობდა, თან ცდილობდა, შორს გაეტყუებინა მომხდურნი, ბავშვი არ შეამჩნიონო. თვალის დახამხამებაში ლეკვების ტყვეობაში აღმოჩნდა წინწკალაძეების რჩეული რძალი. ასე მტირალი ნახეს თავგაჩეხილ ლეკსა და მამის ცხედარს შუა პატარა იოანე, რომელმაც კარგად ნახა ყველაფერი. მერე მთელი ცხოვრება ეს ნანახი თან გაჰყვება და მისი თანამგზავრი იქნება სულ...

გიორგი წინწკალაძე და იოანე

ზაზას ამბავი მთელმა ჯავახეთმა გაიგო. გლოვამ გაღმა ზედათმოგვიცი მიაღწია, სადაც მისი ბიძაშვილი, გიორგი, ცხოვრობდა. იგი ორი წლისა იყო, როცა თურქთა მუხანათობით უთანასწორო ბრძოლაში დაიღუპა მამამისი. ობლად დარჩენილი შვილი დედასთან ერთად მურჯახეთში ცხოვრობდა მოსახელე პაპასთან, გიორგისთან. დედა, გოგაშენილი გოხაძეების ქალი, თავის მხრივ, არ აკლებდა სანთელ-საკმეველს ქმრის საფლავს. წლისთავზე გოგაშენიდან მამამ ჩამოაკითხა და მოყვარეს სთხოვა, ცოტა ხნით გამოუშვით გოგაშენში, შვილიშვილით ჩვენც გავიხაროთო. ბავშვი დედიანად შეისვა ცხენზე და ვითომდა სტუმრად წაიყვანა თავისთან, მაგრამ მესამე დღეს ქალმა რომ გაიღვიძა, მისი ძაძები ბუხარში იწვოდა უკვე. ზედათმოგვიდან გამოსულ მალრადეს შეუსვეს ცხენზე და საღამო ხანს ეკლესიაში შეაყენეს ამბიონზე ჯვრის დასაწერად. ასე იქცა პატარა წინწკალაძე გიორგი მალრადედ.

ახლა კი, თვრამეტი წლის ვაჟკაცი, უკვე სამი შვილის პატრონი (მას თერთმეტი შვილი შეეძინა, შერჩა რვა), სინანულით ირტყამდა მჯიღს გულმკერდზე და იოანეს ბედით თავზარდაცემული ეხვეწებოდა ბიძამისს და პაპამისს, დაეთმოთ მისთვის იოანე; - წავიყვან და კაცად გავზრდი, მერე, მამამისისა და მამაჩემის მაგივრად რომ იცხოვროს, ჩამოვიყვან მურჯახეთში და დავასახლებ, უარს ნუ მეტყვიოთ.

მაშინვე დაითანხმა მოხუცი, მამისეული ქონებიდან ერთი უღელი ხარი წამოიყვანა. პატარა იოანემ, მამის საფლავზე წამიყვანეო, სთხოვა ბიძამისს, ცხენიდან ჩამოხტა, ქალამანი წაიძრო, წინდაში

საფლავიდან მინა ჩაყარა და ასე, ქილდის გავლით, უკვე საღამო ხანს ზედათმოგვემო მოასწრეს ასვლა.

ეკლესიის სიდიადემ დაატყვევა იოანე, მაშინვე ეკლესიის ეზოში გაჩნდა და, რომ არა გიორგის დაჟინებული თხოვნა, სახლში არც აპირებდა წასვლას. სოფლის მოძღვარმა მაშინვე შენიშნა ხატებთან მობუტბუტე ბავშვი. გიორგის სთხოვა, დამითმეო!... მაშინ ხუთი წლის მორბედი დიდი რამ იყო. ხუთი-ექვსი წლის ბავშვი თავის პურს თვითონ გამოიმუშავებდა, მაგრამ გიორგიმ თანხმობა მისცა მღვდელს. ერთი წლის შემდეგ იოანე აოცებდა ყველას თავისი შესაძლებლობებით, უკვე გამართულად კითხულობდა და ზეპირად იცოდა ლოცვები. იგი ყოველდღე აიძულებდა მღვდელს, პარაკლისი გადაეხადა დედის სახელზე და პანაშვიდი მამის სახელზე, ხოლო თვითონ ეკლესიიდან არც გამოდიოდა თითქმის.

რვა წლისა რომ გახდა, სოფელ ზედათმოგვეს ბორჯომიდან ეპისკოპოსი ეწვია. მაშინ სასულიერო პირის ასე აშკარა გადაადგილება სამცხე-ჯავახეთში სიკვდილის ტოლფასი იყო, მაგრამ ისედაც თითზე ჩამოსათვლელი სოფლები იყო დარჩენილი, სადაც მართლმადიდებლური ეკლესია მოქმედებდა. მათთან გასამხნეველად დროდადრო ეპისკოპოსები ღამით გლეხის ტანსაცმელში გადაცმულები გადაადგილებოდნენ. ეგ კი არა, თუ სხვა სოფლიდან მოჰყავდათ პატარძალი, მაყრიონი ძალზედ მოკრძალებული უნდა ყოფილიყო, პატარძალი ხშირად მამაკაცის ტანსაცმელში იყო გადაცმული. თუ მათ სოფელში ეკლესია არ იყო, გზად ისეთ სოფელში გაივლიდნენ, სადაც შეიძლებოდა ჯვარი დაენერათ. სახელდახელოდ დაადგამდნენ ჩიხტიკოპს პატარძალს, ჯვარს დასწერდნენ და მერე ისევ ისეთი მასკარადით აგრძელებდნენ გზას.

ეპისკოპოსმა რომ ნახა იოანეს განათლება და მონდომება, აღტაცება ვერ დამალა. ოთხი დღე ეხვეწნენ გიორგის მღვდელთან ერთად, ბავშვი გაეტანებინა მეუფისთვის. აქაც გადამწყვეტი სიტყვა იოანემ თქვა (ჩვენ ვიცით, რომ უკვე ბერს ერქვა იოანე, სინამდვილეში მას ბავშობაში რა ერქვა, არ ვიცით) იგი მოკრძალებით მივიდა ეპისკოპოსთან, ემთხვია ხელზე და განუცხადა, რომ იგი თანახმაა გაჰყვეს, თუკი მეუფე მისცემს საშუალებას და დაეხმარება დედის, გვანცას, ძებნაში; აქ გიორგიმ ფარ-ხმალი დაყარა და გზა დაულოცა ბავშვს. იოანე შესვეს ვირზე და ეპისკოპოსი ჯორზე, სოფლის რჩეულმა ფაჟკაცებმა ღამით პტენამდე მიაცილეს, ხოლო პტენელებმა – საკირემდე. იქ დედის ძმები მოინახულა იოანემ და რვა წლის ჭაბუკი მეუფეს ეახლა მორჩილად.

ცამეტი წლის იოანე ბერად აკურთხა უკვე სწეულმა ეპისკოპოს-მა. ასე გამოეთხოვა იოანე საერო ცხოვრებას, საიდანაც თან მიჰქონდა მინა მამის საფლავიდან და ერთადერთი იმედი იმისა, რომ ოდესმე დედის კვალს მიაგნებდა და დაიხსნიდა. მეუფის სარეცელს არ მოშორებია ჭაბუკი ბერი, ბოლოს მის ხელში მიაბარა სული უფ-აღს მეუფემ ისე, რომ საბოლოო კურთხევა აიღო იოანემ მეუფისა-გან – წასულიყო იერუსალიმში ...

ხაშურის მახლობლად მონასტერში უღვანია თერთმეტ წელიწადს. კარგად შეუსწავლია ბერძნული და ლათინური. ბოლოს მოკრძალებუ-ლი საგზლით დასდგომია იერუსალიმისაკენ მიმავალ გზას. ოღონდ კვიპროსში მოხვედრილა ჯერ, მერე ათონზე, იქიდან კვლავ კვიპროს-ში. სამოცი წლის ასაკში მიუტოვებია იქაურობა და გადასულა იერუ-სალიმში – ქართულ მონასტერში, სადაც ბერძნები დამკვიდრებულიყ-ვნენ. იქ ძალიან ფრთხილად განაგრძობდა დედის ძებნას. იგი ჭაბუკო-ბაშივე მოსწყდა ყოველივეს და ყველას. რაც საერო ცხოვრებაში დარ-ჩა, ყველაფერი ამომანთა ცნობიერებიდან, მაგრამ ის, რაც ხუთი წლის ბავშვს ჩაებეჭდა გონებაში - დედის განწირული თვალები - მას სულ თვალწინ ედგა, სულ თან დაატრევადა ძველმანივით ცოდვებთან ერ-თად დედის ბედ-იღბალს. ვერ შეეღია, ვერ დაივიწყა ერისკაცობიდან გამოყოლილი ფიქრი დედის მომავალ ცხოვრებაზე. მისი ცოდვაც ეს იყო. ოთხმოცდაათი წლის მოხუცს ვერ გადაეწყვიტა, დედა მიცვალე-ბულთა შორის მოეხსენებინა თუ ცოცხალთა შორის. აგერ, უკვე ორი წლია, რაც სქემაში შემოსეს და იგი მდუმარებაში იმყოფებოდა. ცალკე, პატარა სენაკში განაგრძობდა ასკეტურ ღვაწლსა და ლოცვას. მისი ბაგენი აღარაფერს წარმოთქვამდნენ...

გზა

აღდგომის დღესასწაულს ზეიმობდნენ მონასტერში. ღამენათევი და ნაზიარები ბერები კმაყოფილნი ბრუნდებოდნენ სენაკში და გზად კიდევ ერთხელ ულოცავდნენ ერთმანეთს აღდგომის ბრწყინვალე დღესასწაულს. სენაკში სამადლობელ ლოცვას კითხულობდა იოანე, როცა მუხლმოყრილ ბერს ზეციური ანგელოზი გამოეცხადა და აუწყა, რომ მას ელის გზა გრძელი და სახიფათო, რომ ის უნდა დაბრუნდეს ივერიაში და იქ აუხდებოდა თხოვნა, რომელსაც მთელი ცხოვრება ევედრებოდა უფალს და რომ იქ მოიპოვებდა სულიერ სიმშვიდეს, რომ მისი დედის ლოცვა შეისმინა უფალმა.

ცრემლით მადლობდა და შეწყალებას სთხოვდა მცხოვანი ბერი და ადიდებდა უფალს. ასე, ამ ლოცვაში ჩასძინებოდა ფიცარნაგზე იოანეს. დილით მორჩილი აახლა მონასტრის ილუმენმა და იოანე თავისთან იხმო. აღელვებული აედევნა იოანე ახალგაზრდა ბერძენ მორჩილს...

დუმილი წინამძღვარმა დაარღვია, მაგრამ ჩანდა, ისიც აღელვებული იყო, არ იცოდა, საიდან დაეწყო საუბარი. ბოლოს პირდაპირ მიახალა: მამაო, ორი დღეა, მე უღირსს უფლის ანგელოზი გამოეცხადა და მაუწყა უფლის ნება, რომ შენ, იოანე ივერიელი, უნდა ნახვიდე შენს სამშობლოში, იქ, სადაც პირველად დაინყე ეკლესიაში მოღვაწეობა და იქ აღესრულო. რამდენად უსაფრთხო იქნება გზა, არ ვიცი; მაგრამ, უფლის თანადგომით არაფერი გაგიჭირდება. ასეთია მისი ნება და ჩვენ, მისი მხედრიონნი, მის ნებას უნდა ვმორჩილებდეთ; ახლა კი მოდი, ვილოცოთ ... წინამძღვარმა რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა იოანესკენ. ერთმანეთს მხარზე ეამბორნენ და ცრემლმორეულებმა ლოცვა აღავლინეს.

მეორე დღეს მთელი მონასტერი დადგა ლოცვად. წირვის შემდეგ ნაზიარები იოანე დაემშვიდობა საძმოს და ჩრდილო-აღმოსავლეთით მიმავალ გზას დაადგა ოთხმოცდაათი წლის გაღებული, მდუმარე, უფლის ერთგული, უფლის რწმენით აზჯარასხმული მხედარი, რომელსაც საგზლად მოხალული ხორბალი, ცოტაოდენი ნაკურთხი წყალი და გამხმარი ხილი მიჰქონდა. ასე, სოფლებისა და ქალაქების გავლით, ლოცვაში გართული მიაბიჯებდა მოსიარულე მდუმარება. უკბილობის გამო ის ყველაფერს ქვაზე ნაყავდა, ფესვებსა თუ გამხმარ ხილს. ზოგჯერ თუ ვინმე დაემგზავრებოდა, პურითაც უმასპინძლდებოდნენ საკვირველ მოხუცს. ათენებდა იქ, სადაც დაუღამდებოდა - უმეტესწილად ლოცვაში. დღისით კი, ქარსა თუ წვიმაში

ის მხოლოდ წინ მიდიოდა. საქართველოში, ზედათმოგვეში; ყმანვილ-კაცივით უძგერდა გული ჯვარზე დაყრდნობილ იოანე ბერს. კეთილი ხალხის წყალობით, ზოგჯერ ურმითაც მოუხდა საკმაო გზის გავლა. ხან ვირზეც შესვეს. თვითონაც ვერ გაიგო, ისე აღმოჩნდა თურქეთის შუაგულში. მთლიანად უფალს მინდობილი, მაინც ფხიზლობდა და დასახლებულ მიდამოებს ხშირად გვერდს აუვლიდა - იგი ზედმინევენით წინასწარ გრძნობდა ადამიანების განწყობას. ღვთის წყალობით, ამხელა გზა მშვიდობიანად გაიარა და ზაფხულის მინურულს ქართულ სოფელში (ხახულში) წაადგა დიდებულ ქართულ ეკლესიას... აღუნერელი ნეტარება იგრძნო... უცებ ყველაფერი გადაავიწყდა. ტაძრის ნახვამ ცრემლები მოჰგვარა და ცოტა ხანში იგი, მუხლმოყრილი, უკვე მერამდენედ უვლიდა ტაძარს ლოცვითა და გალობით.

რამდენი წელიწადი გავიდა, რაც მას ქართულად არ უგალობია, არ ულოცია, თუმცა კი ბერძნების გარემოცვაში იგი შინაგანად ქართულად ლოცულობდა. მაგრამ ახლა აქ სიხარულისგან გულაჩუყებულს კვლავ გაედვიდა მიძინებული გრძნობები. ამდენი ხანი გზად არც ერთი ეკლესია არ შეხვედრია და ახლა თავისი გაფიცებული, დამჭკნარი ბაგეებით ამბორსყოფდა თავისივე ცრემლით დანამულ ჩუქურთმებს.

სწრაფად გავარდა ხმა სოფლად უცნობი და უცნაური ბერის შესახებ. მისი ლოცვის შემეყურეს ბერს ცრემლი მოადგა თვალთ და გაუღვიდა მათი გონებიდან ძალით თუ ვერაგობით ამოშლილი სარწმუნოების სიდიადის გრძნობა, მაგრამ ახლოს მისვლასა და თანაგრძნობის გამოხატვას ვერავინ ბედავდა. პატარა ბავშვის ხელით პურს უგზავნიდნენ ზოგ-ზოგები მომლოცველ ბერს... საღამოს კი, როცა ხალხი სახლებში გაიკრიფებოდა, იოანე ბერი მწუხრის ლოცვებს წარმოთქვამდა საკურთხეველის წინ. და აი, უცებ ვილაცის ლონიერმა მკლავებმა შეკრა, ჯერ ხელში აიტაცა, მერე ძირს დასცა, აითრია და თან წაიყოლა ლოცვაში მობუტბუტე იოანე, რომელსაც, მიუხედავად ამისა, ლოცვა არ შეუნყვეტია. იქვე, სოფლის განაპირა საკმაოდ მოზრდილი მინური სახლის ბნელ ოდაში შეათრია მოძალადემ და ცოტა ხნის შემდეგ ჭრაქის შუქზე ცალ ფეხზე ჯაჭვით ბოძზე მიბმული დატოვა ასე, ორმოცი-ორმოცდასამი წლის მამაკაცმა, რომელიც არაფერს ამბობდა იმის თაობაზე, თუ რას ემართლებოდა მოხუც იოანეს. შემდეგ თივა შემოიტანა, ფეხთ დაუყარა და ანიშნა, რომ ეს იქნებოდა მისი ლოგინი, რის პასუხადაც იოანე ჯერ

წამოდგა და შემდეგ მადლობის ნიშნად იატაკამდე დაიხარა და მადლობდა უფალს... მოძალადე უმალ გაუჩინარდა.

მკაცრი, ასკეტური ცხოვრება იოანესთვის ჩვეულ ნესად ქცეულიყო; მღუშინებთა და ლოცვით ველარ კმაყოფილებოდა მისი სული; ისეთი შთაბეჭდილება იქმნებოდა, თითქოს მისი სული ერთ გამჭვირვალე ჭურჭელში საგულდაგულოდ მოეთავსებინათ და ის მძიმე, ასკეტური უღელი, რომელსაც ბერ-მონაზვნები ეწევიან, იოანესთვის ჩვეულ მშვიდ ცხოვრებად ქცეულიყო, დალექილიყო ფსკერზე და ერთსახოვანი ფორმა მიეღო. ახლა კი, როცა მას თმანვერში სწვდნენ და დილეგამდე მიათრიეს, თითქოს ეს ჭურჭელიც მთელი ძალით შეანჯღრიეს, რათა ნამდვილი ფერი მიეღო ჭურჭელში ორად გაყოფილ სითხეს. სხეულზე ყოველი დარტყმა მის სულსა და გულს შეხორცებულ იარაზე ნეტარი ქავილივით ედებოდა და მადლობდა უფალს, რომ მისი უღირსი ხორცი გამოსაწრთობად ანთებულ ნაკვერჩხალზე დადეს გასავარვარებლად და იგი მთელი არსებით მზად იყო სამსხვერპლოზე დაედო საკუთარი სიცოცხლე, თუკი ეს ღვთის ნება იქნებოდა.

კედლის გასწვრივ ფიცრის ტახტი იყო ბოძებს შუა გაკეთებული, რომელზეც ორიოდ ნლის ბავშვს ეძინა საკმაოდ კარგად მორთულ ქვეშაგ-საბანზე. ხოლო ოდნავ ღრმად, კედლისკენ, მუხლმოყრილი და პირქვედამხობილი ქალის მკრთალი ლანდი მოჩანდა ჭრაქის შუქზე, რომელიც აქამდე შემფოთებული უყურებდა იოანეს ბორკილდასხმას. იოანე ბერმა მშვიდად შეათვალიერა სივრცე. ისე, რომ თივა არც გაუსწორებია, მუხლმოყრილმა განაგრძო ლოცვა. ლოცვაში მყოფი ბერის ყურადღება ბავშვის სულის სიღრმიდან ამომხდარმა ამოიხვრამ მიიქცია, რასაც პასუხად დედის ხმა მოჰყვა. იგი ეფერებოდა, ამშვიდებდა ბავშვს და ძილისკენ მოუწოდებდა. ხოლო როცა ბავშვმა მშვიდად დაიძინა, ქალის ხმა უკვე მკაფიოდ გაისმა, იგი საშველად მოუხმობდა ღმერთს, ციურ დედოფალს, ყოვლად ნმინდას. იგი სთხოვდა მათ, დაეხსნათ შვილი განსაცდელისაგან; გოდებდა, რომ იგი თავის თავს ნაკლებად ჩიოდა, ოღონდ თავისი ყრმა დაეხსნათ მომავალი ტანჯვა-წამებისაგან და მონობისაგან, რომელიც მას ელოდა; ემუდარებოდა, რომ ყრმას ენახა თავისი სამშობლო და მამამისი და რომ არა ჩემი შვილი, ამდენ ტანჯვას ვერ გაუძლებო, მიმართა ღვთისმშობელს, თუ მოგვკვდე, ჩემი შვილი შენთვის გადმომილოციაო, - ზეციურო დედოფალო, შენ განკარგე მისი ბედი და მომავალი და იყოს ნება უფლისა, რამეთუ მე მისთვის

შემინირავსო ჩემი ყრმა... ნუ დამარხავ უცხო მხარეში მას მაინც, თუკი მე აქ მიწერია სიკვდილი.

ბერი სახტად დარჩა. ამ სიტყვებმა ააფორიაქა იოანე. ეს ხომ მისი დედის, გვანცას ვედრება იყო, როცა ნამჯის ქვეშ მიატოვა იოანე და მამის საშველად გავარდა სამალავიდან.

თავანკარა ქართულმა მეტყველებამ და ლაღადისმა წამოაყენა დამხობილი ბერი; უკვე რამდენი წელიწადია, რაც ნანატრ ენაზე წარმოთქმული სიტყვა არ გაუგია, ახლა ამ ლაღადისმა ააღელვა მოხუცი.

დიდხანს დუმდა. აგერ, თითქმის ოთხმოცი წელიწადი გადიოდა, რაც ბერის სამოსლით ცხოვრობდა. ამ ხნის მანძილზე მრავალ ცდუნებას გაუძლო და მრავალ ვნებათა ლელვას გაუმკლავდა, მდუმარების ფიცი დადო სქემოსანმა და მთელი თავისი არსებით უფალს მინდობილი ბერი, კვლავ ცდილობდა, ჩაკეტილიყო თავის სამყაროში, მაგრამ ყმანვილი ქალის ლაღადისი უფრო მკაფიოდ იღვრებოდა სივრცეში. ეს არ იყო ჩვეულებრივი ლოცვა. მას თან ახლდა მუდარა, აღუწერელი, სასოებით გაჟღენთილი, უფლისადმი ღრმა მტკიცე რწმენა ბურჯად რომ ჰყავთ ხოლმე შეყენებული უაღრესად გამოუვალ მდგომარეობაში მყოფ ადამიანებს, რომლებიც მარტო კონკრეტულ დახმარებას კი არ სთხოვენ უფალს, არამედ შეწყალებას, რამეთუ ყოველი განსაცდელი უფლისგანაა დაშვებული და უფლისგანვე შეიწყალება.

ამან წარიტაცა იოანე ბერის ყურადღება. თავიდან შეეცადა, განთავისუფლებულიყო ყოველგვარი ცდუნებისაგან, რომელიც ლოცვისგან განაშორებდა, მაგრამ გრძნობდა, რომ ყმანვილ ქალთან ერთად მის ლოცვას იმეორებდა და ისე, რომ თვითონაც ვერ იგრძნო, საკუთარი ნების გარეშე აღმოხდა გულის სიღრმიდან, როგორც კი წამით დადუმდნენ ქალის ბაგენი...

— უფალი იესო ქრისტე გფარავდეს, შვილო ჩემო; მე უღირსი გაკვადნიერდები და გკითხავ — ვინა ხარ და სადაური, ან აქ რამ მოგიყვანა და რაში მდგომარებს შენი გასაჭირი? — თავისი ხმა თვითონვე ეუცხოვა მოხუცს. რამდენი წელი იქნებოდა, რაც ქართულად ლოცვის გარდა არ წარმოუთქვამს არც ერთი წინადადება და ახლა, როცა, შეთქმული მდუმარება თავისდა უნებურად დაარღვია, ამან უფრო შეაკრთო, მაგრამ უფლის ნებად მიიღო და მოემზადა პასუხის მოსასმენად.

ქალი ერთბაშად წამოვარდა ფეხზე; თითქოს ქვესკნელში მყოფ ადამიანს სარკმელი გაუჭრესო, ისე მოაწყდა ფიცარნავის ბოლოს

და იოანემ შენიშნა, რომ ისიც მასავით ჯაჭვით იყო ბოძზე მიბმული. ჯაჭვი დაიჭიმა და ქალმა იქვე მოადინა ზღართან, მაგრამ იმნამსვე წამოჯდა და იოანეს მიაძახა:

— მამაო! შენ ხომ არა ხარ ის ბერი, რომელზეც ყველა ლაპარაკობს! მე ხომ შენთან ბიჭი გამოვაგზავნე პურით. შიგ წერილი იყო, ნუთუ არ წაიკითხე? ან აქ როგორ მოხვდი, ნუთუ ამ ურჯულომ შენც ბორკილი დაგასხა, ნუთუ შენც აქ მოხვდი. ჩემი ბოლო იმედი ხომ შენ იყავი!!! ვიფიქრე, წერილს სამშობლოში ჩაიტანდი, ჩემს ქმარს აცნობებდი, რომ აქ, ტყვეობაში, აგერ, უკვე სამი წელიწადია ვიტანჯები, მეგონა, ჩამოვიდოდა ჩემი იმედი და დამიხსნიდა... ახლა კი ყველაფერი გათავდა, მე ველარასოდეს დავაღწევ თავს აქედან. მე მირჩევნია, მოვკვდე, ვიდრე ამ ურჯულოს ცოლობა ვიტვირთო. ღმერთო დიდებულო, დამიფარე, ღვთისმშობელო, ჩემს შვილს მაინც მიეცი გზა სამშობლოში დასაბრუნებლად, მე თუ აქ მიწერია სიკვდილი, - აქ ხმა ჩაუწყდა და აქვითინდა ...

იოანე კვლავ შეკრთა, მას თვალწინ წარმოუდგა თავისი დედის განწირული თვალები, როცა ლეკებთან უაზროდ იქნევდა მამისეულ ხმაღს, ისიც გაახსენდა, ლეკის მარწუხებში მყოფი როგორ იმედიანად ემშვიდობებოდა ზვინში სახელდახელოდ დამალულ შვილს იმით გახარებული, რომ შვილი მაინც გადაურჩა ტყვეობას...

— შეუცნობია უფლის ნება და გზანი მისი, შვილო ჩემო. მივენდოთ მის ნებას და ვილოცოთ, — გაისმა იოანეს მშვიდი და აუღელვებელი ხმა, — იგი არ მიგვატოვებს განსაცდელში და თუ დავიმსახურეთ, ამ ბორკილებს აგვყრის და მტრედით თავისუფალნი გავუდგებით სამშობლოს გზას. დამშვიდდი და მიენდე მის ნებას, რამეთუ მისი არს ძალი და დიდება ქვეყნის დასაწყისიდან უკუნისამდე.

— მაგრამ მე მეშინია, რომ დიდხანს ველარ გავუძლებ ტანჯვას იმის შიშით, რომ ჩემი შვილი არ გამომაცალონ ხელიდან, ან ჩემი შემყურე, სასტიკი და უღმობელი არ გაიზარდოს შემდგომში ადამიანების მიმართ. ამის გაფიქრებაც მრავალ განსაცდელში მაგდებს. ყოველდღე ჩემს წამებას რომ უყურებს, ამისიც მეშინია. ის იზრდება და მისთვისაც აუტანელი ხდება როგორც ჩემი, ისე მისი მდგომარეობა.

— ნუ გეშინია, შვილო ჩემო, - კვლავ მშვიდად მიუგო ბერმა, — აუტანელი არაფერია; ამაზეც უფალმა იზრუნა წინასწარ: როცა ტკივილი უმაღლეს ზღვარს მიაღწევს, ადამიანი კარგავს გონებას. ამ დროს ტვინში რაღაც ხდება; მერე თუნდაც კიდური მოაჭრან, ვერაფერს გრძნობს. ხოლო როცა უფლის თანადგომას კარგავს

ადამიანი, მაშინ ყველაფერი სხვაგვარადაა. ეს კაცი ჩემი და შენი სულის საწრთობადაა უფლისგან მოვლენილი და თუ ეს ასეა, მაშ, ღირსეულად მივიღოთ უფლისგან გამოგზავნილი დესპანი და მადლობა შევწიროთ ღმერთს ესოდენ დიდი ყურადღებისათვის ჩვენ უღირსთა მიმართ. ახლა კი ვილოცოთ.

ასეთი დამაჯერებლობით ნათქვამმა ბერის სიტყვამ ქალი ერთბაშად გაახევა. სიმშვიდემ კი ძალა შემატა და სიმხნევე მისცა....

ჯავარი

ოთხი თვის წინ ახლად გათხოვილი სურამელი ურთქმელიძის ქალი ქვიშხეთში, სოფლის განაპირა ადგილას, მშვიდი ცხოვრებით ცხოვრობდა ქმარსა და დედამთილ-მამამთილთან ერთად. მამამისი დიაკონი ყოფილა. ჯვართამაღლების დღეს დაბადებული ქალიშვილი, რომლის მშობიარობასაც თან გადაჰყვა მთელი სურამის მშვენება, მამამ იმ დღესვე მონათლა და სახელად ჯავარი დაარქვა. საბედნიეროდ, ძმისცოლიც ახლადნამშობიარევი ყოფილა და ერთი ძუძუთი დაუზრდია მზრუნველ ქალს თავისი და მამის შვილიც. 14 წლის შემდეგ ეს ქალიც რაღაცა ავადმყოფობის მსხვერპლი გამხდარა და ორი ოჯახის დიასახლისობა ჯავარის მხრებს დასწოლია, სანამ მის ძუძუმტე ბიძაშვილს ცოლი არ მოუყვანია. ჯავარის მამა საღმრთო სჯულით ზრდიდა ერთადერთ ქალს. ხანდახან მამას თან დასდევდა სოფელ-სოფელ წირვა-ლოცვაზე და დროდადრო მონასტერში წასვლაზე ჩამოუგდებდა სიტყვას, მამამისი კი - „იყოსო ნება ღვთისა“, უპასუხებდა მხოლოდ. მაგრამ ერთხელ, ქვიშხეთში ყოფნისას, ეკლესიაში გადაეყარა საცრისოდენათვალეზიან ჭაბუკს და ვერც ერთმა თვალი ვერ მოაშორა ერთმანეთს. მერე ჯირითში გამარჯვებულმა ჭაბუკმა ცხენი მამა-შვილის ფერხთ მიაგდო, მკვირცხლ ჩამოხტა და მოულოდნელობისაგან სახტად დარჩენილი დიაკვნის წინ მუხლმოყრილმა ჯავარის ხელი სთხოვა.

ხერთვისიდან აყრილი ნადირაძეების ნაწილი ზემო იმერეთში დასახლდა, ხოლო ბექა ნადირაძის პაპამ ბინა დედისეულ ქვიშხეთში დაიდო, დროდადრო მამაპაპისეულ მიწაზე საფლავებს მაინც დაეხედავთო.

ასე გახდა ნადირაძეების რძალი უკვე ოც წელს მიღწეული ჯავარი.

ზაფხული ცხელი და დაუნდობელი იყო, მზე ჩასვლას ლამობდა, ქმარი და მამამთილი, ხარ-ურმით დილიდან გასულები, ჯერ არ

ჩანდნენ, სახლში ქრაქი აანთეს და ვახშმის მომზადება დაიწყეს ქალებმა. ხევის პირას ათიოდ ცხენოსანი გამოჩნდა ტყიდან და პირდაპირ შემოაბოტეს ეზოში. შემოსვლისთანავე თოფ-იარაღი მოიმარჯვეს და დაერივნენ სახლში მყოფთ. თერთმეტი წლის მაზლი და ჯავარი ხელპირგაკრულნი უკვე ცხენზე ჰყავდათ, როცა დედამთილმა სახეში მდულარე წყალი შეასხა მომხვედურს და მისსავე მოქნეულ ხმალს შეაგება გულ-მკერდი და იქვე განუტევა სული. ასე ტყე-ტყე გადმოიყვანეს ახალციხის მიდამოებში, სადაც სტამბოლიდან ჩამოსული ვაჭრები ელოდნენ. იქვე, ტყეში, რამდენიმე ათეული სომეხი ტყვე და თორმეტიოდე ქალ-ვაჟი ჩაუთვალეს და ისევ გაუჩინარდნენ.

გზად ჯავარმა მუცელში საამო თრთოლვა იგრძნო და სასონარკვეთილებაში ჩავარდნილი ქალი სიცოცხლეს ჩაებლაუჭა. ასე, აქლემზე შემომჯდარი ტოვებდა მშობლიურ მინა-წყალს, როცა ტყვეებით მოვაჭრეთა შორის ერთ-ერთმა გათათრებულმა ქართველმა, ნითელაშვილმა, ჯავარს დაადგა თვალი და სტამბოლელ სოვდაგარს, ჯავარის წილ ორი სომეხი ახალგაზრდა ტყვე შეაძლია. ვაჭრობაში გამოცდილი, ნუნურაქი თურქი სოვდაგარის თვალს არ გამოჰპარვია, როგორ აუბნია თავ-გზა ჯავარის დანახვამ ნითელაშვილს და მკაცრი უარი განუცხადა. რაც უფრო იზრდებოდა ნითელაშვილის ნდომა, მით მაღლა ადიოდა ჯავარის ფასიც. ჯერ კიდევ შუა გზაში ჩხუბი მოუვიდათ, მაგრამ თათარი თავისაზე იდგა. თავისი წილი ათივე ტყვე დაუთმო ბოლოს ნითელაშვილმა ჯავარის სანაცვლოდ და ასე, აქლემზე შემომჯდარი ჩამოიყვანა მეოთხე ცოლად.

გადარჯულებული ქართველის ნდომა რომ შეიტყო ჯავარმა, კედლიდან კედელს აწყდებოდა, მერე სახლიდან თანწამოყოლილი ნაყოფის თრთოლვამ შეახსენა თავი და თანდათან დანწყნარდა, ისევ ლოცვა მოიშველია და მომავალ შვილზე დაიწყო ზრუნვა.

ჯავარის სიმშვიდე ომარ ნითელაშვილმა თანხმობად მიიღო, მაგრამ ცოლთა შორის უფროსმა გასცა ჯავარის საიდუმლო.

ამიერიდან ჯავარს უვლიდნენ და თავს ევლებოდნენ ომარის ცოლები. მათ შორის ერთი აბაშიძის ქალი იყო, ერთიც ბერძენი, ასევე ტყვეობიდან გამოსყიდული, რომლებიც სიტკბოში გარეული შხამივით დროდადრო აწვეთებდნენ, ბედს შერიგებოდა.

ამიტომ ჯავარმა მთელი თავისი ყურადღება ლოცვაზე გადაიტანა და ძნელი იყო მისი დანახვა ლოცვის გარეშე. ამით დიდი პატივისცემა დაიმსახურა ქალებისგან და შენატროდნენ კიდევ მის ნები-სყოფას. ცოტა ხანში ქალებმა, პირიქით, ქმარს დაუწყეს ხვეწნა,

რომ ხელი აელო საკუთარ განზრახვაზე, მაგრამ ამაოდ. სულის სიღრმეში იგი თვითონაც თანაუგრძნობდა ტყვე ქალს, მაგრამ, სულითა და ხორცით ნუნურაქს, ჯავარის სანაცვლოდ გაცემული სიმდიდრის დათმობა ენანებოდა. მეორე მხრივ, ჯავარის სილამაზეს ვერ ელეოდა. მერე ჯავარის სიმტკიცე აცოფებდა და ამ სიმტკიცეში საკუთარ უნიათობას რომ ხედავდა, ამის დაჯერება არ უნდოდა და უფრო ეშურებოდა სანადელს. ომარ წითელაშვილს ჯავარის ლოცვა გარკვეულ წილად პატივისცემისკენ მოუწოდებდა და მამაპაპისეულ სარწმუნოებას ახსენებდა. აკი ბებიამისი სულ ქრისტეს მცნებებზე ზრდიდა კიდეც; მაგრამ როცა წამოიზარდა, მოსთხოვეს მაჰმადის რჯულზე მონათლულიყო; მერე ცოლი შერთეს, აბაშიძის ქალი, ისიც გაათარებული, მერე მეორე ცოლიც შერთეს, მერე სულ დაუბნელდა გონება და ტყვეებით მოვაჭრე სტამბოლელ ვაჭრებს გადაეკიდა. იქ ერთი ბერძენი გოგონა მოეწონა ტყვეთა შორის, სულ ნორჩი, 12 წლის მტირალი გოგო. წამოიყვანა და ცოლად შეერთო. ახლა ჯავარი დაუჯდა ათი ტყვე ვაჟკაცის ფასი. მაგრამ ვერ წარმოიდგენდა, თუ ასეთ წინააღმდეგობას წააწყდებოდა...

ერთი მხრივ, ჯავარის შემყურე მზად იყო, ყველაფერი მიეტოვებინა, მაჰმადის რჯულიც და უკუნეთშიც წაჰყვებოდა ამ ქალს; მაგრამ ჯვარდანერილი ჯავარი უდიდესი მოწინებით უფრთხილდებოდა და ებლაუჭებოდა ჯვრისწერის საიდუმლოს. ამიტომაც ომარს ისევ მაჰმადიანობისკენ ეჭირა თვალი. აქ მას გზა ხსნილი ჰქონდა, თუნდაც ათი ცოლი ჰყოლოდა. ამასობაში იოანე ბერი გამოჩნდა სოფლად, რომელმაც ჯავარი სულიერად განამტკიცა ისე, რომ ქალი მზად იყო, თამამად შესულიყო ცეცხლშიც კი, ოღონდ თავისი არ დაეთმო. ერთხელ ომარ წითელაშვილმა ასეთ საუბარს მოჰკრა ყური: ბერი ჯავარს მოძღვრავდა.

„განა სანთელი რომ იწვის, სხეული არ ნადგურდება? მისი სიცოცხლის ხანგრძლიობა იმდენია, რამდენ ხანსაც წვა მიმდინარეობს. სხვა შემთხვევაში ის საგანია, არაფრის მთქმელი საგანი. განა ქვა, რომელიც ტაძრის ქვაკუთხედად დადეს, არ გათალეს და წერაქვით არ გვემეს?

სანთელი სხეულია, სინათლე კი - სული. ყოველი ქვა, რომელიც ტაძრის მთლიანობას ემსახურება, გაკეთილშობილებულია თავისი მსახურებით ტაძრისადმი; თუ არა, ვინ დაუნყებს კოცნას ამ ქვებს, რომლითაც ეს შენობაა აშენებული ჩვენდა საპყრობილედ? ასე, რომ იყუჩე და ყოველი შეურაცხყოფა ნეტარებად მიიღე, ყოველი წყლული სიმდიდრედ. ერთი დიდი უპირატესობა აქვს სხეულს: მასზე,

როგორც ეტრატზე, ისე აღიბეჭდება წყლულები. ყოველი დარტყმა სხეულზე იარებს ინვევს, რაც მეტია იარები, მით უფრო მდიდარია ჩემი სხეულიცა და სულიც; მით უფრო, თუ იგი ქრისტეს რჯულისთვისაა მიყენებული. ო, როგორ ზრუნავს უფალი, რომ საშუალებას გვაძლევს, დავიმდაბლოთ თავი, რომ გვგვემონ მისთვის, რადგან სამსხვერპლოზე, უფლის სამსხვერპლოზე ამაზე დიდ სიმდიდრეს ვერ მივიტანთ შესანიშნავად: მსხვერპლის გაღება და თავგანწირვა ხომ უდიდესი გამოვლინებაა ადამიანის მიერ ადამიანობისა და ყოველი დამლა სხეულზე სულს სამკაულებით მოოჭვილი გვირგვინით ადგას თავზე. მაგრამ ეს არ არის მიზანი. ადამიანი შექმნილია უფლის ხატებად და მისი დანიშნულება სიყვარულის უნარია. მაგრამ თუკი მას სძინავს?! აი, რა არის ცდუნება - ძილი! ძილი და სიამაყე, რომელიც არ აძლევს საშუალებას ადამიანს, იყოს სულის საცხოვნებლად მსხვერპლის გამლები. „მშობიარობას ტკივილი რომ არ ახლდეს, სიყვარულის სახსენებელიც კი არ იქნებოდა ამ ქვეყნად. ასე რომ, ახლა ჩვენი დროა, გამხნევი, შვილო ჩემო... და ომარი მიხვდა, რომ მთავარი ბრძოლა ბერთან უნდა ეწარმოებინა და გადანყვიტა იოანეს გამაჰმადიანება; თუმცა იმასაც კი გრძნობდა, რომ ეს ბრძოლა მას უკვე წაგებული ჰქონდა, მაგრამ მაინც, წითელაშვილის აზრით, მაჰმადის რჯულზე ბერის გადმობირებით ჯავარის რწმენაც შეირყეოდა, რომელიც ახირებად მიაჩნდა, ხოლო თუ ჯავარის შვილსაც გაამაჰმადიანებდა, მერე მის ნდომას წინ აღარაფერი აღუდგებოდა. მაგრამ მოხდა პირიქით. ბერის გამორჩენით ჯავარმა მთავარი დასაყრდენი იხილა. იოანე ბერი ის ბურჯი იყო, რომელსაც უნდა დაეცვა წარწყმედისაგან. უფრო მეტიც, ომარის უფროსი ვაჟი მთელ თავისუფალ დროს მამა იოანეს გარშემო ატარებდა და ჩუმად მართლმადიდებლურ რწმენაზე გადასვლასაც გეგმავდა. აქამდე თუ ჯავარის გაპარება ორჯერ სცადა, ახლა მამა იოანესთან ერთად სამივენი საქართველოში რომ წასულიყვნენ, იმაზე ალაპარაკდა ბიჭი ჯავართან. ამას ისიც დაემატა, რომ ომარის უმცროსი ცოლი – ბერძენი ქალი მესამე შვილის მშობიარობას გადაჰყვა და თოთო შვილი შერჩათ ხელში. ეს ყველაფერი იოანე ბერს დააბრალა; მეტიც, თავის სილაჩრეს ველარ მალავდა, ერთხელ მლოცველ ბერს წაადგა ზურგიდან და ნიხლები წაუშინა.

ძუ ლომივით გმინავდა ჯავარი ამის შემხედვარე. ჯავარის შვილი ისტერიულ ტირილს მოჰყვა. იოანეს ცემით რომ გული იფერა, ახლა ყმანვილ ქალს ეცა გამძვინვარებული თარაქამადქცეული მოძალადე

და აქამდე თუ ჯავარს თვალსაც ვერ უსწორებდა, ახლა პირველად ასწია ხელი მასზე.

არანაკლებ გამძვინვარებული ჯავარი კბილებით ჩააფრინდა მხრის თავზე და ახლა ყვირილი ნითელაშვილს აღმოხდა, მერე ქალის მოშორება სცადა და მოიქნია. ჯავარს კბილებში შერჩა მოძალადის ხორცი. კაცი უფრო გაააშმაგა და მახვილი იშიშვლა. ის იყო, ხანჯლით ლამობდა ქალის ასხეპვას, რომ ამ დროს მთელი მისი საჯალაბო ღია კარში შემოცვივდა და ფეხებზე შემოეხვია. აბაშიძის ქალი შუაში ჩადგა. ჯავარმა გასისხლიანებული პირისახე მოინმინდა და შვილს ჩაეკონა.

ომარმა ზურგსუკან უფროსი ვაჟიშვილის გამჭოლი მზერა იგრძნო და შემოტრიალდა. ვაჟი მოხუც იოანე ბერს ეცა და ფოთოლივით გამხმარი მოხუცი ხელში აიყვანა, იოანე ლოცვას განაგრძობდა. ბიჭმა გასისხლიანებული შუბლი მოსწმინდა და დემონსტრაციულად მის წინ მუხლებზე მდგარმა რამდენიმეჯერ პირჯვარი გადაიწერა და შენდობა სთხოვა მამა იოანეს. ეს კი მეტისმეტი იყო. ელვის სისწრაფით შვილის წინ გაჩნდა და მახვილი მკერდში უმარჯვა. გაკვირვება ნაიკითხა საკუთარი შვილის თვალელებში და ახლა უკვე სულთმობრძავი შვილის ფეხზე წამოყენებას ლამობდა. აბაშიძის ქალი გულწასული ეგდო მიწაზე; ირგვლივ სიჩუმემ დაისადგურა. ჭაბუკი მამა იოანეს უხმობდა და მამის მარწუხებიდან ცდილობდა გათავისუფლებას. ომარმა შვილი ბერის მუხლებზე გადაწვინა, თვითონაც მუხლებზე დავარდა და მამა იოანეს სთხოვდა, იქნება შენმა ლოცვამ იხსნასო ჩემი შვილი სიკვდილისაგან.

ბიჭი ნათლისღებას სთხოვდა ბერს; მერე მამამისს გამოხედა და მამა იოანეს განთავისუფლება სთხოვა ჯავართან ერთად.

– მამავ ბატონო, ჩვენ ოდესღაც ქრისტიანები ვყოფილვართ და გთხოვ, ნუ შეეწინააღმდეგები ჩემს უკანასკნელ სურვილს, მოვინათლო და ქრისტიანად მოვკვდე; გთხოვ, შენც მოინათლე და ამით გაახარებ ჩემს სულს.

მერე მამა იოანეს სთხოვა:

– მამაო, მომნათლე მართლმადიდებლურად. გთხოვ, იჩქარე, სანამ ჯერ კიდევ სული მიდგას. ახლა მთელი ოჯახი დადგა მუდართა და თხოვნით ბერის წინაშე, შეასრულეო ჭაბუკის თხოვნა.

ომარი გააოგნა ამის ხილვამ. ამ თითისტოლა ქალმა სულ რაღაც სამ წელიწადში მთელი ოჯახი ქრისტესკენ შემოაბრუნა და თვითონ ვერც კი ამჩნევდა ამას. ბოლოს უფროსმა ცოლმა უსარგებლო ნივთივით მისწია გვერდზე და შვილისა და ბერის წინ დაემხო.

იოანემ ნათლობის ლოცვა წაიკითხა, აი, ის, მომაკვდავთ რომ უკითხავენ ხოლმე. შემდეგ აბგიდან საგულდაგულოდ გადანახული ნაკურთხი წყალი ამოიღო და შუბლზე აპკურა. მერე თვითონაც შუბლზე ეამბორა ჭაბუკს და დიდხანს ლოცულობდა და ამხნეებდა სულთმობრძავს, რომელსაც სახელად გიორგი უწოდა...

შენობაში სამარისებური სიჩუმე სუფევდა, მხოლოდ გიორგის კვნესა ისმოდა. მის წინ დაყუდებული ბერი განაგრძობდა ლოცვას. ომარმა ჯიბიდან გასაღები ამოიღო და მლოცველ ბერს ჯაჭვი შეხსნა ფეხიდან, ჯავარისკენ შემოტრიალდა. მაგრამ მის ახლოს მისვლა და შეხება ვერ გადაწყვიტა. ომარს საკუთარმა ქალიშვილმა ჩამოართვა გასაღები და ჯავარს გადასცა.

თვალეbs უკოცნიდა და მადლობდა ჯავარი ჭაბუკ მომაკვდავს. აბაშიძის ქალი და ჯავარი ერთმანეთს ჩაეკონნენ და ტიროდნენ. ტიროდა მთელი ოჯახი..

დამხობილი ბერი ერთბაშად წამოიმართა და გიორგის არაფრის მთქმელი თვალეbs დაუხუჭა. ეს იმის ნიშანი იყო, რომ ჭაბუკი მიიცვალა...

მთელი სახლი გოდებამ მოიცვა, ომარი აღარსად ჩანდა, არც მისი ცხენი; გასისხლიანებული მახვილი დაერჭო მინაზე ეზოდან გასასვლელი ჭიშკრისკენ მიმავალ ბილიკზე.

ოდისეა იოანესი

შემოდგომას ყავლი გასდიოდა უკვე. ამ დროს ჯავახეთის ზეგანი გადამწვარ-გადახრუკულ ველსა ჰგავს; აქა-იქ ნამჯის ზვინეbs თუკი კიდეე შემორჩეbs ხოლმე. ისე, მთელი მინდვრეbs აქამდე საქონლისგან განაძოვია და როგორც კი პურის მოსავალს აიღებენ, მთელი საქონელი განათიბ ყანეbs შეესევა და მთლიანად რომ გაიძოვება, ზამთარიც დაიდგამს თავის ტახტს. ყანეbs მხოლოდ ყვავეbsის არენად რჩეbs და აქა-იქ კაკეbsის გუნდიც თუ გადაიფრენს.

ორი ცხენოსანი სოფელ აფნიას სამხრეთიდან მოადგა. განთიადი იყო. სოფლამდე საკმაოდ შორს იყო კიდეე. იქვე ვიღაცის მადლიან ხელს დაედგა საკმაოდ მოზრდილი ქოხი, თივა-ნამჯისგან სახელდახელოდ აშენებული. ეტყობა, გლეხეbs მოენწყოთ სადღელამისო სადგომი, ყოველ წუთას სოფელში რომ არ ევლოთ ღამის გასათევად, სანამ ხორბალს არ დააბინავებდნენ.

ცხენოსანნი ამ სადგომს მიადგნენ. ცხენეbs პირდაპირ თივაზე მიუშვეს და თვითონ ნელ-ნელა დაიწყეს ძირს ჩამოსვლა...

მენახირეებმა შორიდანვე შენიშნეს შაოსანნი და მათკენ გაემართნენ არა ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად, არამედ, ათიოდე ძაღლის, რომლებიც ყოველი მხრიდან გამოენთო, მოსაგერიებლად. შორიდანვე მხედართა შორის შეიცნეს ქალი და ბავშვი. მოხუცი – თავპირშეხვეული მამაკაცი – უკვე ნამჯაზე იწვა და თვალბმილულული ძლივს სუნთქავდა...

ძაღლებს შეუტიეს და ყოველი შემთხვევისთვის თურქულად სალამი მისცეს. პასუხად დუმილი შერჩათ. უფრო ახლოს მივიდნენ. მათ შორის ყველაზე ახალგაზრდა ცხენებს მიუახლოვდა და ვაჭრის თვალით შეათვალიერა გაოფლილი ცხენები. ბავშვმა თავისთან მოუხმო დედას, რომელიც მოხუცის ფეხებთან მოკალათებულიყო და სიცივისგან გათოშილი ხელები იღლიებქვეშ ამოეჩარა.

– ქართველები ხართ? ჩაეკითხა ბოლოს ერთ-ერთი, როცა ბავშვის მეტყველება გაიგონა.

ქალს მღელვარებისგან კინალამ გული წაუვიდა. მოხუცი არას მეტყველებდა, თვალებიდან ცრემლები ჩამოსდიოდა და დაწყლულ-ბულ-დახეთქილ ტუჩებს უხმოდ ამოძრავებდა.

სახელდახელოდ ცეცხლი აუნთეს ტალკვესით მგზავრებს და თუკი რამ საგზლად წამოღებული ჰქონდათ, გაუმასპინძლდნენ მათ მაღლიანი ჯავახები.

– მომეხმარეთო, - სთხოვა ბოლოს ქალმა. მოხუცი ბერია, იერუსალიმიდან მომავალი ბერი. ჩვენ მივემგზავრებით სოფელ ზედათ-მოგვში და ვჩქარობთ, რადგან მოხუცი მომაკვდავია და აგერ, მესამე დღეა, გაუჩერებლად მოვდივართ. მაღლობა ღმერთს, გზა არ აგვერია და ქართული სიტყვა გვესმის, ცხენებიც დაიღალნენ და დაიმშნენ, მათი დაკავება სულ უფრო და უფრო ძნელი ხდება, საძოვარზე იწვევენ, ჩვენ კი...

– გამყოლი გინდათ აუცილებლად, ხვალ გიორგობის დღესასწაულია და თარაქამების მრავალი ჯგუფი დაძრწის გზებზე და თუკი წააწყდით, კარგს არაფერს უნდა მოელოდეთო, - გამოტყდა მათ შორის ყველაზე ძლიერი აღნაგობის ვაჟკაცი. ჩვენც ვცდილობთ, ასეთ დღეებში საქონელი გარეთ არ გავუშვათ, მაგრამ ზამთარი დიდი გველის და ამიტომ ვისაც მუხლი ერჩით, მინდორში ვართ ჩვენი მონაგარის დასაცავად.

ეს მგზავრები იყვნენ იოანე ბერი და ჯავარი თავის შვილთან ერთად.

- მორეკეო საქონელი, - ბრძანა მათ შორის უხუცესმა, - დღეს, ეტყობა, მოგვინევს ბაგაზე დაბმა. ნამოდგა და დააჩქარა ახალ-გაზრდები..

დიდი პატივით მიიღეს მოსიძეებმა სტუმრები. კარგა ხანია, მათ სოფელში სასულიერო პირს არც გაეგლო. თავს ევლებოდნენ მოსულთ და ტიროდნენ. სასწრაფოდ დაბანეს და შეუხვიეს ქრილობები იოანეს. დედა-შვილს ძვირფასი ლოგინი გაუშალეს და თბილ ოდაში ძილი ნებისა უსურვეს, დაღამებამდე რომ დაესვენათ და გამოეძინათ. ცხენებს ხომ საგანგებოდ ბიჭები მიუჩინეს და ქერი მიუყარეს.

გვიან შემოდგომით ჯავახეთში მზე მალე ჩადის. ერთი ჩაესვენება მთის მიღმა და თუ მთვარე არ მოჰყვა კუდში, ისეთი უკუნი ჩამონვება, თვალთან რომ თითი მიიტანოს, თვალს გამოითხრის კაცი. მზე ჩაესვენა თუ არა, შვიდიოდ გამორჩეული ვაჟკაცი ამოუდგა გვერდიგვერდ ცხენებს, ფეხებზე კი ნაბდები ჩააცვეს: ჯერ ერთი, რომ არ ეხმაურათ და მეორეც, ყინული თუ სადმე შეხვდებოდათ დაღმართზე, ფეხი არ ასცურებოდა პირიუტყვეს. მთვარე ჯერ არსად ჩანდა.

ჩუმად ჩამოუარეს პირქუშ ვარძიის მონასტერს, სადაც თურქ მწყემსებს გამოქვაბულებში ცხვარი ჰყავდათ დაბანაკებული ჯერ კიდევ და აქა-იქ ჭრაქის შუქზე მოჩანდა ადამიანის ლანდები, ისმოდა ცხვრის ბლავილი, ცხენების ფრუტუნა.

ძაღვებმა ყეფა ატყხეს და გამოენთნენ. ამას მოჰყვა მწყემსების სტვენა და ძახილი. ბოლოს ყველაფერი დაწყნარდა და ხეობა გაიტრუნა. იდუმალებით მოცულ სამყაროს დაემსგავსა იქაურობა.

მგზავრებმა ვარძიას მტკვრის გაღმა მხრიდან ჩაუარეს და ალაგურთან წყალს მიაყენეს ცხენები. ორი გამორჩეული ყმანვილი ცხენებს ყინულივით ცივ წყალში შეუძღვა.

ახლა ალაგურში ატყდა ყეფა და გნიასი, სტვენა და ძახილი. ბოლოს სამშვიდობოს გავიდნენ და მთვარემაც ამოანათა.

აქ კი სტუმრები ზედათმოგველებმა ჩაიბარეს. მოკლე თათბირის შემდეგ გადანყდა, რომ ზედათმოგვამდე კვლავ აფნიელი ბიჭები გააცილებდნენ მათ. ორი ვაჟკაცი მოსიძეების გვარიდან ნაუძღვა ალაგურიდან ციცაბოს თავზე გამავალ ბილიკებზე. ეს ბილიკები მათთვისაც კარგად ნაცნობი იყო იმიტომ, რომ გარშემო ორი ძლიერი სოფელი იყო ქართული: ერთი გვერდითვე, გოგაშენი, ხოლო მეორე - ვარძიის მთის მიღმა, ციხესავით შეუვალი და გაუტყეხელი ზედათმოგვი. ამიტომ ახლო ნათესაობა ჰქონდათ ერთმანეთთან და მიმოსვლაც მათ შორის ხშირი იყო.

აღმოსავლეთიდან წაადგნენ თავზე შუალამისას ძილსმიცემულ სოფელს. იოანე ერთბაშად გამოფხიზლდა და აქამდე მიმქრალი სხეული გამართა, ცივი ნიავი სისინებდა მის წვერ-ულვაშში.

- ეკლესიის ეზოში მიმიყვანეთო, - ბრძანა მოხუცმა, - და მღვდელს უხმეთო, სასწრაფოდ!

მოსიძის ვაჟმა ზარს შემოჰკრა; როგორც ერთი, ისე გამოცვივდა ხალხი სახლებიდან, წმინდა გიორგის დღესასწაული უნდა გათენებულიყო იმ დილას და ზარის ხმაზე დიდიან-პატარიანად მიიჩქაროდნენ ეკლესიის ეზოში. ხანშიშესული მღვდელი ბერ იოანეს ეახლა და ეკლესიაში შეუძღვა.

არაფერი არ შეცვლილიყო, იოანემ ხარბად მოავლო თვალი იქაურობას, სათითაოდ ემთხვია და მეტანიობდა ხატების წინაშე. ამ გამშრალ-გამოფიტულ სხეულიდან როგორ მოდიოდა ამდენი ცრემლი; ან რა ძალამ გამოაფხიზლა და გამოაცოცხლა, რომ გალობასაც კი მოჰყვა. მერე წინწკალაძენი იხმო თავისთან. გიორგი ოცი წლის გარდაცვლილი იყო. ოთხმა მამაკაცმა მოიყარა მუხლი მოხუცის ფეხებთან. ლოცავდა და მადლობდა უფალს, მათი ნახვით გახარებული. ერთი კი დაუნუნა, რომ თავიანთი გვარი ვერ დაებრუნებინათ და უცხო გვარს ატარებდნენ, მაგრამ ბოლოს დალოცა და მღვდელთან საკურთხევის წინ დადგა აღსარების სათქმელად.

ოთხი საათი აბარებდა აღსარებას მსცოვანი და თუკი რამ ახსოვდა და მას თავისი ცხოვრება ზედმინევით კარგად ახსოვდა, ყველაფერი სააშკარაოზე გამოიტანა.

დიდი ზეიმით ჩაატარეს გიორგობა. ზედათმოგვის ეკლესია წმ. გიორგის სახელობისაა. ასეთი წირვა არავის ახსოვდა. თითქმის არავინ დარჩენილა სახლში. სულიერი ყველა ეკლესიაში მოვიდა. იოანე ბერი სტიქარჩაცმული, პატარა ყმანვილივით, როგორც ოდესლაც ოთხმოცდახუთი წლის წინ ემსახურებოდა, ისე მსახურობდა ახლაც. წირვა ჩათავდა და იოანე ახლა ისევ ბერის სამოსელში - დიდი სქემით შემოსილი წარსდგა საზიარებლად ამბიონის წინ. „არცა ამბოროს-გიყო, ვითარცა იუდა...“ აქ კი უკვე ბერიკაცი გამობრუნდა ამბიონიდან ნაზიარები. მოხუცს სკამი დაუდგეს იქვე, ახლოს.

წინწკალაძეთა შორის ოთხი ახალგაზრდა გამოარჩია და ჯავარი იხმო. ჯავარის შვილი უნდა მოვნათლოთო, განუცხადა არაქათგამოცლილ მღვდელს და ბავშვის ნათლიად თვითონ დადგა. მერე დედა-შვილი ამ ახალგაზრდებს ჩააბარა და სთხოვა, გამოეჩინათ განსაკუთრებული სიფრთხილე და მამაცობა, რომ ჯავარი ქვიშხეთში

გადაეყვანათ. ახლადმონათლული გიორგი კალთაში ჩაისვა, შემდეგ წინწკალაძეების საფლავთან პანაშვიდი გადაახდევინა მოძღვარს და დასძინა, აქ დამიდევითო ჩემი საძვალე ადგილი და ეკლესიაში შეყვანა ითხოვა.

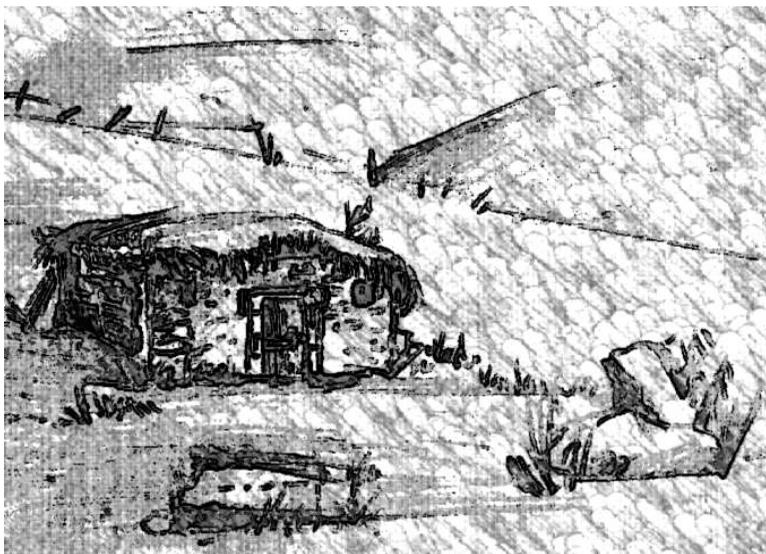
იქვე, შესასვლელთან ჩაიკეცა იოანე, მშვიდად მოავლო თვალი ტაძარს. დამაწვინეთო, ბრძანა ბოლოს და მღვდლის გამხმარი ხელი დაიდო გულზე. „მივდივარო, მამაო, უფალი მეძახის. შენდობას ვითხოვ ყველასგან“. მერე ერთბაშად გაირინდა, თვალეები მილულა და ასე დაჰყო კარგა ხანს. მერე უცებ ფართოდ გახსნა დახეთქილი ტუჩები, რომლებიც აქამდე კვლავ ბუტბუტებდნენ. „გვანცა, გვანცა, შენ დაბრუნდი სახლში!!!“ – აღმოხდა ხმამაღლა. მერე ასე მშვიდად გაღიმებულმა მიაბარა სული უფალს. მისი ბოლო სიტყვა „უფალი“ იყო. მეორე დღეს დაკრძალეს; იქ, სადაც თვითონ ისურვა დასაფლავება იოანემ. მთელი სოფელი გლოვობდა, მაგრამ ჯავარი ძლივს ააგლიჯეს საფლავიდან. მღვდელმა შეიფარა სახლში და ერთი კვირა პანაშვიდს უხდიდნენ მიცვალებულს. ყოველდღე მოძღვრავდა მადლიანი მღვდელი ქალს და ამხნევებდა. ჯავარი წინწკალაძეების ოჯახიდან ოჯახში გადადიოდა, მათი ზრუნვა ფრთებს ასხამდა ზრუნვამოკლებულ ქალს და რამდენადაც მეტ ზრუნვას გრძნობდა, იმდენად განვლილი გზა ჯოჯოხეთად აღექმებოდა და უჭირდა, სიყვარულთან და ზრუნვასთან შეხებას უცხოობდა და უფრთხოდა. ფოფოდიამ შენიშნა ეს ჯავარის თვალეებში და ცდილობდა, გაერიდებინა ზედმეტად ცნობისმოყვარე მეზობლები. მაგრამ აქ სხვა რალცა იყო საჭირო. წინწკალაძეებმა, თავის მხრივ, კაცი აფრინეს სოფელ ტოლოშში, ნადირაძეებში და ცხენზე შემჯდარი ამოიყვანეს ჭარმაგი ნადირაძეთაგანი. ამან სულ გამოიყვანა ნყოფიდან ჯავარი. მკერდზე მიეყრდნო და მოთქვამდა გაუჩერებლად, რატომ-რატომო. მერე თვალეებში ჩააშტერდა, შვილს მოუხმო და გვერდში ამოუყენა მოსულს. ჯერ ერთს უყურებდა და მერე მეორეს. ორი დღის შემდეგ კიდევ რამდენიმე ამოვიდა ნადირაძეთაგან. ჩვენთან ნამოდო, სთხოვეს, ჩვენ გადაგიყვანთო ქვიშხეთში. ჯავარმა შორს დაიჭირა: მე წინწკალაძეებმა დამიხსნეს ტყვეობიდან და ისინი მიმაცილებენო. შაბათ საღამოს აღსარებაზე წარსდგა ჯავარი, თავისი განვლილი ცხოვრება, როგორც ცოდვა, ისე მოინანია საჯაროდ. მერე მადლობა გადაუხადა სოფელს და კვირას ბარძიმის წინ დადგა დედა-შვილი ...„არამედ ვითარცა ავაზაკი, აღგიარებენ შენ“... ლაპალუპით მოსდიოდა ცრემლები და ნაზიარებ შვილს გულში იკრავდა. ყველა ტიროდა მასთან ერთად, ტიროდა მღვდელიც. შემდეგ წინწკალაძის

ბიჭებმა ჯავარი თავის შვილთან ერთად ფარავნისკენ მიმავალ გზას გაუყენეს. სანამ დიდთოვლობა არ დაწყებულა, ულელტეხილი გადავიართოთ. საკირემდე ჩააღნიეს და იქ იოანეს დედის ძმისშვილებმა ითავეს მარხილით ჯავარის სამშვიდობოს გადაიყვანა.

ამბობენ, რომ ასე, ოცი წლის შემდეგ დაბრუნებულან დედაშვილი იოანეს საფლავთან და ის ფიქალი, რომელიც იოანეს საფლავზე დევს, იმ ბიჭს მოუტანია საიდანღაც და დაუდვია საფლავზე. ჯავარი ისევ ისე მოთქვამდა თურმე, როგორც ოცი წლის წინ. იმასაც ამბობენ, იოანეს დასაფლავებიდან ორი დღის შემდეგ ღამით მხედარი უნახავთ იოანეს საფლავთან, მერე კი ცხენ-კაცი იპოვესო ალაგურის თავზე, ქარაფში – ზედათმოგველები საძაღლეს რომ ეძახიან - და უცვნიათ საფლავთან მდგარი მხედარი.

ასე დასრულდა ამბავი; მკითხველისათვის მიმინდვია განსასჯელად, თუ რა დღეში იყო სამასწლიან მონობაში მყოფი მესხეთი და შენდობას ვითხოვ, თუკი ვინმემ რაიმე უზუსტობა დაინახოს ამ ჩემს მონაყოლში. ისე კი, ჩემი მიზანი იყო, ქართული საზოგადოება გასცნობოდა სამცხე-ჯავახეთის ჭირ-ვარამს და განეცადა გარდასული ტკივილი, რომელიც დღესაც არ განელებულა და ღმერთს ვთხოვ, დავიწყებას არც მისცემოდეს...

2011 წ. 13 თებერვალი, ქ. თბილისი

პოეზია

მერაბ კვიციანიძე

დაიბადა 1965 წლის 10 ნოემბერს ქ. ქუთაისში. 1982 წელს დაამთავრა ქუთაისის ფიზიკა-მათემატიკური სკოლა. 1983-89 წლებში სწავლობდა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტში. 2006 წლიდან ქუთაისის დ. ნაზარიშვილის სახელობის საოჯახო მედიცინის რეგიონული სასწავლო ცენტრის დირექტორია. 2009 წელს მიენიჭა ზურაბ გორგილაძის ლაურეატის პრემია, ხოლო 2014 წელს გახდა ქუთაისის საპატიო მოქალაქე. 2012 წელს - წლის წარმატებული მენეჯერი. 2015 წელს მიიღო ორდენი „ეკონომიკის ვარსკვლავი“.

ნასესხები

უმიზეზოდ არაფერი ხდება,
კურთხევა და სადღეგრძელო მარტის,
სამი დღეა რანაირად ჟინჟლავს,
რა ასესხა ამნაირი აპრილს;
ცრიატ წვიმას მერე სეტყვაც მოსდევს,
დაბლა მიწას ეფინება ფარჩა,
ყველაფერი გამეცალა ირგვლივ
და შენ გარდა არაფერი დამრჩა.
ნასესხებიც ალბათ მალე გავა
და მზეც იტყვის თავის ბოლო სათქმელს,
საკურთხეველს მივეკრები შუბლით
და დაგინთებ დღეს უთვალავ სანთლებს.
უმიზეზოდ არაფერი ხდება,
ამ ამინდის არაფერი ვიცი,
ჩქარა მოდი, ამისდა კვირტი,
ჩქარა მოდი, ჩქარა მოდი, გიცდი,
ისე, ახლა რანაირი დღეა,
ისევ მიწას ეფინება ფარდა,
ყველაფერი გავატანე წვიმას
და შენ გარდა არაფერი დამრჩა.

კახა მაღლაკელიძეს

ცრემლები მახრჩობს, რითმა არ მყოფნის,
არ მენერება შენზე ლექსები,
ჩემი ბავშვობის ტკბილო ოცნებავ,
შენს ძმობას ვერვის დავესესხები.
ჩამოურიგე გული სუყველას,
არ გეყო ბოლოს გულის ფიცარი,
ნინა აღდგომას სიცილით როგორ
შემომაჩიჩე კვერცხი ციცარის.
სასაფლაოზე წამოსვლა მინდა,
როცა ხშირდება ჩვენში წვიმები,
გუშინ სიზმარში ერთად ტიროდნენ,
ბუხართან მჯდარი შენი შვილები.
წყალტუბოს გზაზე ფოთლებს დილიდან
მიაცილებდნენ ქვენა ქარები,
რომ მოიტანონ საიქიოდან
ბალის კიდეზე დანაბარები.
ვფიქრობ და მართლა ასე მგონია,
რა გავიხსენო, ანდა რომელი,
გაჩერებაზე გიცდის, არ მიდის
ჭომისკენ, ძმაო, ექვსი ნომერი.
ყველა კარები გქონდა სულ ღია,
მაგრამ დაკეტე გულის სარქველი;
უნდა გენახა ალბათ სუხია,
რომ მისთვის გეთქვა ბოლო სათქმელი.
გულგაგლეჯილი ნევხარ ვერხვებთან,
თითქოს ტკივილიც წარსულს ჩაბარდა,
შენი სიცოცხლე იყო დიდგორი,
შენი სიკვდილი არის მარაბდა!

შუალაგა იწვის საათი

დროს ესიზმრება თოვლის ფიფქები,
ფანჯრის მინაზე ტირის ფოთოლი
და მოაქვს შენზე შორი ფიქრები,
ტოტზე კი მარტო ბელურა დახტის,
ყელზე იკეთებს ყვითელ საყელოს,
ბუდეზე შარშან მორჩენილ ფოთლებს
ბარტყებს აფარებს სახელდახელოდ.
მე რითმებს ვრანდავ, ჩემთან სითბოა,
გარეთ – სიცივე გაუსაძლისი,
ზამთრის ღამეებს ვუთევთ ბელურას,
მე, ჩემი ლექსი და ქუთაისი.

ჩენე კალანდიას

თითქოს ეძახის ვილაც
კალანდიების გენებს,
რატომ დაგვაკლდი, ძმაო,
რატომ იჩქარე რენე?
ახლა ცრემლები მახრჩობს,
ბოჰემურ განცდით ვტირი,
ეს ტირილია მღერა,
მღერაა რითმის ძირი.
ყველას ეგონე მარტო,
თან არავისთვის გევნო,
შენი თავისთვის ზაურ,
სხვისი თავისთვის გენომ.
გითხრა, ისმინე, მაგრამ,
მაგრამ არასდროს ანი,

შენ ხომ ლექსები მარტომ,
მარტომ ზღვის პირას დანვი;
ნადი, მზისაკენ ნადი,
ნადი, მთვარესთან, რენე,
ვიცი, ცაშიც და ზღვაშიც,
ლექსებს დაგვინერ მერეც...
ნახვამდის, ახლა გეტყვი
სათქმელს ძველსა და ახალს,
შენი კაცობის ხვალეს
შთამომავლობა ნახავს.
ნადი, მზისაკენ, ნადი,
ნადი, მთვარესთან, რენე,
და ვარსკვლავებთან მხოლოდ
მარტო ლექსები წერე...

მზის დაბნელება

1999 წლის 15 აგვისტოს დაბნელდა მზე

გათენდა, მზე ამოვიდა,
მთვარეზე ცეცხლი ანთია,
ღრუბლებს კურცხლებს რომ აყრის,
ვარსკვლავთა ათინათია...
რამდენი აღმართიც არი,
იმდენი თავდაღმართია,
უდაბნოს ნორჩი ყვავილი
უნომრო მისამართია.
მივდივარ ცხოვრების ეტლით,
ამბობენ, რა დამართია,
შენი თვალების ლიცლიცი
გალვივებული კვართია.
წითელი მოვის პერანგი
ვაჟასეული ნართია,
პირველად თერთმეტ აგვისტოს
მთვარესთან მზემ გაათია!

* * *

ამასობაში მოდის ზამთარი,
გაბზარულ გულსაც ვილაც ამთელებს,
შენ სიზმრებს ხედავ მთვარესთან ერთად,
მე დავდევ ობოლ ციციანთელებს...

* * *

ამობურცული ტუჩების ფერი,
თბილი შეხება
და მარტო სევდა,
შენი მუხლების ათქვირულ
ფერებს
მოფერება და სიმღერა სდევდა.
მერე შეხება და ჩუმი ფლირტი,
სიყვარულს ახლავს ყოველთვის
განცდა,

შენ მიდიოდი და მე მტოვებდი
ფარულად, ჩუმად გინდოდა დაცდა.
ამობურცული ტუჩების ფერი,
პირველი კოცნა,
კისერზე ხალი,
შენ წადი მარტო,
წაილე სითბო,
ხელების სითბო
და ფორთოხალი.

* * *

ხელები უნდა ქმნიდნენ ყველაფერს,
მალლა განვდილი ნამუსის ქუდით
და ყოველ დილით ყველა ქუთათურს
მინდა, რომ შევხვდე ამ ფართო ქუჩით.
ქუჩა, რომელიც სითბოს ინახავს
და თეთრი ხიდის ნახვაც მადლია,
ხიდზე შეხვდები კეთილს, უკეთურს,
გამარჯვებულს და თანაც მადლიანს.
ფერებს ხიდისთვის ადრე არჩევდნენ,
არგონავტების მთელი ამალა,
მერე წაიღეს ოქროს სანმისი
და ჩვენ დაგვტოვეს ხიდის ამარა.
მის მერე ბევრჯერ, ბევრიც გავიდა,
ბევრი აღდგა და ბევრიც დაეცა,
მერე რიონმაც ბევრი იდინა
და თეთრი ქვებიც ბევრჯერ გარეცხა.
ხიდზე შემოვსვით ბიჭი ნათალი,
მზის ჩასვლას უცდის თითქოს რანუნით,
ვერ გაბედავდა ამას ვერასდროს,
ვერც ტინტორენტო, ვერც პაგანინი.

ქართველთა ბედი მუდამ ასეა,
სულ ვემზადებით სხვასთან ომისთვის,
პიკასოს ბიჭი ანი ყოველთვის
მზადაა მარტო გადმოხტომისთვის.
ჩემო ქალაქო. შენი სუნთქვა ვარ,
და მე სიყვარულს თავიდან გიხსნი.
მარჯვენა ხელში დოდოს სული გაქვს
და მარცხენაში გურამის სისხლი!

* * *

სამოთხის ბალი, აგერ-აღამი,
ცოდვილი ევაც თავის ვაშლებით,
მთლად რომ დამექცეს ქვეყანა თავზე,
არა ვარ სახლში შენი გამშვები!

შალვა კელოშვილი

დაიბადა ასპინძის რაიონის სოფელ ხიზაბავრაში 1946 წლის 19 მარტს. საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ სწავლობდა თბილისის შოთა რუსთაველის სახელობის საქართველოს სახელმწიფო თეატრალური ინსტიტუტის სამსახიობო ფაკულტეტზე. ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ დაბრუნდა მშობლიურ კუთხეში. მოღვაწეობდა მესხეთის სახელმწიფო თეატრში, იყო მსახიობი. 1973-1975 წლებში მუშაობდა გაზეთ „ასპინძის“ რედაქციაში.

1975-1987 წლებში იყო გორის სახელმწიფო თეატრის მსახიობი და სამხატვრო ხელმძღვანელი. პარალელურად სწავლობდა პედაგოგიურ ინსტიტუტში ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტზე.

შ. კელოშვილს მიღებული აქვს მრავალი ჯილდო: 1998 წელს ღირსების ორდენი, 1997 წელს ხალხური შემოქმედების ოლიმპიადაზე გამარჯვებულის დიპლომი, 1995 წელს საპატიო სიგელი ხალხური შემოქმედების რესპუბლიკურ დათვალიერებაში მოპოვებული გამარჯვებისათვის. მიღებული აქვს განათლებისა და კულტურის სამინისტროების დიპლომები, სიგელები და ჯილდოები. არის 2009 წელს ახალციხეში ჩატარებული თამაღების რეგიონული კონკურსის გამარჯვებული.

1988-2010 წლებში მუშაობდა ადიგენის რაიონის კულტურის განყოფილების გამგედ. 2015 წლის მარტამდე იყო იმავე განყოფილების სპეციალისტი, ადიგენში დიდი წვლილი შეიტანა სახალხო დღესასწაულის „ზარზმობის“ აღდგენაში.

1990 წლიდან ლექციებს კითხულობდა სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში.

გარდაიცვალა 2015 წელს.

გამოცემული აქვს ლექსების კრებულები: „ცოტაც დაქალდი და მერე...“, „ვაზს ცრემლები ვინ სწმინდოს?“

მეკვლე ვარ!

მეკვლე ვარ! გესმით ძახილი?
სამშობლოს მთებო, ველებო,
თქვენ ეი! შამქორელებო,
თქვენ ეი! დიდგორელებო,
მოვდივარ! მომაქვს სიცოცხლე,
მშვიდობა ქართველ მდელოსი,
ერთ მთლიან საქართველოსი,
ერთიან საქართველოსი.
იმერ-ამერი მოღელავს,

დიდება ერო, დიდება!,
მტერო, ნუ გაგიკვირდება,
შენი არ შეგვეშინდება.
ლმერთის ნილხვედრი მიწა გვაქვს,
ქვეყნად ყველაა გამგონი.
ვეფხის და მოყმის შემქმნელი,
„ვეფხისტყაოსნის“ პატრონი.
მეკვლე ვარ! გესმით ძახილი?
სამშობლოს მთებო, ველებო!
თქვენ ეი! კრწანისელებო!
თქვენ ეი! დიდგორელებო!

• • •

ბაღრა-ბაღებს დავდივარ და...
აღარ ვკრიფავ ყვავილებს,
აღბათ გაჰყენენ სიჭაბუკეს,
ჩემთან დაიყვავილეს.
რა თავს ვიხლი სიყვარულსა,
რაა დასამალავი, –
აღარავის უყვარვარ და...
არც მე მიყვარს არავინ!....

აღარ მინდა, არა! არა!
არცა მზე და არც მთვარე,
ჩემთვის ყველგან წყვილია,
სამყარო საბაღნარე.
მარტო ერთი ჩიტი კენკავს
ჩემი ლექსის ფიალას
და გალობით ის მიშუშებს
დაჭრილ გულის იარას...

სიზაბავრელება

– კენესის მოშოს დუდუკი,
ცეკვავენ და მღერიან,
დავითობას აღნიშნავენ,
სიზაბავრელება.
– ლარიბანთ საყდართან
წყარო, ავაზნებია,
სალოცავად მოსულან,
სიზაბავრელება.
– მინის ქვემა ქალაქი
ორმო ნადარნებია,
მტერს არ შეშინებია,
მტერს არ დანებებია,
– დუნიაზე სულ-ყველგან
სად არ შემოგხვდებიან,
ნაღდი ჯავახებია,
სიზაბავრელება.

– ერეკლესთან იბრძოლეს,
მტერი უკუაქციეს
და რამდენი ურჯულოს
სისხლი მტკვარში აქციეს.
გაუმართეს ნადიმი,
ჯამში პური ჩაუნეს,
ასი ცალი მოზვერი
ჭობარეთში დაუკლეს.
რომ იტყვიან, ვაჟკაცი
პურის მჭამელებია,
ულალატო ჯავახნი
სიზაბავრელება.
– უცხოვრიათ კაცურად,
ჭირშიც ლხინშიც გვერია,
ხალხი სტუმართმოყვარე
სიზაბავრელება.

ქალი მაინც ქალია

ვინძლო რამე განყენინა,
ქალის წყენა ქარია,
აპატიე, გენაცვალე,
ქალი მაინც ქალია.
უდიდესი საოცრება
ღმერთმა შექმნა ქალია,
ქალი შინ და ქალი გარეთ,
ყველგან ქალი ქალია!
ქალი დედა, ქალი სევდა,
ტკბილია და მწარეა,
სიყვარული, სიხარული,
ქალი ნატვრის თვალია,
ქალი შინ და ქალი გარეთ,
ავდარი თუ დარია,
მოეფერეთ, გენაცვალე,

ქალი საოცარია!
სადაც გინდა, რადაც გინდა,
ვარდი ყვავილნარია,
ყოვლისშემძლე, ყოვლად წმინდა,
ქალი მაინც ქალია.
აგიშენებს გულზე კოშკებს,
ხანჯალია, ფარია,
ენატკბილი, ენამწარე,
არვის შესადარია.
ო, თვალები სოსნისფერი,
ავაზა და მფრთხალია,
რის ნიავი, რა გრიგალი,
ზეცის ქარიშხალია,
მოეფერეთ, გენაცვალე,
ქალი მაინც ქალია.

არსად არც ერთის სადარო

სამყარო შემოვიარე,
დავლაშქრე მთები ბალნარი,
იმას ვფიქრობდი, სამშობლოვ,
„სხვა საქართველო სად არი“.

რომელ ერსა აქვს შამქორი,
კრწანის-დიდგორი, მარაბდა,
სად დანერილა ამ ქვეყნად
„ვეფხის და მოყმის ბალადა“.

ღმერთო! „ჩაკრულო“ სად მღერის,
ვინ არის ამის გამგონი, –
ვინ არის, ვინა ამქვეყნად
„ვეფხისტყაოსნის“ პატრონი.

დიდება მოთმინებასა
ქართველი ერის ლადარო,
უფლის ნილხვედრო მამულო,
არსად, არც ერთის სადარო.

იბადებოდნენ, მღეროდნენ!
კვდებოდნენ, მაინც მღეროდნენ!
შეურცხვეს ქართველს უღვაში,
თუ ველარ შესძლებს თქვენოდნენს.

თამადა ვარ

სულ მართალ კაცს ვთამაშობდი,
ნალდი ვიყავ, აღარა ვარ!
ლამაზებზე ლექსებს ვწერდი,
თამადა ვარ!
დღე და ღამე ვლოცულობდი, –
სამშობლოსთვის ღმერთთანა ვარ,
ღმერთო, იხსენ საქართველო,
თამადა ვარ!
ვაგლახ, სიბერემ მიწია, –
ბენვის ხიდზე მაინც დავალ!
არ გამინყრე, გენაცვალე, –
თამადა ვარ!
რა ყოფილა ეს ცხოვრება,
რა ვიყავი, ეხლა რა ვარ,
გულო, ჩადექ საგულესა,
თამადა ვარ!
თამადა ვარ!

ქართული გული

თქვენ რა იცით, რა გული გვაქვს
და რა დარდი აწევს,
ყველაფერში გაიმეტეს,
მოკლეს, დაჭრეს, დაწვეს,
– ვინც მოყვარედ გავიხადეთ,
შვილად დავიგულეთ, –
მაშვრალს მწყურვალს ვუპატრონეთ,
ვასვით, დავაპურეთ,
ციხე-კოშკი აფუშენეთ,
ბალ-ვენახი კიდე, –
დავრდომილი, წაქცეული
მტერი მხრებით ვზიდეთ,
ხე დავურგეთ, გავუხარეთ,

საბალნაროდ ვარდი,
ჭირშიც, ლხინში,
ჩვენთან გვეყვავდა,
ხილს კალთებით ვზიდდით,
ძუძუმტეზად მოვნათლეთ და ...
ჩავაბარეთ ციხე.....
ეხლა, ეხლა, მათთვის რა ვართ,
მიდით, მიდით, ჰკითხეთ!
მტერი თურმე შინ გვეყოლია,
მუხლზე ზის, ნვერს გვწინკნის,
ჩვენ კი ლიბრი თვალთა გვეკვრის,
ვაიძმობამ იცის,
ჰაი, ჰაი, საქართველო –
ნეტა ვის ლეკვთ ზრდიდი.

ერთიან საქართველოსი

ზარზმის ზმანების ზარი ვარ!
ხმა საქართველოს მდელოსი,
ჩემი სამშობლოს ლოცვა ვარ,
ერთიან საქართველოსი.
მესხი ვარ, მესხის გული მაქვს,
ძარღვებს სისხლი სჩქევს მესხების,
მშობელი მიწის ხნული ვარ!
ტოტი ვარ მუხის ფესვების.

რა არ მაქვს, შეხე, რა არ მაქვს,
ცა, მიწა, ზღვა და მდინარე,
მე ჩანჩქერი ვარ, ღვართქაფი,
ჭულეში ჩამომდინარე.
მე სიმღერა ვარ, ლექსი ვარ,
ძახილი მესხთა ლელოსი,
ერთიან საქართველოსი,
ერთ მთლიან საქართველოსი.

რო გადახვალ, გააჩერე

მოდით, მკერდი შემახალე,
მოგეფერო, მომეფერე,
ერთხელ კიდევ ამაღექსე, –
ერთხელ კიდევ ამამღერე.
რო გადახვალ ხვილიმასთან...
– ჩიხორიშში გააჩერე.
ქვევრში ღვინო შესეფებს მაყრის,
რო გამწუნავს, დარდობს მერე, –
სიყვარული რა ყოფილა,
ყვავილივით ჭკნება მერე,
რო გადახვალ ხვილიმასთან...
– ჩიხორიშში გააჩერე.

კიდევ ერთხელ მაკოცე და ...
კიდევ ერთხელ გამახარე,
სიჭაბუკე გამახსენე –
მკერდს დალალი დამაყარე.
რო გადახვალ ხვილიმასთან...
– ჩიხორიშში გააჩერე,
შენი ბაგის პობა მინდა, –
თვალთა ტბაში შემაცურე,
ჩემო ხატო, ნინონმინდა,
მომკალ, მინა დამაყარე,
რო გადახვალ ხვილიმასთან...
– ჩიხორიშში გააჩერე.

ცოტაც დაქალდი და მერე

ქუჩას მიდიხარ და
მკერდზე იყურები,
კი არ დადიხარ და
დაფრენ,
ახლად გიგროვდება
ბულულები,
ლამის ამოგიხტენენ
სამგლე.
ტანი სატაცურის
ცაში აგისვრია –
ფრთხილად!
არ დაგემტვრეს ქალო!
თმები აისივით გაგიშლია,
სახე დაისისა დარო!

საით მიიჩქარი –
ნუში არ დამსკდარა
ჯერა!
უბე შეიკარი, ყველა
შენ გიყურებს,
ყველა!
არავინ გადმოგიხტეს
ქუჩის შაითანი,
ეზო სავსეა და ღელე,
ნადი შინისაკენ,
დამიჯერე!..
ცოტაც დაქალდი და...
მერე.

ადიგენში, ჭულეს ახლოს

ადიგენში, ჭულეს ახლოს,
სოსნისთვალა გოგო სახლობს,
ვინძლო, ვინმემ ხელი ახლოს,
გადავუნვაჲვ სამოსახლოს.
– ზარზმის ბოლოს, იქვე ტაფობს,
ატამს სახლეჩს, საკბენ-საპობს,
სურნელეზა ისე სჭარბობს,
ფერთა ზღვაში ხევებს ახრჩობს.
გოგო ფიქრობს,
ბიჭი დარდობს,
ერთი ყვავის,
ერთი ვარდობს.
ისიც ნატრობს,
ესეც ნატრობს,
მათი ცრემლი
ქვა-ლოდს ადნობს.
მზე გაზაფხულს ძუძუს ანოვს,
– ფუტკარი კი აპრილს თაფლობს,
მე რად მანვიმს, მე რად მათოვს,
ამისთანა გოგოს პატრონს?!
– ადიგენში, ჭულეს ახლოს,
სოსნისთვალა გოგო სახლობს,
ვინძლო, ვინმემ ხელი ახლოს,
გადავუნვაჲვ სამოსახლოს.

დასასრული ზარზმობის დღესასწაულის

„გასრულდა ესე ამბავი,
ვითა სიზმარი ღამისა“, –
ცაში მტრედები აფრინდა
ზარზმის მონასტრის თაღისა.
სიკეთე ციდან დაეშვა
ადიგენს, მთა და ბარისა,
დანყვილდნენ ქვეყნად ქალ-ვაჟი
მსგავსი მზისა და მთვარისა.
მუხებს ჩამოჯდნენ ხობბები,
ნაბუდნი ირმის ჭაღისა, –
ხნულეებში ჩადგნენ ხარები,
თესლი იპნევა ხვალისა.
„იხარე მწვანე ჯეჯილო,–
დაპურდი, გახდი ყანაო“,
რუსთველის მამულს მიეცი
მზისა და წყაროს ძაღაო.
თორელთ შვილები უმრავლე,
უფალმან დაგიბარაო,
ენას მიეცი სინმინდე,
დიდი მხნეობა, ძაღაო,
მტერსა და მაშვრალს ქართველთა
პირს გამოავლე ჩაღაო,
დააგუგუნე სიმღერა,
კრიმანჭული და ნანაო.
იდიდე, ჩემო მამულო,
მზისა ადგილის დედაო,
შეგსრულებოდეს ყოველთვის
ქართველი კაცის ნეტაო.
სალოცავები გვიშენე,
ციხე-ქალაქთა ბურჯები,
გვიმრავლე მესხი ბიჭები
და შორეთელი გურჯები.
სად სისხლი მტრობით დაღვრილა,
ის სისხლი ჩვენი წვის არის,

აგერ ერდო-კარს ავსებენ
თორელთა მოდგმის რძისანი.
სიმღერა ველად გაიჭრა,
გუთნის დედაი მღერისა, –
ხმაში ისეთი ძალა აქვს,
გულის გამპობი მტერისა.
გვერდით ფოცხოვს და ქვაბლიანს
ცრემლი სდის სიხარულისა, –
ხალხში მირონი იღვრება
ზარზმის, შოშხოთის, ქულისა.
მინც წინაპრებს არ ვარცხვენთ,
არცერთ მტრის არ გვაქვს ვალია,
ჩვენ ძარღვში ისევ ისე სჩქეფს
თამარის ნასისხლარია.
რომ დავაბიჯებთ ბილიკებს,
სად ვლიდა გორგასალია,
ეს ბილიკებიც, იცოდეთ,
რუსთველის ნატერფალია
და ეს სამშობლო ქართველთა
უფალის ნაბოძვარია
და საქართველო, გახსოვდეთ,
ვეფხისა ტყაოსანია.

ემიგრანტული კოეზია

მარინა ყიფიანი

მარინა ყიფიანი-მაისურაძე დაიბადა ახმეტის მუნიციპალიტეტის სოფელ ჩაბინანში. მისი ოჯახი ცხოვრობს სოფელ ახშანში. ჰყავს მეუღლე, ორი ვაჟი და სამი შვილიშვილი. 1995 წლიდან იმყოფება ემიგრაციაში საბერძნეთში, კერძოდ, ქ. თესსალონიკში. არის სამი წიგნის ავტორი. 2013 წელს გამოიცა მისი ლექსების ორი კრებული. პირველი კრებული „გულის ძახილი“, მეორე – „შემომალამდა“, 2015 წელს კი მესამე კრებული – „ჩახედეთ ემიგრანტს თვალებში“. მარინა ყიფიანის ლექსები შესულია ჯუმბერ ლეჟავას სახელობის მეცნიერებათა მრავალპროფილიანი საერთაშორისო აკადემიის ანთოლოგიაში (ტომი მესამე), აგრეთვე ჟურნალ „ათინათის“ 2014 წლის მე-3 ნომერში.

სისხლით გაჟღენთილ გულისპირზე მოგეფარე

მე ის არა ვარ, სამშობლოს რომ სასწორზე დასდებს,
უიმედობას ფეხებთან რომ დაეჩოქება,
მე ის არა ვარ, სიყვარულის ხიდეებს რომ ჩასტეხს,
გზად მიუწვდომელ მწვერვალებს რომ დაეტოლება.
ან რას დამაკლებს ამ ცხოვრების აღმართ-დაღმართი,
მიჩვეულია ფეხისგული ეკლების ჩხვლეტას,
ვერ დამაჩოქებს ერთეულთა ნიღბით თამაში,
მე რას დამაკლებს ბოროტების შორიდან ქვრეტა.
დილას ღიმილით შევხვდები და გულს ავამღერებ,
წარსულს გავატან, რაც აქამდე ცრემლი მიღვრია.
მე რას დამაკლებს ნაკვერჩხალზე შეხება ფეხის,
ბევრჯერ ქარცეცხლში აღმოდებულს გამომივლია.
ვერ შემამინა ემიგრანტულ ოცმა ზამთარმა,
გულს ვერ ჩამიკლა საქართველოს ხატად სხენება
და თუ აქამდე ცრემლიანი ლექსები მკლავდა,
დღეიდან ალბათ გულიანად ამემღერება.
ბედნიერების ძიებაში დრო გამელია,
ხვალის ლოდინში დღევანდელსაც ვკარგავ, მგონია,
შევირგო ის, რაც დღეს მარგუნა უფლის განგებამ,

იქნებ ხვალისთვის ყველაფერი მოგონილია.
მხდალი არა ვარ, შემაშინოს დრომ და ჟამთა ცვლამ,
მე ჩემი წილი სიყვარული გულში მინთია,
დღეს თუ ჩემს სახლში გახარება მე არ დამცალდა,
ფიქრით ხომ მაინც წამებითაც არ დამითმია.
მე ქართველობა დამანათლა უფლის განგებამ,
ჰოი, მამულო, რომ იცოდე, რამდენს მავალეზ,
შენი სახელი მეთბილება, მეამაყება,
ზეცას ხატივით ვაღმერთებ და მინას - სავანედ.
დღეიდან ცრემლებს შევიმშრალეზ, თვალზე დანადენს,
სისხლით გაჟღენთილ გულისპირზე მოგეფერები,
სამშობლოვ, ჩემო, ტკივილი და დარდი გამანდე,
გემუდარები, ნურასოდეს დამიბერდები.

მზე სამშობლოდან გამოვიყოლით...

გახუნებული ოცნება გვტკივა,
გზააბნეული ფიქრი გვანამებს,
რით ვუმკურნალოთ ჭრილობებს მტკივანს,
წლებს ემიგრანტულს, მწარედ ნანამებს.
შემოვინახეთ გულში ზაფხული,
მზე სამშობლოდან გამოვიყოლიეთ,
საზღვრების იქით ამონასუნთქი,
უცხო ქვეყნამდე ჩამოვიყოლიეთ.
შემოგვეცვითა იმედის ფრთები,
ძალა აფრენის არ შეგვრჩენია,
დრო გაგვეპარა და ახლა ვხედებით,
დასასრულამდე რა დაგვრჩენია.
გუშინდელივით დღესაც ავდარმა
ჩამოგვირეცხა თვალზე ცრემლები,
სავალ ბილიკზე შორით გაგვყარა,
გულო, შენ მაინც ნუ დაბერდები.
დაველოდებით კვლავ ჭექა-ქუხილს
და გადარეულ წვიმის ღვარცოფებს,
გრიგალა ქარი გზააბნეულეზს
საქართველოში გადაგვაქროლებს.
დასისხლულ ფრთებზე, მამულო, ჩემო,
შენი ჰაერი დაგვენამლება,
გადაგვაწიყებს კოშმარულ სიზმრებს
და ემიგრანტულ სულის წამებას.

ნაპირს გარიყული...

უსუსურ თევზივით მივყვები დინებას,
ცხოვრება ხანდახან ჯებირებს მახეთქებს,
ბრძოლისგან გადალლილს ხან გამეცინება,
ან დამიფასებენ ოდესმე ნაკეთებს?
ხან ხმელ ფოთოლივით მიწას ვენარცხები,
ხანაც გრიგალივით ქარი გამიტაცებს,
ის, რაც მიწერია, ალბათ ვერ ავცდები,
ნეტა, ცრემლის წვიმა როდის გაიდარებს.
ხანაც ნაფოტივით ობლად, ზღვის ტალღებზე,
ნაპირს გარიყული მშველელს ველოდები,
გული მეკუმშება ქართულ ხმის ჰანგებზე,
უცხო მიწის გულზე ყინვას ვემონები.
სული გაზაფხულის მოსვლის ნატრულია,
თითქოს მზის სხივებსაც ძალა დაუკარგავთ,
მიყვარს ყველაფერი, რაც კი ქართულია,
მერცხლებს მავთულებზე ღხინი გაუმართავთ.
მათთვის გაზაფხული უკვე მოსულია,
შორგზით გასაფრენად ძალა მოიკრიბეს,
ჩემთვის ბილეთიც კი ვადაგასულია,
ვინმემ თვე და რიცხვი მაინც მომინიშნეთ.
კმარა, დასასრული ხომ აქვს ყველაფერსო,
დილა ახალი წლის კარზე მოსულია,
გული სიხარულის ვერ გრძნობს ვერაფერსო,
რადგან მისი ფსკერი ცრემლით მორწყულია.
ღმერთო, სათხოვარი მხოლოდ ერთი მქონდა,
ლექსიც დღევანდელი ამის მიზეზია,
სიკვდილს თუ მალისებ, დღემდე ამას მოვთქვამ,
ოღონდ აქ ნუ მომკლავ, თუკი მიწერია.

სიყვარულს თუ ეძებ, თვალებში ჩამხედე...

სიყვარულს თუ ეძებ, თვალებში ჩამხედე,
ოღონდაც წარსულის ტკივილს ნუ ამიშლი,
მე შენზე ფიქრებში ლამეებს ვათენებ,
სიყვარულს ვითხოვ და სიტბოს ნუ დამიშლი.
გეძებდი სუსხიან, ყინვიან ზამთარში,
როდესაც სულს ცრემლის ფიფქები ათოვდა,
უშენოდ რამდენი გავლიე აღმართი,
მზის სხივი ცივ სხეულს ვერასდროს ათბობდა.
ჩემ სიყვარულისთვის წამია საჭირო,
იცოდე, ხვალ უკვე გვიანი იქნება,
არ მითხრა უარი, თავი არ განირო,
ვიცი, რომ ჩემსავით დაგტანჯეს ფიქრებმა.
ჩამკიდე ხელი და შენ გვერდით მატარე,
ერთად რომ შევიგრძნოთ სამყაროს ფერები,
ჩემამდე მანძილი შორი თუ გგონია,
მთვარის შუქს გავყვები, ქარს ავედევნები.
ფეთქებად სიყვარულს თუ დაემალები,
ვიცი, რომ გაგთქვამენ ლამაზი თვალები,
ჩაგიკრავ გულში და გეტყვი, რომ "მიყვარხარ",
უჩუმრად იმ ლამის წყვილადში გავქრები.
და როცა აპრილი აიშლის ყვავილებს,
მზე მწველი სხივებით გადიობენს მთა-ველებს,
შენთვის ნასათუთარ სიყვარულს გავიღებ
მასთან, ვინც ჩემსავით სიყვარულს აღმერთებს.

ლიბერალური კრიტიკა

ვახტანგ ინაური

დაიბადა 1949 წელს. დისერტაცია დაიცვა თემაზე – „ზნობრივი პრობლემა ვასილ ბარნოვის შემოქმედებაში“.

1978-98 წლებში იყო ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი, დირექტორის მოადგილე და უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი. არის სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი. პარალელურად ლექციებს კითხულობს გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტში.

არის სამეცნიერო შრომების ავტორი, გამოცემული აქვს პოეტური კრებულები.

ნოდარ დუმბაძე „მარადისობის კანონი“

ნოდარ დუმბაძის „მარადისობის კანონი“ მწერლის მოღვაწეობის ბოლო წლების ერთ-ერთი საუკეთესო რომანია. მასში აღწერილია 1970-იანი წლების საბჭოური სინამდვილე, ფარული კორუფციული სისტემა.

რედაქტორის, ბაჩანა რამიშვილის ცხოვრების ფონზეა ნაჩვენები ტოტალიტარიზმის ძირითადი გამოვლენა, რომელიც ერთგვარ ბორკილად იყო ქცეული პრესისა და შემოქმედი ადამიანისათვის. უსამართლობასა და ძალადობას ვერ ეგუება ბაჩანა და ამიტომაც იგი მისთვის მოულოდნელად დაუპირისპირდა კორუფციისა და ავტორიტარიზმის ძლიერ მანქანას.

ტოტალიტარიზმის ზენოლა ბაჩანამ ბავშვობაში იგრძნო. 30-იან წლებში მისი დედა და მამა დააპატიმრეს და დახვრიტეს. ამ პერიოდში განსაკუთრებით აგრესიულად გამოვლინდა ტოტალიტარული რეჟიმის სიმკაცრე და ულმობელი ძალა. სასამართლო და სამართალი იგნორირებული იყო. ადამიანების ბედს წყვეტდა „სამეუღლი“ („ტროიკა“). ის ყოველ რეკომში ფუნქციონირებდა. იგი არც სასამართლო პროცესს აწყობდა და არც ბრალდებულის დანაშაულის დამამტკიცებელ ფაქტებს ეძებდა. მით უმეტეს, არ აინტერესებდა მისი ქმედების გამამართლებელი მტიკცებულებები. ადამიანების დახვრეტა ამ „სამეუღლისთვის“ ჩვეულებრივი ყოველდღიური

საქმიანობა იყო. ასეთ პირობებში მოხდა ბაჩანა რამიშვილის ოჯახის რეპრესია. ეს პროცესი, რა თქმა უნდა, კარგად იცოდა მწერალმა ნ. დუმბაძემ. მაგრამ იგი სამოცდაათიანი წლებიდან უკან, 30-იან წლებში აღარ ბრუნდება, არც ცდილობს იმ სისხლიანი პერიოდის გახსენებას. მის სამწუხარო შედეგებს კი თავისი პერსონაჟის, ბაჩანას სულიერ სამყაროზე მძიმე ლაქად და მწარე ტკივილად ქცეული მოგონებების ასახვით აცნობს მკითხველს.

ეს საკითხი რომანის ავტორმა ძალიან კარგად იცის, რადგან მასაც მოუწია მშობელთა რეპრესიის გადატანა, ობლობაში გაზრდა და ცხოვრება. ამიტომ რამიშვილი შეიძლება ითქვას, რომ ნოდარ დუმბაძეს განასახიერებს. არა მარტო ბაჩანა, არამედ მისი სხვა პერსონაჟებიც: ზურიკელა, სოსოია, ავთო, თემური და ა.შ. ისინი „მწერლის ლიტერატურულ ორეულს“ ქმნიან, რომელთა ბიოგრაფიის ამსახველი ბევრი არსებითი ეპიზოდი ემთხვევა თავად ავტორის ცხოვრებისეულ ტრაგიზმს, რომელიც ტოტალიტარულმა რეჟიმმა მოუტანა ნ. დუმბაძეს.

ტოტალიტარული რეჟიმის მიერ 30-იან წლებში ჩატარებული რეპრესიების მხილება 1960-70-იან წლებში მეტად სარისკო იყო და დიდი მამაცობა იყო შემოქმედისთვის ამ თემაზე წერა, რადგან ამ წლებში და შემდგომ ათწლეულში კვლავ ფუნქციონირებდა ის ორგანოები და ის თანამდებობრივი ნომემკლატურები, რომლებიც 30-იან წლებში ხელმძღვანელობდნენ რეპრესიებს. ნ. დუმბაძეს აღმოაჩნდა გამბედაობა და მხატვრული ძალა იმისთვის, რომ ეწერა ტაბუდადებულ საბჭოურ ძალადობასა და უსამართლობაზე.

„ეს თემა თავიდანვე იქცა ნ. დუმბაძის შემოქმედებაში მნიშვნელოვან პრობლემად და მასზე მწერალმა არაერთგზის გაამახვილა ყურადღება“ (ნიკოლეიშვილი).

რა თქმა უნდა, ეს შემთხვევითი არ იყო, მწერლის შემოქმედებაში პირადული განცდები ფიგურირებდნენ და ამდენად, მისი სულიერი სამყაროც აუცილებლად აირეკლებოდა მის რომანებშიც. ამიტომაც ავტობიოგრაფიული მომენტი თავისთავად იქცევა ყურადღებას.

კანონდარღვევით, ადამიანის უფლებების იგნორირებით აიყვანეს ბაჩანას დედა ანიკო, დატოვეს ცხრა წლის ბავშვი უპატრონოდ. ეს უშიშროების თანამშრომლის ერთ-ერთი რიგითი საქმე იყო, მას სხვების დაპატიმრებაც ჰქონდა დავალებული, ამის შესახებ თვითონვე ეუბნება ანიკოს: „ცოტა მოუჩქარეთ, ქალბატონო, სხვაგანაც ვარ მისასვლელი“. ეს ლამის ორ საათზე ხდება, ფარულად და საი-

დუმლოდ. შუალამისას მიჰყავთ სახლიდან ქალი, ვითომდა ერთი-ორი შეკითხვის მისაცემად.

ადვილი წარმოსადგენია, რამდენად თავზარდამცემია ქალისთვის, რომელსაც ქმარი დაუპატიმრეს, შუალამისას რომ უშიშროება მიაკითხავს. კაცი, რომელსაც ანიკო მიჰყავს, სახელით არ მოიხსენიება, იგი დედას არ აძლევს უფლებას, შვილს გამოეთხოვოს.

„ჩემი და ჩემი შვილის ცოდვა იყოს თქვენს კისერზე,- თქვა ქალმა და ჩემოდნის დახურვა დაიწყო. ხელები ისე უთრთოდა, ვერაფრით საკეტის ენა ჭრილში ვერ მოახვედრა.

ანიკომ ორგანოს მუშაკთან შეკამათებაში დააფიქსირა, რომ კაცი, რომელიც მას აპატიმრებდა, მექანიკურად ასრულებდა ისეთ დავალებას, რომელიც სამართლიანად არ მიაჩნდა. ანიკოს გაბედული სიტყვები მის შინაგან სიმამაცეზე მეტყველებს, იგი შიშისა და მორჩილების ნაცვლად ღიად ამხელს ორგანოს მუშაკს:

- „მონა ხარ, შე უბედურო, ცვედანი, ტაკიმასხარა, კომედიანტი და ნაძირალა“.

- „სამშობლოს მოღალატეს სხვანაირად არ ექცევიან“, - პასუხობს კაცი.

ამ სიტყვებით გამჟღავნდა ის ფაქტი, რომ ანიკოს დაპატიმრება წინასწარ გადაწყვეტილი იყო, ანუ განაჩენი სასამართლოსა და გამოძიების გარეშე გამოუტანა ტოტალიტარულმა ხელისუფლებამ, რომელიც ამკვიდრებდა პრაქტიკაში პატიმრის ოჯახის წევრების დანაშაულის პრეზიტივს. ეს კი სამართლიან ქვეყანაში მიუღებელია. ოჯახის წევრის „დანაშაულზე“ სხვა წევრები პასუხს არ აგებენ. ყველა ბრალდებული თუ დამნაშავე პირადად აგებს პასუხს სამართლის წინაშე და მის გამო მისი ახლობლები და ნაცნობები არ უნდა დაისაჯონ. მით უმეტეს, მცირეწლოვანი ბავშვის უპატრონოდ დატოვება არანაირ ზნეობრივ ნორმებს არ შეესაბამება, რადგან ბავშვის მშობლების დაპატიმრება მის ჯანმრთელობასა და შემდგომ ცხოვრებაზე ცუდად აისახება. ცხრა წლის ბავშვს უკვე „გულის მანკი აქვს და მწვავე ნევროზი“.

ტოტალიტარული რეჟიმის ზეგავლენად უნდა მივიჩნიოთ ყმანვილკაცობის წლებში ბაჩანასი და მანუჩარა კიკვაძის კონფლიქტი. თავისთავად ეს სიტუაცია - მანუჩარას მიერ გლახუნა ქერქაძის მოკვლა, ზოგადად კაცის კვლა, რომელიც როგორც 30-იან ისე, 40-იან წლებში ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, იმ პერიოდის დაუნდობელი და სისხლიანი დაპირისპირების შედეგია. ამ დაპირისპირებებმა მშობლების რეპრესიებით გულდამძიმებული ბაჩანა მკვლელად აქ-

ცია. მწერალი მაღალი მხატვრული დამაჯერებლობით აღწერს ბაჩანას მიერ მანუჩარას მოკვლის სურათს. მასში ხდება ერთგვარი გარდასახვა, ის შთაგონებულია, რომ გლახუნა ქერქაძეა და არა ბაჩანა რამიშვილი. ერთი შეხედვით, რომანის მთავარი გმირი ყაჩაღსა და დეზერტირს კლავს, რომელიც ძარცვავს და ხოცავს ადამიანებს. მაგრამ აქ უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტი, რომ მანუჩარას ტოტალიტარულმა ხელისუფლებამ წაართვა ქონება და მამული. ეს კი არასამართლებრივი წესით განხორციელდა, პიროვნების საკუთრებაში არსებული მიწისა და სახლ-კარის ჩამორთმევა უსამართლობაა.

რა თქმა უნდა, სოციალური პრობლემის გამო ქვეყნის ლალატს გამართლება არა აქვს, მაგრამ მანუჩარასთანა ფირალებისა და ხელისუფლებისადმი უკმაყოფილო გაყაჩაღებული ადამიანების სიმრავლე ტოტალიტარული წყობილების შედეგია, რომ არა ის რეჟიმი, არც მანუჩარა გაიჭრებოდა ტყეში, არც გლახუნა ქერქაძეს მოკლავდა იგი და არც ბაჩანა მოკლავდა მანუჩარას.

სიტუაცია რომანში ისე ვითარდება, რომ უბოროტო და კეთილი პერსონაჟი ბაჩანა რამიშვილი კაცის მოსაკლავად აღმართავს ხელს. ეს 30-იანი წლების რეპრესიების სპეციფიკაა. ხოლო ნუგზარ დარახველიძისა და სანდრო მაღლაფერიძის სახეები 70-იან წლების ტოტალიტარული სისტემის გამომხატველია. ისინი კორუფციული სისტემის სატელიტები არიან. ადამიანს არ კლავენ, მაგრამ თრგუნავენ მათ და ხალხის კუთვნილ ქონებას ითვისებენ.

ამდენად, ტოტალიტარული რეციდივები 30-იან და 70-იან წლებში ერთმანეთისგან გარკვეულწილად განსხვავდებიან, მაგრამ პრინციპი მმართველობისა და ადამიანთა ურთიერთობისა ერთნაერია. ორთავე პერიოდში ხელმძღვანელი მუშაკები ავტორიტარული მეთოდებით მოქმედებენ და ადმინისტრაციულ უფლებამოსილებას პირადი მიზნებისათვის იყენებენ. სხვაობა ამ ორ პერიოდს შორის ის იყო, რომ 30-იან წლებში ადამიანებს განუკითხავად ხვრეტდნენ და რეპრესიები ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ხოლო 70-იან წლებში ფულის არალეგალური გზით შოვნა, ხელმძღვანელ პირთა სახელმწიფოს ხაჯზე გამდიდრება და კორუპცია იყო დამკვიდრებული.

გიორგი მესხი

დაიბადა თბილისში 1987 წ. 16 ივლისს. 2004 წელს დაამთავრა თბილისის 186-ე საჯარო სკოლა, ხოლო 2008 წელს - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ბაკალავრიატი. 2010 წელს, ბუცერეის სამართლის სკოლის სამაგისტრო პროგრამის დასრულების შემდეგ, მიენიჭა მაგისტრის ხარისხი. 2011 წელს დაასრულა ევროპული კვლევების ინსტიტუტის სამაგისტრო პროგრამა. 2007-2009 წლებში სწავლობდა ვილნიუსის და ტარტუს უნივერსიტეტებში. 2011-2013 წლებში მუშაობდა გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოებაში (GIZ), სამხრეთ კავკასიის რეგიონულ ბიუროში. 2013 წლიდან გიორგი მესხი გერმანიის აკადემიური გაცვლის სამსახურის (DAAD) სტიპენდიანტი და ბერლინის თავისუფალი უნივერსიტეტის დოქტორანდია.

2014 წელს გიორგი მესხის ნაწარმოებს პირველი ადგილი მიეკუთვნა ლიტერატურულ კონკურსში „ემიგრანტის წერილი“.

ლიტერატურულ კონკურს „წერო 2015-ზე“ წარდგენილ 500-მდე ნაწარმოებს შორის ჟიურიმ გამოავლინა 16 საუკეთესო, რომელთა შორისაა გიორგი მესხის „გასაუბრება“.

ამჟამად გადაცემულია გამოსაცემად გიორგი მესხის მიერ შესრულებული ფრიდრიხ ნიცშეს „ტრაგედიის დაბადების“ ქართული თარგმანი.

ჯვარცმული ღიონისო

(ფრიდრიხ ნიცშე, „ტრაგედიის დაბადება“)

„რამდენი უნდა ეტანჯა ამ ხალხს, რომ ესოდენ მშვენიერი გამხდარიყო!“ - ასე ასრულებს ფრიდრიხ ნიცშე თავის პირველ წიგნს „ტრაგედიის დაბადებას“.

ამ სიტყვების ავტორის ცხოვრება სავსე იყო ტანჯვით და წინააღმდეგობით. მისი მრავალმხრივი, ჰიბრიდული ბუნება შეიცავდა მძაფრ წინააღმდეგობას, უმძიმეს კონფლიქტს თავის თავთან და მტანჯველ შინაგან ბრძოლებს, რომლითაც დაღდასმულია მისი ცხოვრება და შემოქმედება.

ნიცშეს ბიოგრაფიაში უნდა ვეძებოთ მისივე აზროვნების გასაღები. დაკვირვებული თვალი მის ბიოგრაფიულ დეტალებშიც შეამჩნევს

ურთიერთსაპირისპირო, შეიძლება ითქვას - ურთიერთგამომრიცხავ მომენტებს: ეკლესიურ ოჯახში აღზრდილი „პატარა პასტორი“, შემდეგში - „ღმერთის მკვლელი“ და ახალი მოძღვრების ფუძემდებელი; ვუნდერკინდი მუსიკოსი და კომპოზიტორი, შემდეგში - კლასიკური ფილოლოგიის ახალგაზრდა პროფესორი, მოგვიანებით კი - „თეორიული ადამიანის“ უარყოფელი; ვაგნერით უზომოდ აღტაცებული, შემდეგში - მრისხანე ანტივაგნერიანელი; გერმანული პატრიოტული იდეებით გატაცებული ფრანგულ-პრუსიული ომის მოხალისე, შემდეგში - ყოველივე გერმანულის მიმართ მტრულად განწყობილი და გერმანელების „ქერა მხეცებად“ მომნათლავი; შოპენჰაუერით უზომოდ გატაცებული, შემდეგში - შოპენჰაუერის კატეგორიულად უარყოფელი... ამგვარი ანტინომიების გაგრძელება უსასრულოდ შეიძლება.

ყველა ამ წინააღმდეგობას თავის თავში აერთიანებდა ფრიდრიხ ნიცშე. რიოკენელი პასტორის ოჯახში დაბადებული, მამით ადრე დაობლებული ვუნდერკინდი თავიდანვე გრძნობდა მუსიკალურ და პოეტურ იმპულსებს. მუსიკოსობისა და კომპოზიტორობის მიმართ მიდრეკილებას იგი ბავშობიდანვე ამჟღავნებდა, პიანისტობასთან ერთად მუსიკალურ კომპოზიციებსაც თხზავდა. ერთ პირად წერილში ასეთ ფრაზას ვხვდებით: „დღეს მუსიკის დემონი დამესხა თავს“.

ამავე პერიოდიდან იწყება მისი გატაცება პოეზიით და პირველი ცდები. ერთ-ერთი ადრინდელი ლექსის სათაური ასეთია: „უცნობი ღმერთისადმი“. სათაურშიც და ლექსშიც აშკარად იკითხება ნიცშეს ინტერესი ღვთისმეტყველებისადმი. ეს განპირობებული იყო ოჯახური ტრადიციითაც: ღვთისმსახურებას მისდევდნენ ნიცშეს წინაპრები როგორც მამის, ასევე დედის მხრიდან. ამიტომაც ახალგაზრდა ფრიდრიხის მიერ ღვთისმეტყველებაზე უარის თქმამ კლასიკური ფილოლოგიის სასარგებლოდ ოჯახის უკმაყოფილება გამოიწვია. აქედან უნდა იღებდეს სათავეს მისი ამბოხი რელიგიის წინააღმდეგ.

ნიცშეს საუნივერსიტეტო მოღვაწეობა დაიწყო ბონში, გაგრძელდა ლაიპციგში და თავბრუდამხვევი წარმატებით დაგვირგვინდა ბაზელის უნივერსიტეტში, სადაც ოცდაოთხი წლის ახალგაზრდას, ჯერ დოქტორის ხარისხიც რომ არ ჰქონდა მიღებული, პროფესორობა შესთავაზეს. ცნობილი მეცნიერის - ფრიდრიხ რიჩლის ნიჭიერ მოწაფეს ბრწყინვალე მომავალს უწინასწარმეტყველებდნენ.

მაგრამ ნიცშე სხვაგვარად ფიქრობდა, მისი მრავალმხრივი ინტერესები და უნივერსალური ბუნება უკვე ვეღარ ეგუებოდა კლასი-

კური ფილოლოგიის მკაცრად მეცნიერულ ჩარჩოებს. ამ დროიდან იწყება მისი გატაცება რიხარდ ვაგნერით. ამავე პერიოდში ჩაუვარდა ხელში შოპენჰაუერის წიგნი „სამყარო, ვითარცა ნება და ნარმოდგენა“, რამაც გარდამტეხი შთაბეჭდილება მოახდინა მუსიკითა და ფილოსოფიით თავიდანვე გატაცებულ ახალგაზრდაზე. კლასიკური ფილოლოგია (სახელდობრ - ელინიზმი), მუსიკა (ვაგნერი) და ფილოსოფია (შოპენჰაუერი) - ამ სამი იმპულსის შეჯვრების შედეგად შეიქმნა ნიცშეს პირველი წიგნი „ტრაგედიის დაბადება (მუსიკის სულიდან)“. გვიანდელ გამოცემებში სათაურის მეორე ნაწილი „მუსიკის სულიდან“ შეიცვალა და ასე ჩამოყალიბდა - „ელინიზმი და პესიმიზმი“, თუმცა პირვანდელი ვარიანტი უფრო ხშირად გამოიყენება.

ეს პირველი წიგნი საბედისწერო აღმოჩნდა ნიცშესთვის. მისი პედაგოგები, მანამდე რომ დიდ იმედებს ამყარებდნენ ახალგაზრდა, ნიჭიერ ფილოლოგზე, წიგნს მტრულად შეხვდნენ. ეს არცაა გასაკვირი, თუ გავითვალისწინებთ, რაოდენ შოკისმომგვრელი იქნებოდა კლასიკური ფილოლოგიის სპეციალისტებისთვის მათი კვლევის საგნის დანყვილება ისეთ „უცხო“ ელემენტებთან, როგორცაა ვაგნერის მუსიკა და შოპენჰაუერის ფილოსოფია. ერთადერთი, ვინც წიგნს აღფრთოვანებული რეცენზიით შეხვდა, ამ წიგნისავე ადრესატი - რიხარდ ვაგნერი იყო. საზოგადოდ იმ რეაქციას, რომელიც ნიცშეს პირველმა წიგნმა გამოიწვია, შეიძლება ეწოდოს მტრული იგნორირება.

ეს მტრული იგნორირება სიცოცხლის ბოლომდე თან სდევდა ფრიდრიხ ნიცშეს და მის წიგნებს. ამას დაერთო მთელი ჯაჭვი ბედითი მოვლენებისა: ჯანმრთელობის მკვეთრი გაუარესება, რამაც საბოლოოდ პროფესიონალობაზე უარის თქმა და პენსიაზე გასვლა აიძულა ოცდაათოთხმეტი წლის ახალგაზრდას; ამით გამოწვეული ეკონომიკური და საყოფაცხოვრებო პრობლემები; უიმედო სიყვარული ჯერ კოზიმა ვაგნერის, ხოლო შემდეგ - ლუ ანდრეას სალომეს მიმართ; გენეტიკურ თუ შექცნილ სნეულებათა გამწვავება და მტანჯველი ტკივილები, ხშირად მუშაობას რომ შეუძლებელს ხდიდა; ბოლოს კი - გონების დაბნელება და უგონო მდგომარეობაში გატარებული სიცოცხლის უკანასკნელი ათწლეული.

ტურინში გონების დაბნელებამდე ერთი წლით ადრე ნიცშეს წიგნები აღმოაჩინა გეორგ ბრანდესმა, ვინც მაშინდელი „ლიტერატურული მოდის“ კანონმდებლად ითვლებოდა. ამ აღმოჩენით იწყება ფრიდრიხ ნიცშეს სახელის განთქმა და მზარდი პოპულარობა, რო-

მელიც იქამდე მივიდა, რომ დღეს ნიციშე ახალი დროის ყველაზე უფრო გავლენიან ფილოსოფოსად ითვლება, თუმცა თვითონ ვეღარ მოესწრო ამას - გონებადაბინდული და პარალიზებული ვაიმარში გარდაიცვალა 1900 წლის 25 აგვისტოს - ახალი საუკუნის დამდეგს - იმ საუკუნისა, რომელმაც არნახული პოპულარობა მოუტანა გარდაცვალების შემდეგ.

„ჯვარცმული დიონისო“ - ასეთი ფსევდონიმი აწერია სახელის მაგივრად ნიციშეს ერთ-ერთ უკანასკნელ წერილს. ეს ფსევდონიმი აერთიანებს მის ამბივალენტურ და უკიდურესი წინააღმდეგობებით დაღდასმულ ბუნებას, მის გაორებას ქრისტესა და დიონისოს შორის, მის ტკივილებით აღსავსე ცხოვრებას, მტანჯველ აღსასრულს და, გარდაცვალების შემდეგ, მისსავე საოცარ ტრიუმფს.

***

„ტრაგედიის დაბადება“ ერთგვარი წყალგამყოფია ავტორის ცხოვრებასა და შემოქმედებაში, რითაც, ფაქტობრივად, დასრულდა ნიციშეს, როგორც ფილოლოგისა და მეცნიერის მოღვაწეობა და ახალი, „დიონისური“ ეპოქა დაიწყო.

ეს ნაშრომი ნიციშეს პირველი და უკანასკნელი წიგნია ამ სიტყვის „აკადემიური“ გაგებით. მისი გამოსვლიდან რამდენიმე წელიწადში შერისხული ფილოლოგი საბოლოოდ დაემშვიდობა აკადემიას. ნიციშეს დანარჩენ წიგნებს აფორიზმების კრებულები უფრო ეთქმის, გარდა „ასე იტყოდა ზარატუსტრასი“, რომელსაც შედარებით კონსტრუირებული ფორმა აქვს.

„ტრაგედიის დაბადების“ პირველად გამოცემიდან თითქმის საუკუნე-ნახევარია გასული. უკან დარჩა წიგნისა და მისი ავტორის შერისხვისა და ანათემის ხანა. სადღეისოდ ამ წიგნს უკვე მიჩენილი აქვს ღირსეული ადგილი ელიზური კულტურის ინტერპრეტაციის სფეროში; მას მოიხსენიებენ ისეთი წიგნების გვერდით, როგორცაა არისტოტელეს „პოეტიკა“ და ჰეგელის „ლექციები ესთეტიკის შესახებ“.

ყველაფერი კი იმით დაიწყო, რომ 1865 წელს ბონის უნივერსიტეტის ახალგაზრდა სტუდენტი თავის პედაგოგს - ფრიდრიხ რიჩლს თან ნაჰყვა ბონიდან ლაიპციგში. აქ მას შემთხვევით ჩაუფარდა ხელში შოპენჰაუერის „სამყარო, ვითარცა ნება და წარმოდგენა“. აქედან იწყება მისი „დაავადება“ ამ წიგნით და მისი ავტორით. შოპენჰაუერის გავლენა ახალგაზრდა სტუდენტზე უსაზღვროდ დიდი

იყო. გადმოცემის თანახმად, სავალდებულო სამხედრო სამსახურში ახლად განწვეულ ნიცშეს ერთ-ერთი წვრთნის დროს ცხენიდან გადმოვარდნისას აღმოხდენია: „შოპენჰაუერ! მიშველე!“

1868 წელს ლაიპციგის უნივერსიტეტის სტუდენტი რიხარდ ვაგნერს შეხვდა. „მუსიკის დემონით“ სიჭაბუკიდანვე შეპყრობილი ნიცშესთვის ეს შეხვედრა ძალზე შთამბეჭდავი აღმოჩნდა. 1869 წლიდან კი იგი ხშირად სტუმრობდა რიხარდ და კოზიმა ვაგნერების ოჯახს. ამ ვიზიტების დროს გამართული საუბრები შთამაგონებლად მოქმედებდნენ მასზე, რასაც საგანგებოდ აღნიშნავს „ტრაგედიის დაბადების“ წინათქმამში და წიგნს უწოდებს ვაგნერთან გატარებული შთამაგონებელი საათების ფორმად ქმნას.

„ტრაგედიის დაბადება“ იქმნებოდა 1869-1871 წლებში, ამ დროისთვის მისი ავტორი უკვე ბაზელში მოღვაწეობდა, როგორც კლასიკური ფილოლოგიის პროფესორი. 1869 წელს ნიცშე კითხულობს თავის პირველ ლექციას სათაურით - „ჰომეროსი და კლასიკური ფილოლოგია“. მომდევნო წლებში იგი აგრძელებს ლექციების წყებას შემდეგ თემებზე: ბერძნული მუსიკალური დრამა, სოკრატე და ტრაგედია, დიონისური მსოფლმხედველობა და ა.შ.

როგორც ირკვევა, 1871 წლისთვის ნიცშე უკვე ფილოლოგიისგან შებოჭილად გრძნობს თავს იმდენად, რომ ფილოსოფიის ფაკულტეტზე გადასვლას ცდილობს. ეს მოსალოდნელიცაა შოპენჰაუერით და ვაგნერით გატაცებული, მრავალმხრივი ინტერესების მქონე ახალგაზრდისგან, კლასიკური ფილოლოგიის ვიწრო ჩარჩოებში რომ ველარ ეტევა; თუმცა ისიც გასაგებია, რომ მაშინდელი საუნივერსიტეტო სისტემის მკაცრად სისტემატიზებული სტრუქტურა დარგებს შორის ამგვარ აღრევას არ დაუშვებდა.

ფილოლოგიის, კერძოდ კი - კლასიკური ფილოლოგიის განვითარება გერმანიაში XVIII საუკუნიდან იწყება. ამ პერიოდში გერმანელი მეცნიერები შეუდგნენ ძველი ბერძნული ლიტერატურული მემკვიდრეობის ინტენსიურ ათვისებას და დამუშავებას. XIX საუკუნის 70-იანი წლებისთვის დიდი აღმოჩენების ხანა უკვე დასრულებული იყო და ამ დარგის მკვლევრისგან მოითხოვდნენ კონკრეტული საკითხის მიმოხილვას, ანუ ვიწრო დარგობრივ სპეციალიზაციას.

ამიტომაც „ტრაგედიის წარმოშობა“ საკმაოდ შოკისმომგვრელი აღმოჩნდა ნიცშეს პედაგოგებისთვის: ახალგაზრდა, ნიჭიერი მეცნიერისგან ისინი მოელოდნენ მაღალკვალიფიციურ პროფესიულ ნაშრომს, სანაცვლოდ კი „ვაგნერის აპოლოგია“ შერჩათ ხელში. იმ დროისთვის „ლიტერატურული ვაგნერიანიზმი“ იყო ის დამლა, რო-

მელმაც წიგნი განაცალკევა აკადემიური სამყაროსგან. თვით რიჩლ-მაც კი უარი თქვა თავისი ყოფილი შეგირდის დაცვაზე. სამეცნიერო წრეები მტრულად შეხვდნენ წიგნს; მათი აზრით, ეს იყო მხოლოდ ვაგნერის ქება-დიდება, რომელსაც აკადემიური ღირებულება არ გააჩნდა.

სამაგიეროდ წიგნის ადრესატი რიხარდ ვაგნერი დიდი აღფრთოვანებით შეხვდა ამ ნაშრომს. „ძვირფასო მეგობარო! - სწერდა იგი ნიცშეს, - თქვენს წიგნზე უფრო მშვენიერი არაფერი წამიკითხავს! ის უბრალოდ დიდებულია!“ თუმცა ვაგნერისეული აღფრთოვანება არც აკადემიურმა წრეებმა გაიზიარეს და არც მკითხველმა საზოგადოებამ. ისიც უნდა ითქვას, რომ საიმედოოდ თვით რიხარდ ვაგნერი ამ წიგნის ავტორში სანდო მეგობარს და საიმედო მოკავშირეს უფრო ხედავდა, ვიდრე დიდ მოაზროვნეს.

1870 წელს დაწყებულმა საფრანგეთ-პრუსიის ომმა ასევე დიდი გავლენა მოახდინა წიგნზეც და მის ავტორზეც. იმავე წელს ნიცშე მოხალისედაც კი წავიდა ომში, სადაც სანიტარის მოვალეობას ასრულებდა, თუმცა, საფრანგეთის დანებებამდე ცოტა ხნით ადრე, უკან დაბრუნება მოუწია ჯანმრთელობის გაუარესების გამო.

შეიძლება ითქვას, რომ ამ ომმა ნიცშეს არსებაში პრუსიელი გააღვიძა, ხოლო პრუსიის გამარჯვებამ და ბისმარკის მიერ 1871 წლის 18 იანვარს გერმანული იმპერიის შექმნის გამოცხადებამ ბიძგი მისცა „ტრაგედიის დაბადებაში“ გამოთქმულ პატრიოტულ მოსაზრებებს.

ამ გამარჯვებას მოჰყვა კიდევ ერთი მოვლენა, რომელიც ნიცშესთვის ძალზე მნიშვნელოვანი იყო: დრეზდენის აჯანყებაში მონაწილეობის გამო 1848 წლიდან გადასახლებაში მყოფი რიხარდ ვაგნერი სამშობლოს დაუბრუნდა. ეს დაბრუნება თითქმის ისეთივე ტრიუმფალური იყო, როგორც ვიქტორ ჰიუგოს დაბრუნება პარიზში იმავე წელს. ჰიუგოს მსგავსად ვაგნერიც ლამის სახალხო გმირად იყო ქცეული და მისი პოპულარობა ახლად გაერთიანებულ, გამარჯვებულ გერმანიაში უსაზღვროდ იზრდებოდა. ნიცშეს წარმოდგენაში კი იგი განასახიერებდა ახალ ესქილეს, ახალი გერმანული ტრაგედიის მამამთავარს.

1876 წელს ბაიროითში გაიხსნა ვაგნერის საკონცერტო დარბაზი, რომელიც ათენური დიონისიის ერთგვარ ანალოგიად შეიძლება ჩაითვალოს. ამგვარად ახდა „ტრაგედიის დაბადებაში“ ხუთი წლით ადრე გამოთქმული წინასწარმეტყველება, თუმცა ამ მოვლენამ წიგნის ავტორში, ალტაცების ნაცვლად, იმედგაცრუება გამოიწვია.

თავდაპირველად მისთვის ბაიროითი იყო სიმბოლო გერმანულ-ელინური ერთობისა, რომელიც თავისუფალია ყოველგვარი რომაული და რომანული მინარევებისაგან. მოგვიანებით კი ნიცშემ დაინახა, რომ ბაიროითის აუდიტორიას ძირითადად შეადგენდნენ ქვეყნის ინდუსტრიალიზაციის შედეგად დაწინაურებული ბიურგერები, რომელთაც ხელოვნებასთან ბევრი არაფერი ჰქონდათ საერთო და საკონცერტო დარბაზშიც უფრო „ახალი მოდის“ გამო დადიოდნენ. ამ ახალი მოდის ფუძემდებელი კი რიხარდ ვაგნერი გახლდათ, რაც კიდევ უფრო ამძაფრებდა ნიცშეს სკეპტიციზმს: მას აღარც ბრბოს ტამისცემას აყოლილი, გავულგარულებული ვაგნერი ხიბლავდა, აღარც მისი აუდიტორია და აღარც ასეთი „ბურჟუაზიული“ გერმანია.

როგორც ვხედავთ, ნიცშეს პატრიოტული ენთუზიაზმი საკმაოდ ხანმოკლე აღმოჩნდა. მოგვიანებით მის ნაწერებში უფრო და უფრო ხშირად ვხვდებით ანტიგერმანულ გამოთქმებს. 1887 წელს დაწერილ „მორალის გენეალოგიაში“ იგი გერმანელებს „ქერა მხეცებად“ მოიხსენიებს, ხოლო 1888 წელს შექმნილ მის ავტობიოგრაფიულ წიგნს „Ecce Homo-ს“ ასეთ მიძღვნას წაუმიძღვარებს: „რაიხსკანცლერ ბისმარკს - ნიშნად ჩემი უსაზღვრო სიძულვილისა მისდამი“.

1870-იან წლებში ნიცშეს ვაგნერთანაც დაეძაბა ურთიერთობა. ვაგნერის მზარდმა პოპულარობამ, მისმა დაკავშირებამ ახლადმოხილ გერმანულ ნაციონალიზმთან, რასაც ნიცშე უკვე ამკარა ანტიპათიით უყურებდა, მათი გზები საბოლოოდ გაყარა. 1883 წლის 13 თებერვალს, ზუსტად იმ დღეს, როდესაც ნიცშემ „ზარატუსტრას“ პირველი ნაწილი დაასრულა, რიხარდ ვაგნერი გარდაიცვალა. ნიცშემ ეს დემონურ დამთხვევად ჩათვალა. 1888 წელს მან დაწერა ვრცელი წერილი სათაურით - „ვაგნერის საქმე“, სადაც ყოფილ მეგობარს ასე იხსენიებს: „ვაგნერი ჩემი ერთ-ერთი სწეულებათაგანი იყო“.

ამრიგად, ფასეულობათა გადაფასებამ ბევრი რამ შეცვალა. „ტრაგედიის დაბადების“ გამოცემიდან 16 წლის შემდეგ დაწერილ „თვითკრიტიკის მცდელობაში“, რომელსაც ავტორი „დაგვიანებულ წინასიტყვას (თუ ბოლოსიტყვას)“ უწოდებს, არაერთი კრიტიკული მოსაზრებაა გამოთქმული წიგნის მიმართ. ამავე წერილში ხაზგასმულია ის ძირითადი ღირსება, რომლის გამოც, თვით ასეთი გადაფასების შემდეგაც კი, „ტრაგედიის დაბადება“ წარუვალ ღირებულებას ინარჩუნებს.

1886 წელს დაწერილ „თვითკრიტიკის მცდელობაში“ ნიციშვილმა გვიზიარებს თავის ნაზრევს ამ წიგნის შესახებ თექვსმეტი წლის შემდეგ - „უფრო ხანდაზმული და ასჯერ უფრო უღმობელი კაცის“ გადასახედიდან. მისი ამბივალენტური და წინააღმდეგობრივი ბუნება ამ წერილშიც ჩანს: იგი აკრიტიკებს წიგნს, მაგრამ წერილს ამკარად ეტყობა ავტორის დიდი სიყვარული თავისი წიგნისადმი.

სხვაგვარად არც შეიძლება; „ტრაგედიის დაბადება“ ხომ ნიციშვილს პირველი წიგნია, მისი სიჭაბუკის წიგნი, რომელსაც ავტორი მოგვიანებით ასე დაახასიათებს: „წიგნი, რომელშიც იმჟამად ხშირად ჩემი ჭაბუკური გამბედაობა და იჭვნულობა... შექმნილი ადრეულ და უმწიფარ პირად შთაბეჭდილებათაგან... ახალგაზრდული ნაშრომი, ჭაბუკური სულით და ჭაბუკური მელანქოლით სავსე, დამოუკიდებელი, გამომწვევად თვითმკმარი... მოკლედ რომ ვთქვათ - პირველი ნაშრომი ამ ქვეყნად არსებული ყველა უარყოფითი მნიშვნელობითაც: ტკივილიანი, ხანდაზმულისთვის უფრო იოლად გადასაჭრელი პრობლემის ნაცვლად ყველა ახალგაზრდული შეცდომით სავსე... ცუდად დაწერილი, მოსაწყენი, მტკივნეული, დამაბნეველი სურათებით და წარმოუდგენელი სახეებით სავსე, გულჩვილი, აქა-იქ მდებარეული სინაზით დაშაქრული, ტემპის მხრივ უსწორმასწორო, ლოგიკურ სინათლეს მოკლებული, ძლიერ თავდაჯერებული და ამიტომ, დაუსაბუთებელი, თვით საბუთების საჭიროების მიმართ უნდოდ განწყობილი, ... ქედმაღალი და მაღალფარდოვანი წიგნი“.

ამგვარი თვითკრიტიკა შეიძლება გადაჭარბებულადაც გვეჩვენოს და ეს არც არის მოულოდნელი ნიციშვილს, მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ, რა წინააღმდეგობებით აღსავსე გზა გაიარა მან ხსენებული თექვსმეტი წლის მანძილზე. ღირებულებათა გადაფასება შეეხო წიგნის მთავარ იდეალებს: ვაგნერს, შოპენჰაუერს და, ზოგადად, გერმანულ კულტურას.

ნიციშვილმა განსაკუთრებული სინანულით იხსენებდა წიგნში გამოთქმულ პატრიოტულ იდეებს: „თანამედროვე გერმანულ მუსიკაზე დაყრდნობით „გერმანულ სულზე“ არაკების მოყოლა დავინყეო“. წიგნს მართლაც ეტყობა პატრიოტული განწყობა, რომელიც თავს იჩენს რიხარდ ვაგნერისადმი მიძღვნილ წინათქმაში, ასევე დასკვნით ნაწილში. საფრანგეთ-პრუსიის ომიდან ახლად დაბრუნებული მოხალისე იმ დროისთვის ტრაგედიის ხელახლა დაბადებას უკავშირებდა გერმანული კულტურის აღორძინებას, რაც სათანადოდ აისახა უკა-

ნასკნელ თავებში. ამით აიხსნება წიგნის მთავარ თემასთან გერმანული კულტურის დაკავშირება და ოპტიმისტური პროგნოზი მისი განვითარების შესახებ, რომელიც, ნანილობრივ, გამართლდა კიდეც.

როგორც ვხედავთ, ნიცშე კრიტიკულადაა განწყობილი წიგნის სტილის მიმართ; აღნიშნავს მის უსწორმასწორობას და არათანმიმდევრულობას. შეიძლება ითქვას, რომ ავტორის წინააღმდეგობრივი ხასიათი წიგნის სტილზეც აისახება; მით უმეტეს, იმასაც თუ გავითვალისწინებთ, რომ საუნივერსიტეტო მოღვაწეობის დასაწყისში ნიცშე უკვე შინაგანად ამბოხებული იყო ფილოლოგიის, როგორც აკადემიური მეცნიერების წინააღმდეგ. ამიტომაც სტილი ალაგ-ალაგ ზომიერად მეცნიერულია, ზოგჯერ კი იმდენად პოეტური, რომ აკადემიზმთან უკვე აღარაფერი აქვს საერთო. აქედან ჩანს, რომ იმ დროისთვის ნიცშე ამუშავებდა საკუთარ სტილს, ეძებდა ერთგვარ შუალედს ფილოსოფიურსა და პოეტურ მეტყველებას შორის, რაც შემდეგში მისი სტილის მთავარ მახასიათებლად იქცა. მიუხედავად დიდი სხვაობისა, „ტრაგედიის დაბადებაში“ სტილისტურად უკვე ჩანს „ზარატუსტრას“ ავტორი.

„მღერა მართებდა ამ „ახალ სულს“ და არა ლაპარაკი!“ - ეს გამონათქვამი ნიცშეს გვიანდელი სტილის მთავარ მახასიათებლად შეიძლება ჩაითვალოს. ამიტომაც სინანულით აღნიშნავდა: „რა სამწუხაროა, რომ ვერ გავბედე და ჩემი მაშინდელი სათქმელი არ ამოვთქვი როგორც პოეტმა: იქნებ შემეძლო კიდეცაც ეს. როგორ ვნანობ ახლა, რომ იმჟამად არ მეყო გამბედაობა (თუ კადნიერება?) და ჩემს თავს საკუთარი ენის გამოყენების ნება არ დავრთე ასეთი ინდივიდუალური აზრებისა და ესოდენ გამბედავი კვლევადიებისთვის. დიდი ჯაფა დამადგა ახალ და უცნაურ მიგნებათა გამოსახატავად შოპენჰაუერისა და კანტის ფორმულების მეშვეობით, გამოსახატავად იმისა, რაც ასე ეწინააღმდეგებოდა კანტიანურ და შოპენჰაუერისეულ სულს და გემოვნებას“.

მიუხედავად ამ კრიტიკული შენიშვნებისა, ნიცშე ხაზს უსვამს წიგნის მნიშვნელობასაც და მის მთავარ ღირსებად მიიჩნევს დიონისური ფენომენის აქცენტირებას. მართლაც, წიგნის დასაწყისშივე ნათლად არის ნათქვამი, რომ ხელოვნების განვითარება დამოკიდებულია აპოლონური და დიონისური საწყისების ორგემაცეობაზე, მათ შორის მიმდინარე ბრძოლასა და ხანგამოშვებით შერიგებაზე. საკითხის ამგვარი გააზრება იმ დროისთვის ძალზე ორიგინალური იყო. ამდენად, წიგნის მნიშვნელობა სცდება კლასიკური ფილოლოგიის ფარგლებს, ის უფრო ზოგადი, ფილოსოფიური ხასიათისაა.

დიონისურ-აპოლონური დაპირისპირების ოპტიკით არის გაშუქებული არაერთი წინააღმდეგობა; მათ შორის - დაპირისპირება ადრინდელ, გმირულ-ტრაგიკულ საბერძნეთსა და გვიანდელ, თეორიულ, სოკრატულ საბერძნეთს შორის. ეს წინააღმდეგობა ასევე წარმოგვიდგება, როგორც დაპირისპირება კულტურასა და ცივილიზაციას შორის, რომელსაც ნახევარი საუკუნის შემდეგ განსაკუთრებული სიმძაფრით ასახავს ოსვალდ შპენგლერი „დასავლეთის დაღუპვაში“. ნიცშემ დაინახა და იგრძნო ამ წინააღმდეგობის სიმძაფრე, დასავლურ აზროვნებაში ნახევარი საუკუნის შემდეგ რომ გახდა ძალზე აქტუალური.

სოკრატიზმის კრიტიკიდან წარმოდგება განსწავლული, მეცნიერული, თეორიული ადამიანის კრიტიკა. სოკრატიზმი აქ ასევე მიემართება ოპტიმიზმს, ლოგიკას და მორალს. ამ გაგებით სოკრატიზმი ქრისტიანობის წინასახედაც შეიძლება მოვიანზოთ. მიუხედავად იმისა, რომ, ნიცშეს გვიანდელი განცხადების თანახმად, წიგნი „მტრული დუმილით“ უვლის გვერდს ქრისტიანობას, სოკრატიზმის წინააღმდეგ გამართულ ლაშქრობაში უკვე ჩანს კონტურები მოგვიანებით ქრისტიანობის წინააღმდეგ ამბოხებული ნიცშესი.

ამ წიგნით ნიცშე გვთავაზობს ელინური კულტურის ახლებურ ინტერპრეტაციას, ერთი მხრივ, გერმანული ფილოსოფიის (შოპენჰაუერი), ხოლო, მეორე მხრივ, გერმანული პოეზიისა (გოეთე) და გერმანული მუსიკის (ვაგნერი) ფონზე. საკითხის ამგვარი გააზრება, თავის დროზე რომ შოკისმომგვრელად ეჩვენებოდათ, სადღეისოდ უკვე მიღებული და დამკვიდრებულია. ამიტომაც უსაფუძვლო როდი იყო ნიცშეს წინასწარმეტყველური განცხადება: „წიგნმა თავი დაიმკვიდრა“.

***

ფრიდრიხ ნიცშე სამართლიანად ითვლება ახალი დროის ყველაზე გავლენიან ფილოსოფოსად. ჟილ დელოიზის ცნობილი განცხადების თანახმად: თუ მარქსთან და ფროიდთან უნდა ვეძებოთ თანამედროვე კულტურის სათავეები, სამაგიეროდ, თანამედროვე კონტრკულტურა ნიცშესგან იწყება.

ნიცშეს გავლენა მხოლოდ ფილოსოფიით არ შემოფარგლულა: არანაკლებია (თუ მეტი არა) მისი გავლენა მხატვრულ ლიტერატურაზე. გადაჭარბებული როდი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ მისი პირდაპირი თუ ირიბი გავლენა შეეხო თითქმის ყველა თვალსაჩინო

პოეტს, მწერალს და მოაზროვნეს ნიციშეს გარდაცვალებიდან დღემდე. რაც შეეხება სახელდობრ „ტრაგედიის დაბადების“ გავლენას, საკმარისი იქნება, თუ გავიხსენებთ თომას მანნის „ჯადოსნურ მთას“, სადაც ნიგნის სათაურად გამოყენებულია ნიციშეს მიერ „ტრაგედიის დაბადებაში“ ნახსენები სიტყვა (რომ აღარაფერი ვთქვათ ზოგადად ნიციშეს გავლენაზე თომას მანნის მიმართ).

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ნიციშეს გავლენა ქართულ ლიტერატურაზე და აქ საგანგებოდ უნდა შევჩერდეთ. იშვიათად თუ მოიძებნება მეორე უცხოელი მოაზროვნე, რომელსაც მეოცე საუკუნის ქართულ ლიტერატურაზე ამხელა ზეგავლენა მოეხდინოს. ეს ითქმის განსაკუთრებით მეოცე საუკუნის დასაწყისზე. იმასაც თუ გავითვალისწინებთ, რაოდენ რენესანსული იყო ხსენებული პერიოდი ქართულ ლიტერატურაში, სათანადოდ შევაფასებთ ნიციშეს მნიშვნელობასაც ამ მხრივ.

ნიციშეს გვარი ქართულ პრესაში პირველად 1899 წელს გამოჩნდა ანტონ ფურცელაძის წერილში, რომელიც გაზეთ „ივერიაში“ გამოქვეყნდა, ხოლო მომდევნო წელს კიბა აბაშიძემაც ახსენა. ორივეგან ნიციშე ნახსენებია ნეგატიურ კონტექსტში, თანაც გაკვრივ, ზერელედ, მის ნააზრევს უწოდებენ „ავაზაკურ ფილოსოფიას“ და „ახალ კერპთაყვანისმცემლობას“. უფრო სერიოზულად ნიციშეს ნააზრევის კვლევა დაიწყო აკაკი ჩხენკელმა და გააგრძელა გერონტი ქიქოძემ. მიუხედავად ამისა, მათ წერილებს დიდი რეზონანსი არ მოჰყოლია, რადგან ისინი ინტელექტუალთა ვიწრო წრისთვის უფრო იყვნენ განკუთვნილნი, ვიდრე ფართო მასებისთვის¹.

1911 წელს გრიგოლ რობაქიძემ ქუთაისის ქართული თეატრის დარბაზში წაიკითხა საჯარო ლექცია ნიციშეს შესახებ და, შეიძლება ითქვას, გერმანელი ფილოსოფოსი პირველად წარუდგინა ფართო საზოგადოებას. ლექცია ძირითადად მიმოიხილავდა „ტრაგედიის დაბადებას“. სავარაუდოდ, ამანაც გამოიწვია ნიგნის პოპულარობა მაშინდელ ლიტერატურულ წრეებში. აქედან იწყება ნიციშეს სახელის განთქმა საქართველოში და მის შესახებ ცხოველი დისკუსია. მასში აქტიურად მონაწილეობდნენ დავით კასრაძე და კონსტანტინე კაპანელი. 1917 წელს გრიგოლ რობაქიძემ გამოაქვეყნა წერილების სერია საერთო სათაურით - „დიონისოს კულტი და საქართველო“, რაც ძირითადად ისევ ნიციშეს და „ტრაგედიის დაბადებას“ ეხებოდა. მოგ-

---

¹ აქ წარმოდგენილი ცნობები ამოკრებილია ელიზბარ ელიზბარაშვილის წერილიდან „ნიციშე და საქართველო. რეალური ისტორია“ 2007წ.

ვიანებით „ფალესტრაში“ თვითონვე იხსენებდა: „გრიგოლ რობაქიძეს ამ დროს მხოლოდ ორი რამ აწვალებდა - აპოკალიპსი და დიონისო.“ შემდეგ კი ავტობიოგრაფიაშიც აღნიშნავდა, რომ „გველის პერანგი“ შთააგონა „მარადიული დაბრუნების“ იდეამ და მისმა ახლებურად გააზრებამ. დიონისოს ფენომენი მისი შემოქმედების ერთგვარ ცენტრალურ იდეად (როგორც თვითონ იტყოდა - თაურფენომენად) შეიძლება ჩაითვალოს.

გრიგოლ რობაქიძის ლექციას და მის გარშემო გამართულ დისკუსიას მოჰყვა ნიცშეს სახელის მზარდი პოპულარობა საქართველოში. სავარაუდოდ, ამავე პერიოდში უნდა მომხდარიყო ვაჟა-ფშაველას დაინტერესება ნიცშეთი. თანამედროვენი გადმოგვცემენ, რომ ვაჟა-ფშაველას გაუკრიტიკებია ნიცშეს „ზარატუსტრა“ და აქედან გამოჰყავთ ზოგადად მისი მიმართება ნიცშესადმი, რაც არასერიოზულია. ამ ორ მოაზროვნეს შორის ურთიერთმიმართების საკითხის სიღრმისეული გამოკვლევა ეკუთვნის სერგი დანელიას. რაც შეეხება „ტრაგედიის დაბადებას“, ამ წიგნის ძირითადი იდეაა სიცოცხლის გამართლება, როგორც ესთეტიკური ფენომენისა. ალბათ არ მოიძებნება ამ იდეის უფრო შთამბეჭდავი და, იმავდროულად, ლაკონური მხატვრული ხორცშესხმა, ვიდრე ეს მოცემულია ვაჟა-ფშაველას ცნობილ სიტყვებში: „მანც კი ლამაზი არის, მანც სიტურფით ჰყვავისა“.

ცალკე თემაა ნიცშეანური მოტივები მეოცე საუკუნის ქართველი პოეტების შემოქმედებაში. გავიხსენოთ თუნდაც ტერენტი გრანელის „და მამაჩემი ფრიდრიხ ნიცშეა“, ასევე ნიცშეს იდეების ასახვა ნიკო სამადაშვილის ლექსებში (რაც, უდავოდ, მისი მასწავლებლის, ნიცშეს პირველი ქართველი მთარგმნელის, ერეკლე ტატიშვილის დამსახურებაა). აქვე უნდა შევჩერდეთ გალაკტიონისა და ნიცშეს ურთიერთმიმართებაზე: გალაკტიონის დაინტერესება ნიცშეთი, სავარაუდოდ, გრიგოლ რობაქიძის ლექციას უნდა უკავშირდებოდეს. მისი ბიოგრაფიიდან ირკვევა, რომ 1917-18 წლებში, პეტროგრადში ყოფნის პერიოდში, გალაკტიონმა დაამუშავა ნიცშეს წიგნები და ცალკეული ამონარიდები თარგმნა კიდეც. უფრო დეტალური მასალები, სამწუხაროდ, მიუწვდომელია, რადგან გალაკტიონმა თვითონვე გაანადგურა თავისი არქივი 1921 წელს, ხოლო ამ პერიოდიდან მოყოლებული ნიცშეს სახელის ხსენება უფრო და უფრო სახიფათო ხდებოდა. მიუხედავად ამისა, გალაკტიონის დღიურებში ვხვდებით მოკლე მინანქრებს: „ნიცშე,.. ნიცშე და ბოდლერი,.. ნიცშე და ვაგნერი,.. ნიცშეს წერილი ვაგნერის წინააღმდეგ“ და სხვ. აქე-

დანვე იღებს დასაბამს ნიცშეანური მოტივები გალაკტიონის შემოქმედებაში (ეს სერიოზულად საკვლევი თემაა და თავის ავტორს უცდის), რომლის საუკეთესო ილუსტრაციად შეიძლება ჩაითვალოს „ეფემერა“, განსაკუთრებით კი შემდეგი სტრიქონები: „ნარსულში, მომავალში წყევლით გადავეშვები, რომ ძეგლები აღვმართო მღვრიე მშვენებათათვის!“

ქართულ ლიტერატურაში ნიცშეანურ მოტივებზე საუბრისას არ შეიძლება, არ გაგვახსენდეს კონსტანტინე გამსახურდია. გერმანელმა ფილოსოფოსმა უდიდესი როლი შეასრულა ქართველი მწერლის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში. კონსტანტინე გამსახურდიას თავიდანვე ხიბლავდა „ჯვარცმული დიონისოს“ შთამბეჭდავი ფიგურა. ალბათ არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით, რომ ნიცშეს წიგნებს შორის ყველაზე დიდი გავლენა მაინც „ტრაგედიის დაბადებამ“, სახელდობრ დიონისურმა ფენომენმა მოახდინა. 1922 წელს კონსტანტინე გამსახურდიამ დაბეჭდა ნიცშესადმი მიძღვნილი ვრცელი წერილი „ტრალედიის წარმოშობა მისტიკის სულიდან“, სამი წლის შემდეგ კი გამოსცა „დიონისოს ღიმილი“ - უბრწყინვალესი მხატვრული ხორცშესხმა დიონისური ფენომენისა. „ტრაგედიის დაბადების“ მხატვრული ასახვა გაგრძელდა „მთვარის მოტაცებაშიც“, საკუთრივ კი - თარაშ ემხვარის სახეში: „ადამიანი ყოველ წუთს მზად უნდა იყო სიკვდილისათვის, მაგრამ არ უნდა ღნაოდე. სახეზე არ უნდა გეტყობოდეს მონყენის ჩრდილი. ყოველთვის ისე უნდა გეჭიროს თავი, თითქოს ნადიმზე მიდიოდე. ბერძნები უდიდესი პესიმისტები იყვნენ, მაგრამ ყოველი წამით ხარბად სტკბებოდნენ, ამიტომაც იმდენი მზე, იმდენი სინათლე, იმდენი ღებენა იყო მათ ყოფაცხოვრებასა, პოეზიასა და აზროვნებაში.“

ასეთია ძალზე მოკლე შეჯამება ნიცშეანური მოტივებისა ქართული ლიტერატურის უბრწყინვალეს წარმომადგენელთა შემოქმედებაში. ნიცშესთან პარალელების ძიება, მისი შემოქმედების ასახვა ქართულ ლიტერატურაში საკმაოდ ფართო თემაა. ზემოთ მოყვანილი მოკლე მიმოხილვა წარმოდგენილია იმის საილუსტრაციოდ, თუ რაოდენ დიდია ნიცშეს მნიშვნელობა უახლესი ქართული ლიტერატურისთვის.

გასული წლის 15 ოქტომბერს 170 წელი შესრულდა ფრიდრიხ ნიცშეს დაბადებიდან. ეს თარიღი მეც ჩემებურად აღვნიშნე: ნიცშეს პირველი წიგნის - „ტრაგედიის დაბადების“ ქართულად თარგმნა, რამდენიმე წლით ადრე რომ მქონდა დანყებული, ამ დღეს დავასრულე.

ნიცშეს ქართულად თარგმნის ისტორია ერეკლე ტატიშვილით იწყება. მას ეკუთვნის ნიცშეს მთავარი წიგნის „ესე იტყოდა ზარატუსტრას“ ბრწყინვალედ შესრულებული თარგმანი. ერეკლე ტატიშვილი ხანგრძლივად მუშაობდა ამ თარგმანზე, წლების მანძილზე არჩევდა მართებულ სტილს და შესაფერ ლექსიკას ნიცშეს ურთულესი აზრობრივი და ლექსიკური კონსტრუქციების გადმოსაცემად. გასათვალისწინებელია ისიც, თუ რა პირობებში უწევდა მუშაობა ნიცშეს მთარგმნელს იმ დროში, როდესაც ასეთი საქმიანობა თავგანწირვის ტოლფასი იყო. ამიტომაც ხსენებული თარგმანი, დიდი ოსტატობის გარდა, დიდი სიყვარულის და თავგანწირვამდე მისული ენთუზიაზმის შედეგიცაა.

ერეკლე ტატიშვილმა იპოვნა, უფრო მართებულად თუ ვიტყვით - თვითონვე შექმნა იმგვარი ენობრივი სტილი და რიტმი, მაქსიმალური სიზუსტით რომ შეესატყვისება გერმანულ ორიგინალს. ნიცშეს მიერ შექმნილი უაღრესად თავისებური სტილი, რომელსაც თამამად შეიძლება ვუწოდოთ „ნიცშეს ენა“, სწორედ „ზარატუსტრაში“ აღწევს სრულყოფას. „ზარატუსტრას“ ენის ქართული ეკვივალენტის შექმნა ძალზე რთული ამოცანა იყო, რასაც ერეკლე ტატიშვილმა წარმატებით გაართვა თავი და ნიცშე ქართულად აამეტყველა. როსტომ ჩხეიძისეული შეფასებით: „ქართული „ზარატუსტრა“ - ეს არის ერთ-ერთი რჩეული თარგმანი ჩვენს მთარგმნელობითი ხელოვნების ისტორიაში“.

ერეკლე ტატიშვილის შემდეგ, თითქმის სამოცდაათი წლის მანძილზე, ნიცშეს წიგნები ქართულად აღარ თარგმნილა. საერთოდაც, მის სახელს იშვიათად ახსენებდნენ ხოლმე და ისიც - უკიდურესად უარყოფით კონტექსტში. ეს გასაგებიცაა, თუ გავითვალისწინებთ, რომ, საბჭოური ცენზურის პირობებში, „ნიცშეს მხოლოდ გინება შეიძლებოდა, მისი ნაშრომების წაკითხვა ამისათვის საჭიროდ არ ითვლებოდა“ (ნიკო ჭავჭავაძე).

ამ დანაკლისის შესავსებად უკანასკნელ წლებში საკმაოდ ინტენსიურად დაიწყო ნიცშეს შემოქმედების თარგმნა. ითარგმნა და გა-

მოიცა მისი „Ecce Homo“, „ანტიქრისტიანი“, აგრეთვე ცალკეული წერილები. საქართველოში ნიცმეს არც ადრე აკლდა პოპულარობა, მაგრამ, თუ დავაკვირდებით, ადვილად შევამჩნევთ, რომ უკანასკნელ ხანებში მისი პოპულარობა იზრდება და მისი შემოქმედება ცხოველი დისკუსიის საგანი ხდება. ისიც უნდა ითქვას, რომ, არც-თუ იშვიათად, ნიცმეს შესახებ წარმოდგენას იქმნიან არა უშუალოდ მისი ნაშრომების, არამედ - მასზე შექმნილი ლიტერატურის მიხედვით, რაც ათასგვარი ცრურწმენის გავრცელებას უწყობს ხელს. შესაბამისად, იზრდება მოთხოვნა ნიცმეს ქართულენოვანი თარგმანების მიმართ.

უკანასკნელ წლებამდე ქართველ მკითხველს რუსული (ზოგჯერ - ინგლისური) თარგმანების მეშვეობით უწევდა ნიცმეს წიგნების გაცნობა. მეორე მხრივ, საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენიდან გასული 25 წელიწადი სავსებით საკმარისი დროა იმისთვის, რომ სხვა ქვეყნების მთარგმნელობით ლიტერატურაზე და, ზოგადად, მათ ინტელექტუალურ ნასუფრალებზე აღარ ვიყოთ დამოკიდებულნი. ამიტომაც თანამედროვე მთარგმნელის ამოცანაა ისეთი თარგმანის შექმნა, ხსენებულ უცხოურ თარგმანებს ჯეროვან კონკურენციას რომ გაუწევს და ქართველ მკითხველს ნიცმეს შემოქმედების მშობლიურ ენაზე გაცნობის შესაძლებლობას მისცემს. ამასთანავე უნდა ითქვას, რომ „ტრაგედიის დაბადების“ მნიშვნელობა ქართული კულტურისთვის ძალზე დიდია. ყოველივე ზემოთქმულის გამო ამ რამდენიმე წლის წინ გადაწყვიტე, წიგნი ქართულად მეთარგმნა.

სტილისტურად „ტრაგედიის დაბადება“ საკმაოდ განსხვავებულია ნიცმეს დანარჩენი ნაშრომებისგან. როგორც აღინიშნა, წიგნის შექმნის პერიოდში ნიცმეს ჯერაც არ ჰქონდა ჩამოყალიბებული საკუთარი სტილი და თავისი ნააზრევის გადმოცემა ზოგჯერ კანტისეული თუ შოპენჰაუერისეული ფორმულებით უხდებოდა. ფაქტობრივად, ამ წიგნით იწყებს ნიცმე საკუთარი ენის შექმნის მცდელობას, საგრძნობლად რომ განსხვავდება მაშინდელი გერმანული „სალიტერატურო“ თუ „აკადემიური“ ენისგან. ამიტომაც „ტრაგედიის დაბადების“ სტილი გერმანელი ფილოსოფოსებისთვის დამახასიათებელი წერის მანერიდან საკუთრივ ნიცმეს მხატვრულ-პოეტური სტილისკენ იხრება. მთარგმნელს კი მართებდა ამ სტილის ჯეროვანი ეკვივალენტის შექმნა ქართულ ენაზე.

ნიცმეს მხატვრულ-პოეტური სტილისთვის დამახასიათებელია ძალზე ორიგინალური, ოღნავ პათეტიკური მანერა მეტყველებისა.

იგი ხშირად იყენებს პოეტურ სიმბოლოებს, ნეოლოგიზმებს და არცთუ იშვიათად მიმართავს საკმაოდ თამამ ენობრივ ექსპერიმენტებსაც. ეს ყოველივე ქართულ თარგმანშიც ჯეროვნად უნდა ასახულიყო. ამიტომაც არ მოვერიდე შეგნებულ გადახვევებს დღევანდელი ქართული ე.წ. „ნორმატიული“ ენიდან (უნდა ითქვას, რომ ეს ცნება ძალზე პირობითია). წერის მანერისა და სტილის მხრივ შევეცადე ერთგვარი სინთეზური ხაზის მოძებნას გრიგოლ რობაქიძის, კონსტანტინე გამსახურდიას და გალაკტიონის სტილისტიკას შორის. უნდა ითქვას, რომ, ნიცშეს მსგავსად (გარკვეულწილად - ნიცშეს გავლენითაც), ყოველმა მათგანმა წარმატებით დაამკვიდრა თავისი ორიგინალური ენა, ამიტომაც მათთვის დამახასიათებელი მანერა პოეტური მეტყველებისა ახალგაზრდა ნიცშეს სტილისთვის ყველაზე უფრო შესაფერისად მივიჩნიე. ალაგ-ალაგ ენობრივი ექსპერიმენტებიც დაძჳირდა. ისიც უნდა ითქვას, რომ ნორმატიულ-აკადემიური ენით ნიცშეს თარგმნა არასერიოზული იქნებოდა, ამიტომაც მსგავსი „გადახვევა“ დასაშვებად უნდა იქნას მიჩნეული.

მახსოვს, ამ რამდენიმე წლის წინ ამაოდ ვეძებდი ბიბლიოთეკებში „ტრაგედიის დაბადების“ ქართულ თარგმანს. საბოლოოდ გადავწყვიტე, მე თვითონ შემესრულებინა ეს თარგმანი. ჩემთვის სასიხარულოა, რომ ნიცშეთი დაინტერესებულ ქართველ მკითხველს ამიერიდან „ტრაგედიის დაბადების“ ქართული თარგმანი ხელთ ექნება და იმედი მაქვს, ეს თარგმანი დაეხმარება მას ნიცშეს რთული და მრავალმხრივი შემოქმედების გაცნობასა და გააზრებაში.

ბერლინი, 2015 წ. ოქტომბერი

საინტერესო ადამიანები

ლალი ბერიძე

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი. 2010 წელს დაიცვა დისერტაცია თემაზე - „გერმანული მოდალური ზმნების ლინგვოლოგიკა“.

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ასწავლის გერმანულ ენას, ენის სწავლების მეთოდებს და ბილინგვური განათლების საფუძვლებს. მისი კვლევის სფეროა გერმანიისტიკა, გერმანული ენის, როგორც უცხო ენის მეთოდოლოგია და ბილინგვური განათლება.

იაკობ ფუგერი და „ფუგერაი“

2009 წლის ზაფხულს გერმანიაში გახლდით, გერმანული ენის მასწავლებელთა საერთაშორისო სემინარზე. ჩემი მეგობარი მწერლის, ლუდვიგ ლაჰერის მიწვევით აუგსბურგსაც ვენზე და დაუვინყარი შთაბეჭდილებებით დავბრუნდი.

აუგსბურგი საუნივერსიტეტო ქალაქია, უძველესი ხუროთმოძღვრული ძეგლებითა და საინტერესო სანახაობებით. მაგრამ ის მსოფლიოში გამორჩეული და ცნობილია სოციალური დაბით, რომელსაც „ფუგერაის“ უწოდებენ. „ფუგერაი“ ანუ ფუგერის დასახლება იაკობ ფუგერის, მეთექვსმეტე საუკუნის უმდიდრესი მოღვაწისა და მეცენატის სახელს ატარებს.

ვინ იყო იაკობ ფუგერი?

აუგსბურგელი ვაჭარი და ბანკირი და თავისი ეპოქის ერთ-ერთი უმდიდრესი ადამიანი. ბიზნესმენი და ბანკირი იაკობ ფუგერი იმითაა ცნობილი, რომ ის აფინანსებდა რომის ოთხ პაპს და შაბსბურგერთა აჯანყებას. იგი ითვლებოდა ეკონომიკის ისტორიაში ერთ-ერთ უპირველეს ე.წ. „Global Player“-ად. სწორედ 2009 წელს აღინიშნა მისი დაბადების 550 წლის იუბილე.

იაკობ ფუგერი მდიდარი საფეიქრო მრეწველისა და ვაჭრის ოჯახის მეთაე შვილი იყო, დაიბადა 1459 წლის 6 მარტს ქ. აუგსბურგში და გარდაიცვალა 1525 წლის 30 დეკემბერს 66 წლის ასაკში.

1485 წლიდან იაკობ ფუგერმა შექმნა მსოფლიო მასშტაბის წარმოების ფუგერის ფირმა, რომელიც ვაჭრობას, ტექსტილის ინდუსტრიას, სამთო მრეწველობას, ლითონის გადამამუშავებას და აგრეთვე საბანკო საქმიანობას ეწეოდა. ფირმა საბანკო მომსახურებას უწევდა რომის პაპებს და 1508-1524 წლებში მონეტებსაც კი ბეჭდავდა მათი გამოსახულებით. როგორც „პოლიტიკური ბანკირი“, იაკობ ფუგერი მფარველობდა ჰაბსბურგერთა კარს: ის აფინანსებდა მეფე მაქსიმილიან I-ს როცა ეს უკანასკნელი რომში შეიჭრა.

1519 წელს კარლ V-ის წმინდა რომის იმპერიაში გერმანიის კაიზერად არჩევაც ფუგერის კრედიტმა განაპირობა. 1507 წელს ფუგერმა შეიძინა კირჰბერგის საგრაფო, ასევე მამულები ულმთან ახლოს და ამით დაიწყო ფუგერების აღზევება თავადაზნაურობაში.

იაკობ ფუგერის ეკონომიკური ინტერესების სფეროს უნგრეთი და პორტუგალია, სამხრეთ იტალია და სკანდინავია შეადგენდა. ის მონაწილეობდა პირველ სავაჭრო მოგზაურობებში ინდოეთსა და სამხრეთ ამერიკაში და იმ დროისათვის წმინდა რომის იმპერიაში უმდიდრეს გერმანელად ითვლებოდა.

1509 წლიდან იაკობ ფუგერმა თავის ძმებთან ულრიხთან და გეორგთან ერთად ჩამოაყალიბა ფონდი და წმინდა ანას ეკლესიაში ააგებინა საგვარეულო საძვალე. გადმოცემით ფუგერების კაპელა გერმანელი ფერმწერის, „ნიურნბერგელ ჯადოქრად“ წოდებული ალბრეხტ დიურერის პროექტით აშენდა და ის გერმანიაში პირველი რენესანსული ნაგებობაა. მისი დაფინანსებით დაიწყო იტალიური რენესანსის გერმანიაში დამკვიდრება. ცნობისათვის, ამ კაპელაში დღემდე ინახება ცნობილი გერმანელი მხატვრის, ლუკას კრანახის ორიგინალური ტილოები.

ეს უმდიდრესი ადამიანი საქვეყნო საქმეების არა მარტო ფინანსური მმართველი, არამედ დიდი ქველმოქმედი და მეცენატი გახლდათ.

1512 წლიდან მან დაიწყო აუგსბურგში „ფუგერის სახლების“ მშენებლობა. ეს იყო პირველი რენესანსული საერო ნაგებობა გერმანიაში. 1521 წელს კი სპეციალური, „ფუგერაის“, ფონდი შექმნა იმ აუგსბურგელ მოქალაქეთათვის, რომელსაც სიღარიბე ემუქრებოდათ.

„ფუგერაი“ მსოფლიოში დღემდე არსებული უძველესი სოციალური დასახლებაა. თავიდან 52 ბინა და პირველი ექვსი ქუჩა გაშენდა. შემდგომში თითქმის თავდაპირველი დაგეგმარებით იქნა დაპროექტებული სტანდარტიზებული ორსართულიანი შენობებიც.

სოციალური დაბა გამიზნული იყო სიღარიბის ზღვარზე მდგომი ხელოსნების და დღიური მუშებისთვის, რომლებიც დროებით გა-

ნიცდიდნენ ფინანსურ გაჭირვებას და რაიმე მიზეზით, მაგალითად, ავადმყოფობის გამო ვერ არჩენდნენ საკუთარ ოჯახებს. მეოცე საუკუნემდე აქ ძირითადად მრავალშვილიანი ოჯახები სახლობდნენ. და რაც განსაკუთრებით აღსანიშნავია, მოლოდ ე.წ. „ღირსეულ ღარიბებს“ ჰქონდათ დასახლების უფლება. მათხოვრებს, უსაქმურებს, ფონდის დამფუძნებელთა სურვილის მიხედვით, ეკრძალებოდათ იქ ცხოვრება.

„ფუგერაი“

იოკობ ფუგერი -
მდიდრად წოდებული
ალბრეხტ დიურერის პორტრეტი 1520 წ.

ასე გამოიყურებოდა
საცხოვრებელი ოთახი წინათ

კარიბჭე

უბოვართა თვითრეაბილიტაციის შესახებ ფუგერის კონცეფცია ნამდვილად უსწრებდა დროს. ის დღესაც სანიმუშოა იმით, რომ იაკობ ფუგერი იქ მცხოვრებთ მოწყალეებას კი არ აწვდიდა, არამედ ეხმარებოდა თვითრეალიზაციასა და ოჯახის ფეხზე წამოყენებაში, აძლევდა მათ საცხოვრებელ ფართს, შეიფარებდა მათ ოჯახებს იმ დრომდე, ვიდრე ფუგერაის დაბის მცხოვრებნი უკეთ ცხოვრებას მოისურვებდნენ და შეძლებდნენ, ამისათვის მათ თვით დაბაშიც ჰქონდათ ინფრასტრუქტურა და აუგსბურგშიც შეეძლოთ სამუშაოს ძიება. ყველაზე ცნობილი დაბის მცხოვრებთაგან იყო კალატოზი ფრანც მოცარტი, კომპოზიტორ ვოლფგანგ ამადეუს მოცარტის დიდი პაპა, რომელიც მემორიალური დაფის თანახმად, 1681 წლიდან გარდაცვალებამდე (1694 წ) აქ სახლობდა.

რაც შეეხება თვითონ დაბას, „ფუგერაი“ რვა პატარა ქუჩის და შვიდი კარიბჭის ანსამბლით და თავისი წმინდა მარკუსის სახელობის ეკლესიით ნამდვილი „ქალაქია – ქალაქში“. აუგსბურგს ემიჯნება გალავნითა და კარიბჭით. შესასვლელში ფუგერთა შრომანის გამოსახულებიანი გერბია, კარიბჭის წარწერებში კი ფონდის დამფუძნებლებია მოხსენიებული.

სახელი „ფუგერაი“ დაბას უკვე 1531 წელს ეწოდა. „ფუგერაის“ პირველი სულიერი მსახური, იეზუიტი პეტრუს კანისიუსი წმინდანადაა შერაცხული. დაბამ ბევრი ქართველი გამოიარა: ოცდაათწლიანი ომის დროს შვედების მიერ ის თითქმის ბოლომდე დაინგრა, მაგრამ მალევე აღადგინეს.

1880 და 1938 წლებში გაფართოვდა სოციალური დასახლება. და ისევე: სოციალური დაბის თითქმის ორი მესამედი დაინგრა მეორე მსოფლიო ომის დროს. ომის დამთავრებისთანავე სოციალური დასახლება აღდგენილ იქნა ისტორიული ესკიზების მიხედვით და 1947 წლისათვის უკვე პირველი შენობები შევიდა ექსპლუატაციაში. 1950-იან წლებში რეკონსტრუქცია დამთავრდა.

ტურისტებისთვის გარდა საცხოვრებელი ფართებისა, ღირსშესანიშნავია აქ არსებული ბუნკერიც, სადაც მეორე მსოფლიო ომის დროინდელი კადრები და ნივთებია გამოფენილი. 1973 წლამდე დასახლება მეზობელი ნაკვეთების შესყიდვის შემდეგ კვლავ ფართოვდებოდა.

დღეს აქ 67 სახლის 140 ბინაში აუგსბურგელი შეჭირვებული კათოლიკენი ცხოვრობენ. და წინანდებურად დღესაც კი ეს მოსახლეები ბინის ქირად წლიურად (გათბობის გარეშე) მხოლოდ 0,88 ევროს იხდიან (ეს ერთი რაინული გულდენის შესატყვისი თანხაა) და კიდევ, ამ დიდი შეღავათის სანაცვლოდ, ყოველდღიურად, დღეში ერთხელ, ფუგერების გვარის, ფონდის დამფუძნებლებისა და მათი ოჯახებისათვის დაბის ტერიტორიაზე არსებულ წმ. მარკუსის ტა-

ძარში უნდა აღავლინონ მამაო ჩვენო, მრწამსი და ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის ლოცვა.

სოციალური დაბა დღემდე იაკობ ფუგერის ფონდის ქონებით ფინანსდება. „ფუგერაის“ ბინები 60 კვადრატული მეტრია და ცალკე შესასვლელი აქვთ. პირველ სართულზე მცხოვრებთ აქვთ ბაღი, მაღლა მცხოვრებთ კი საცავი სხვენზე. მუზეუმად ქცეული საჩვენებელი სახლები ასახავს ფუგერაის მცხოვრებთა პირობებს წინათ და ახლა. მას მრავალი მნახველი ჰყავს.

მობინადრეთა შერჩევა ისევე ხდება, როგორც დაარსების წლებში ხდებოდა: ვისაც „ფუგერაიში“ ცხოვრება სურს, უნდა იყოს აუგს-ბურგელი, კათოლიკე და წესიერი კაცის სახელი უნდა ჰქონდეს.

ფუგერაის და ფუგერთა კიდევ რვა ფონდს განაგებს ფონდის ადმინისტრაცია, რომელსაც ფუგერთა სათავადო და საგრაფო ოჯახის უხუცესთა საბჭო ხელმძღვანელობს. 2004 წლიდან საოჯახო უხუცესთა საბჭოს პირველად უძღვება ქალი - მისი უდიდებულესობა გრაფინია მარია ელიზაბეტ თუნ-ფუგერი. ფუგერების სამი შტო ღებულობს ამ დაბის დაფინანსებაში მონაწილეობას. ამ დიდი საქმის სათავეში კი დგას იაკობ ფუგერი, ადამიანი, რომელმაც ქველმოქმედების საუკეთესო მაგალითი უჩვენა მსოფლიოს. მან დაგვანახა, თუ როგორ შეიძლება ადამიანმა დაიდგას საკუთარი ძეგლი თავის სიცოცხლეშივე და როგორ უნდა ზრუნავდეს საზოგადოების თითოეული წევრი სხვა დანარჩენზე.

მე ვიცი, არასდროს არ მექნება იმდენი თანხა, რომ საუკუნეების მანძილზე გადავანვდინო ჩემს ხალხს ჩემი ქველობა, მაგრამ, თუ ოდესმე სასწაული მაინც მოხდა, უკვე ვიცი, როგორ უნდა დავხარჯო ის.

თბილისაზრისი

იონის ბუღიასი

ცხოვრობს საბერძნეთში, კორინთოში. ჰყავს ქართველი მეუღლე. არის ბერძნული, ინგლისური, იტალიური, ესპანური ენების თარჯიმანი, ათენის კულტურის ცენტრ „კავკასიის“ თანამშრომელი, საბერძნეთში მყოფი ქართველი ემიგრანტების მეგობარი, რომელიც ინტენსიურად ეხმარება შემოქმედ ქართველებს გამოფენებისა და საქველმოქმედო ღონისძიებების მონაწილად. თანამშრომლობს საბერძნეთის ისტორიულ-არქეოლოგიურ-ლიტერატურულ-პოპულარული ხასიათის ჟურნალებთან „ელლინორამა“, „იხორ“, „ეპატლო“.

პირველი ზრენა კაცობრიობის ისტორიაში – საბერძნეთიდან საქართველოში

ადამიანის პირველ მცდელობას - სხვადასხვაგვარი საფრენი საშუალებით ასცდენოდა მიწას და დაეპყრო ცა, ბერძნეთა კვალი აზის და ხშირ შემთხვევაში, პირდაპირ თუ ირიბად, მითიურ საქართველოსაც უკავშირდება. სწორედ ეს კავშირი წარმოადგენს ბერძნულ-ქართული გალაქტიკისთვის ერთგვარ მფრინავ კიდობანს, რომელიც ელინთა და ქართველთა სულისა და გულის, ღირსებისა და კულტურის გადარჩენას ემსახურება.

შევეცდებით დეტალურად ჩამოვაცალიბოთ ჩვენი ნათქვამი.

1) დედალოსმა და მისმა ვაჟმა - იკაროსმა სცადეს ცაში ფრთების საშუალებით ემოგზაურათ. პირველმა მათგანმა ეს მოგზაურობა წარმატებით დაასრულა, მეორეს კი, სიკვდილი ხვდა წილად. სწორედ დედალოსი იყო კრეტაზე მდებარე ლაბირინთის არქიტექტორი, იმ ლაბირინთისა, რომლის სიმბოლოებსაც, არქეოლოგიური აღმოჩენების წყალობით, საქართველოშიც ვხვდებით (მაგ.: სვანეთში, სადაც, ისევე როგორც საბერძნეთში, „ტავროკათაფსია“ (ხარების ბრძოლა), რომელსაც რელიგიური დატვირთვა ჰქონდა. საბერძნეთის სხვადასხვა რეგიონშიც მსგავსი რიტუალი სრულდებოდა. დედალოსის საჰაერო ხეტიალმა, საბოლოოდ, სიცილიაში ჰპოვა

დასასრული, რომლის მთავარი სავიზიტო ბარათიც ვულკანი ეტნა იყო.

2) ცხენებშებმულ ეტლზე ამხედრებულმა ფაეთონმაც ცაში იმოგზაურა. თუმცაღა, დედამიწის კონკრეტულ რეგიონებში აღმოცენებული ხანძრების, მაღალი ტემპერატურისა და გვალვების მიზეზი მისი მოუხერხებლობა გახდა მაშინ, როდესაც სხვა რეგიონები წყალობით აივსნენ მისგან დატოვებული წყლისა და ნაყოფიერების გამო. ფაეთონისგან დალოცვილ ქვეყანათაგან ერთ-ერთს საქართველო წარმოადგენს, ქართულ ენაზე კი ცხენებშებმულ ეტლს დღემდე „ფაეტონს“ უწოდებენ.

3) ერთ-ერთი მითის თანახმად, ჰერმესი - მაიას ძე და პრომეთეს (ამირანის) ძმა, ფრთიანი სანდლებისა და ფრთოსანი ჩაფხუტის საშუალებით ღმერთებსა და ადამიანებს შორის დაფრინავდა. ფრიქსოსმა (რომელსაც თავიდან ჰელეც ახლდა თან, მანამ, სანამ ჰელე ზღვაში ჩავარდებოდა და დაიხრჩობოდა), ფრთოსანი ვერძის წყალობით მსოფლიოში პირველი ფრენა განახორციელა კონკრეტული მიმართულებით და დაეშვა დანიშნულების თავდაპირველ ადგილას - საქართველოში (კოლხეთში). ანუ, დღევანდელ მფრინავთა ტერმინოლოგიით რომ ვთქვათ, მას ჰქონდა წინასწარ დასახული „ფრენის გეგმა“. სწორედ ფრიქსოსის საფრენი საშუალება, იგივე ჰერმესის ძღვენი, ანუ მფრინავი ოქროს ვერძი აღმოჩნდა არგონავტთა ლაშქრობის საბაბი.

4) ფრთოსანი ცხენით - პეგასოსით დაფრინავდა გმირი ბელეროფონტესი, აფრენის ადგილი კი კორინთო იყო. პეგასოსი ანუ მერანი დღეს ქართული ლიტერატურული ტრადიციის განუყოფელი ნაწილია.

5) ჰომეროსი გვამცნობს, რომ დაახლოებით იქ, სადაც ფრთოსანი ვერძიდან ჰელე ჩამოვარდა და დაიხრჩო, მისიელები ჰაერში „აფრინდნენ“, სავარაუდოდ, რაიმე სახის აეროსტატის საშუალებით, რომელსაც კვამლი და ცეცხლი ამოძრავებდა. საქართველოსკენ მიმავალი არგონავტები სწორედ ამ ადგილას შეჩერებულან.

არგონავტი ძმები - კალაისი და ძეტესი, რომლებსაც ფრთები ჰქონდათ, დიდი სიჩქარითა და მოქნილობით დაფრინავდნენ ჰაერში.

6) თავის მხრივ, პრომეთე (ამირანი), რომლის პაპაც ურანოსი იყო (სიტყვა ურანოსი ბერძნულად „ცას“ ნიშნავს), კავკასიონზე მიაჯაჭვეს - ერთ მაღალ კლდე-სვეტზე, რომელიც მიწას ზეცასთან აერთებდა (ჰესიოდე). ესეც ადამიანის მითოლოგიური ალუზიაა ცასთან კონტაქტის მარადიული სურვილისა. ქართული ქრისტიან-

ნული ტრადიცია გვთავაზობს აღნიშნული სვეტის ძალიან საინტერესო ანალოგს „სვეტი ცხოველის“ სახით.

პრომეთეს საპყრობილე მდებარეობს ქვეყანაში, რომელსაც სამთო-ვულკანური გარემო აკრავს (მაგ.: ჯავახეთის ქედის ძველი ვულკანური ნაგებობანი, ვულკანური წარმოშობის მინერალური წყალი ბორჯომში, ბაკურიანის ღრმული/კალდერა, რომლის დღევანდელი ტერიტორია აგებულია მუხერის ვულკანის ლავური განფენებით. სათაფლია - საქართველოს ტერიტორიაზე მდებარე მღვიმეთაგან ერთ-ერთი და ა.შ.). პრომეთეს ჯაჭვები ჰეფესტოსმა დაამზადა, რომელიც ამგვარ გარემოთა მუდმივი დამკვირვებელი იყო (სიცილიაზე ეტნის სახით, ლემნოსზე, საქართველოში და ა.შ.).

პრომეთეს ვაჟი იყო დევკალიონი, რომელმაც მის მეუღლესთან - პირასთან ერთად, კიდობნით პარნასოსის მთას მიაღწია. სწორედ დევკალიონმა და პირამ განაგრძეს ადამიანთა მოდგმის არსებობა. კონკრეტულად კი, წარღვნის შემდეგ ახალ თაობას ჩაუყარეს საფუძველი. ეს იყო ოქროს თაობის შემდეგ არსებულ მრავალ თაობათაგან ერთ-ერთი (ჰესიოდე), რომელიც ცხოვრობდა იმ კონტინენტზე, სადაც მისი ყველაზე სანდო მოწმეები არიან აღმოჩენილი - საქართველოში დმანისელი ადამიანისა და საბერძნეთში კი პეტრალონელი ადამიანის სახით. ანუ, საქართველო და საბერძნეთი წარმოადგენენ ევროპელთა დაბადების ადგილს! იმ პირველი „ოქროს“ ცივილიზაციის ნაშთს კი წარმოადგენს ჩვენი პლანეტის უძველესი ოქროს საბადო საყდრისში.

დევკალიონის წარღვნისა და არგონავტთა ლაშქრობის შესახებ აპოლონიოს როდოსელი წერდა.

იგივე ბერძნული მითა, პარნასოსი, გარდა კიდობნის ადგილსამყოფელისა, დელფოში მდებარე დედამიწის ჭიპის ადგილსამყოფელიცაა ისევე, როგორც კორიკიოს წმინდა გამოქვაბული. ამისგან დამოუკიდებლად, არქეოლოგიური მტკიცებულებით დასტურდება თუ არა ეს? საქართველოს ფოლკლორული ტრადიცია დღემდე ავლენს მსგავსებას ბერძნულ ტრადიციასთან. ქართული გადმოცემების თანახმად, ნუნისის წმინდა გამოქვაბული ითვლება სამყაროს ცენტრადაც და კიდობნადაც.

7) ფრთოსანი ქალები და სირენებიც კი არგონავტთა მოგზაურობასთან არიან დაკავშირებულნი, რომლებმაც აიძულეს ორფევის დაეკრა ისე, რომ მის ხმას სირენების სიმღერა გადაეფარა.

8) ბერძენმა მექანიკოსმა არქიტასმა, რომელიც ქრისტეს შობამდე V-IV საუკუნეებში მოღვაწეობდა, განახორციელა პირველი ფრენა

მგზავრების გარეშე. საფრენ საშუალებას წარმოადგენდა ფრინველის მსგავსი ხე, რომელიც მექანიზმზე მუშაობდა და რომელიც არქიტასმა დაამზადა და გასტყორცნა ჰაერში. ის შესაძლოა, ჰაერის წნევის კუმშვის პრინციპების შემუშავების საფუძველზე მუშაობდა.

საბოლოოდ, ამერიკელმა ძმებმა ორვილ და ვილბურ რაიტებმა 1903 წლის 17 დეკემბერს განახორციელეს ადამიანის პირველი ფრენა თვითმფრინავით. პირველ ხანებში ორვილ რაიტი მის თანაშემწესთან - ბერძენ ანდრეას მიხალოპულოსთან ერთად დაფრინავდა.

როდესაც იმის დროც დადგა, რომ საჰაერო მიმოსვლის კანონები შემუშავებულიყო, ამ საკითხზე მუშაობა ბერძენმა ადვოკატმა ალფრედოს ათანასულიასმა ითავა, რომელმაც 1907 წელს შეიმუშავა და დაამკვიდრა საჰაერო მიმოსვლის საერთაშორისო კანონი.

არ ვიცი, საქართველოს კავშირი ფრენასთან და ამდენ მითთან შემთხვევითია თუ უფრო ღრმა ცოდნას ეფუძნება, მაგრამ ნათელია ის ფაქტი, რომ საქართველოს უდიდესი ნაწილი წარმოადგენს საკვანძო მნიშვნელობის ტერიტორიას (ენერჯის, მადნეულის, მდინარეების, წყაროების რაოდენობის, კონტინენტაშორისი კარიბჭის თვალსაზრისით და სხვ.); ამიტომაც სხვადასხვა მტაცებელ ხალხებს მუდამ თვალი ეჭირათ ქართულ ტერიტორიებზე; ასევე იყვნენ ბერძნებიც, ზუსტად იმავე წინაპირობების გამო...

**მთარგმნელები: თათია მთვარელიძე
მაია ქუქჩიშვილი**

პეგასოსი
მხატვარი: მაკრინა
იაშვილი

ჩვენნი შინაპრები

მალხაზ ლომსაძე

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დეკანი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი. არის ოცზე მეტი მონოგრაფიისა და სახელმძღვანელოს ავტორი. მისი სამეცნიერო სტატიები და შრომები შეეხება პროცესუალური და მატერიალური სისხლის სამართლის პრობლემებს.

ქართული სამართლის რაინდი

ქართული სამართლის რაინდად წოდებული ლუარსაბ ნიკოლოზის ძე ანდრონიკაშვილი დაიბადა 1872 წლის 26 თებერვალს ახმეტის რაიონის სოფელ ოყიოში. ქართველმა მეცნიერმა, იურისტმა, პროფესორმა და საზოგადო მოღვაწემ დიდი და რთული გზა გაიარა. მან დაამთავრა თბილისის კლასიკური გიმნაზია და 1892 წელს, ოცი წლის ასაკში ჩაირიცხა პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე. აცნობიერებს რა, რომ პროფესიული სრულყოფისათვის დამატებითი ცოდნის მიღება აუცილებელია, ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი 1894 წელს ტოვებს პეტერბურგს და ცოდნის გასაღრმავებლად მიემგზავრება გერმანიაში, სადაც სწავლობს ფილოსოფიას ჰაიდელბერგში კუნო ფიშერთან, ხოლო შემდეგ სტრასბურგის უნივერსიტეტში ვილჰელმ ვინდელბანდთან. ახალგაზრდა ლუარსაბი სამართლის სიღრმისეულად შესწავლის მიზნით პარალელურად ესწრება გამოჩენილი გერმანელი იურისტების - ელინეკისა და ლაბანდის ლექციებს სახელმწიფო სამართალში. იგი 1897 წელს ბრუნდება პეტერბურგში და ამთავრებს უნივერსიტეტს. აქედან იწყება მისი ფართო მოღვაწეობა პრაქტიკულ საქმიანობაში. იგი შედის სტაჟიორად რუსეთის იმპერიის

ადვოკატურაში. ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის მოღვაწეობა შეიძლება ორ ეტაპად დავყოთ: რომელსაც იგი ეწეოდა რუსეთის იმპერიაში და რომელსაც იგი ეწეოდა რევოლუციის შემდგომ, საბჭოთა კავშირში.

ლ. ანდრონიკაშვილი 1898 წლიდან იწყებს პრაქტიკულ საქმიანობას. იგი ხუთწლიან სტაჟირებას გადის საიმპერიო ადვოკატურაში რუს მეცნიერ ვინარევეთან. მას ხელმძღვანელობას უწევდნენ იმდროინდელი ცნობილი მეცნიერები ვატიროვი, განტოვერი და მურავიოვი.

პირველი ნაბიჯები მეტად რთული აღმოჩნდა ახალგაზრდა ადვოკატისათვის. მისი პირველი პროცესი ე.წ. „კუზიანის საქმე“ გახლდათ. თუ პროცესს წარუმატებლად ჩაატარებდა, ახალგაზრდა ვეჭილი პროფესიას უნდა გამოეშვიდებოდა. საქმე ისაა, რომ ანდრონიკაშვილს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ებრაელი

შინამოსამსახურის დაცვა დაევალა, რომელმაც ოჯახის უფროსი, საოლქო სასამართლოს ერთ-ერთი წევრი „სტატსკი სოვეტნიკი“ შელაპარაკების დროს დანით გამოასალმა სიცოცხლეს. საქმის ფაბულა ასეთი იყო: მეპატრონეები ამ ებრაელს მისი გარეგნობის გამო გაუთავებლად ამცირებდნენ, მიმართავდნენ: „ტილიანო კუზიანო“, „ქეციანო ურია“ და სხვა ღირსების შემლახავი სიტყვებით. მოთმინებიდან გამოსულმა „კუზიანმა“ მოკლა მაღალი არისტოკრატიული წრის წარმო-

მადგენელი თავადი. საოლქო სასამართლოს სურდა ბრალდებულის სიკვდილით დასჯა. გარდაცვლილის ელიტური მდგომარეობისა და საყოველთაო რუსული ანტისემიტიზმის გამო გამოუცდელ ვეჭილს საქმის მოგების მინიმალური შანსიც კი არ ჰქონდა, მაგრამ ანდრონიკაშვილმა სარისკო გადაწყვეტილებით მაინც სცადა წარმატების მოპოვება. კუზიანის საქმე წაგებისთვის იყო განწირული, მაგრამ ანდრონიკაშვილმა მიმართა ერთ ხერხს. როდესაც პროკურორმა დაამთავრა საბრალდებო სიტყვა, ვეჭილს ამ დროს მომზადებული არ ჰქონდა დაცვის სიტყვა. დინჯად წამოდგა ანდრონიკაშვილი. თვალი მოავლო სასამართლო სხდომის დარბაზს. გადახედა სასამართლო შემადგენლობას და დაიწყო სიტყვის წარმოთქმა: „პატივცემულო ბატონო მოსამართლე და ნაფიცო მსაჯულეებო“. გააკეთა მცირე პაუზა და იგივე სიტყვები ხონმოკლე

პაუზებით თერთმეტჯერ გაიმეორა. დარბაზი გაირინდა მოლოდინში. სასამართლო სხდომის თავმჯდომარეს მოთმინების ფიალა აევსო, განრისხებულმა თუჯის ზარი ხელში აიღო და ახალგაზრდა ვექილს ესროლა, თან სიტყვებიც მიაყოლა: „თავადო ანდრონიკოვ, მე თქვენ ჩამოგართმევთ სიტყვის უფლებას და შესაძლებელია წოდებაც ჩამოგართვათ, აგიკრძალოთ საადვოკატო საქმიანობა“. მოსამართლის მოქმედებამ და სიტყვებმა დარბაზში ხმაური გამოიწვია. კმაყოფილი ანდრონიკაშვილი ილიმოდა და დარბაზს აცადა დამშვიდება. ამის შემდეგ მან წარმოთქვა სიტყვები, რომელიც გამამართლებელი განაჩენის დადგენის საფუძველი გახდა. „ბატონებო, - დაიწყო ვექილმა, - მე თქვენ მოგმართეთ პატივისცემითა და თქვენი შესაფერისი წოდების შესაბამისად. ჩემი მიზანი არ ყოფილა თქვენი ან სასამართლოს შეურაცხყოფა. თქვენ ხუთი წუთითაც კი ვერ მოითმინეთ ჩემი კულტურული მიმართვა, რომელიც კი არ ღახავდა, არამედ ხაზს უსვამდა თქვენს მაღალ ღირსებას. ახლა წარმოიდგინეთ იმ ადამიანის მდგომარეობა, ვისაც ფიზიკური ნაკლის გამო სისტემატურად ამცირებდნენ და ეძახდნენ „ტილიან კუზიანს“, „ქეციან ურიას“ და სხვა შეურაცხმყოფელ სიტყვებს. მეცნიერების მიერ დადგენილია, რომ ფიზიკური ნაკლის შეხსენების გამო ისინი აფექტურები ხდებიან, რაც შესაძლებელია ფსიქიკურ აშლილობაში გადაიზარდოს. სწორედ ასეთ მდგომარეობაში იმყოფებოდა ჩემი დაცვის ქვეშ მყოფი კუზიანი“. ამ წინადადებით დაამთავრა ანდრონიკაშვილმა თავისი დაცვითი სიტყვა. ნაფიცი მსაჯულები გავიდნენ სათათბირო ოთახში და ოცსაათიანი კამათის შემდეგ დაბრუნდნენ დარბაზში გამამართლებელი ვერდიქტით. ამ საქმის წარმატებით დასრულების შემდეგ ახალგაზრდა ანდრონიკაშვილი ცნობილი გახდა იმპერიის საზოგადოებაში. მან პირველივე პროცესზე შეძლო სასიკვდილო განაჩენისაგან დაეხსნა ბუნებიდან დაჩაგრული უთვისტომო ებრაელი გოგონა.

ამ საქმიდან საინტერესო ისაა, რომ სასამართლო პრაქტიკა კარგად გამოიყენა ანდრონიკაშვილის მონაფემ - ვლადიმერ მაცაშვილმა და მოგვიანებით საბჭოთა კავშირის სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძველებზე მუშაობისას შექმნა დანაშაულის ისეთი სახე, როგორიცაა განზრახ მკვლელობა ჩადენილი ძლიერი, უეცარი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში.

ამის შემდეგ თითქმის არ ჩაუვლია გახმაურებულ საქმეებს, სადაც ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი არ მონაწილეობდა როგორც ადვო-

კატი. იგი მონაწილეობდა ისტორიული მნიშვნელობის ასზე მეტ პოლიტიკურ სასამართლო პროცესში. იგი იცავდა

ა) შეიარაღებულ აჯანყებათა და დემონსტრაციების ორგანიზატორებსა და მონაწილეებს (ბათუმის დემონსტრაციის საქმე, 1903; ლეიტენანტ შმიდტის მეთაურობით აჯანყებულ შავი ზღვის ფლოტის მეზღვაურთა სევასტოპოლის პროცესი, 1906; პეტერბურგის მუშათა დეპუტატების საბჭოს პროცესი, 1906; „ნოვოროსიისკის რესპუბლიკის“ საქმე, 1908-1909);

ბ) რევოლუციონერ-ტერორისტებს (პეტერბურგის ქალაქის მმართველის გენერალ ლაუნციის მკვლელობის საქმე, 1907; სახელმწიფო საბჭოს წევრის გრაფ იგნატიევის მკვლელობის პროცესი, 1907; ნიკოლოზ II-ის მკვლელობის მომზადების საქმე, 1907);

გ) რევოლუციური პრესას (ბოლშევიკთა პირველი ლეგალური გაზეთის „ნოვიაა ჟიზნი“ რედაქციის მდივან ი. გუკოვსკის, ლ. ტოლსტოის გამომცემლების, ჟურნალ “რუსსკოე ბოგატსტვოს” რედაქტორის ვ. კოროლენკოს საქმეები) და სხვა.

ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი ხალხს უყვარდა და პატივს მიაგებდა. გამოჩნდებოდა თუ არა საზოგადოებაში, ხალხი სიყვარულით ამბობდა: „ეს ხომ ჩვენი ანდრონიკოვია, ჩვენი“. მისი მაღალი ერუდიციისა და ავტორიტეტის გამო 1917 წლის აპრილს დროებითა მთავრობამ ანდრონიკაშვილი სენატორად დანიშნა.

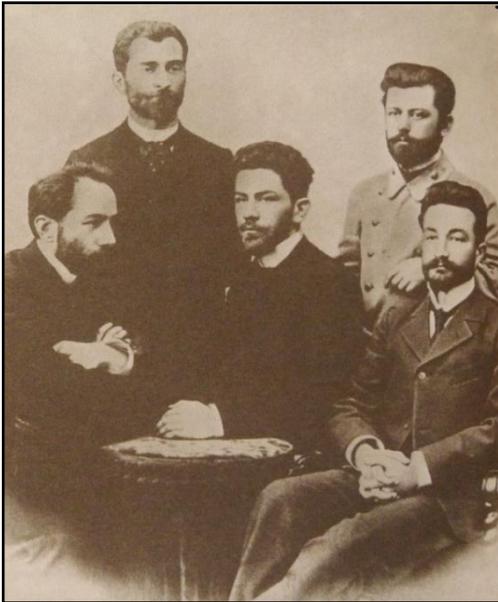
ანდრონიკაშვილის ცხოვრებიდან აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ა. კონისთან, ნ. ტაგანცევსა და სხვა გამოჩენილ იურისტებთან ერთად იგი მონაწილეობდა სისხლის სჯულებების გადამსინჯველი საკანონმდებლო კომისიის მუშაობაში.

აღსანიშნავია ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის პედაგოგიური მოღვაწეობა. იგი პრაქტიკული საქმიანობის პარალელურად ეწევა სამეცნიერო-პედაგოგიურ მოღვაწეობას. 1918-1920 წლებში იყო ტულის პედაგოგიური სკოლის მასწავლებელი და კითხულობდა ახალი ფილოსოფიის სალექციო კურსს, ხოლო 1920-1921 წლებში იყო მოსკოვის სიტყვის სახელმწიფო ინსტიტუტის პროფესორი და კითხულობდა სასამართლო მჭერმეტყველების სალექციო კურსს.

ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი 1921 წელს ბრუნდება სამშობლოში და მოღვაწეობას იწყებს როგორც პროფესორი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და პოლიტიკურ ინსტიტუტში. იგი 1937 წლიდან სისხლის სამართლის პროფესორია და თავის გამოცდილებასა და ცოდნას უზიარებს აღსაზრდელებს, არ იშურებს ძალასა და ენერგიას, რათა შესაბამისი ცოდნა მისცეს მათ. ამავე წელს იგი გა-

დაჰყავთ სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგედ. სწორედ მის სახელთანაა დაკავშირებული მე-20 საუკუნეში საქართველოში სამართლებრივი აზროვნების ჩასახვა. არაერთი ცნობილი მეცნიერი და იურისტი გაზარდა. განსაკუთრებით შეიძლება გამოვყოთ პოფესორი თინათინ წერეთელი, რომლის სახელთანაა დაკავშირებული გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან ქართული იურიდიული აზროვნების განვითარება და სისხლის სამართლის საკავშირო მნიშვნელობის მქონე სკოლის შექმნა.

ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის კალამს ეკუთვნის მრავალი ნაშრომი და თარგმანი. მათ შორის აღსანიშნავია სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მოკლე კურსი; სამოქალაქო სამართლის მოკლე კურსი; კუნო ფიშერის ახალი ფილოსოფიის ისტორიის ქართული თარგმანი; ენკერეციუსის გერმანული სამოქალაქო სამართლის ორტომეულის ქართული თარგმანი; მაიერის გერმანული ადმინისტრაციული სამართლის ქართული თარგმანი.

სხედან მარცხნიდან ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი, ზურაბ ავალიშვილი, ივანე ჯავახიშვილი, დგანან (მარცხნიდან) ყაზახაშვილი, ნიჟარაძე, პეტერბურგი, 1901 წ.

ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი იყო ქართული საზოგადოების თვალსაჩინო წარმომადგენელი. მან უარი თქვა არისტოკრატულ ცხოვრებაზე, რუსეთში დატოვა უზრუნველი ცხოვრება, სამშობლოში დაბრუნდა და სიცოცხლის ბოლომდე ამსახურებოდა სამშობლოში მომავალი იურისტების აღზრდას.

ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი გარდაიცვალა 1939 წლის 19 დეკემბერს და დაკრძალულია დიდუბის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში.

ლუარსაბ ანდრონიკაშვილმა დატოვა ღირსეული

შთამომავლები. მან ცოლად შეირთო ცნობილი რუსი ფილოსოფოსის და ე.წ. „გურევიჩის სკოლის“ დამაარსებლის იაკობ გურევიჩის ქალიშვილი ეკატერინე. მათ ორი ვაჟი - ირაკლი და ელეფთერი შეეძინათ. ელეფთერმა 1932 წელს დაამთავრა ლენინგრადის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ფიზიკა-მექანიკის ფაკულტეტი, 1948 წლიდან გახდა პროფესორი და ხელმძღვანელობდა უნივერსიტეტის ექსპერიმენტული ფიზიკის კათედრას, ხოლო 1951 წლიდან იყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ფიზიკის ინსტიტუტის დირექტორია. ხოლო ირაკლიმ 1959 წელს მოიპოვა ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი. იგი გახლდათ საჭოთა კავშირის სახალხო მსახიობი.

დიდია ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის ღვაწლი სამშობლოს წინაშე. იგი ვალმოხდელი წავიდა იმქვეყნად და სამშობლოს დაუტოვა ქართული სამართლის ძლიერი სკოლა.

ხელოვნება და ხელოვანი

ლია ზაზაშვილი

1989-2000 წლებში დაამთავრა სოფელ არლის საშუალო სკოლა. თსუ მესხეთის ფილიალში ფილოლოგიის ფაკულტეტის ჟურნალისტიკის სპეციალობის დამთავრების შემდეგ სწავლა გააგრძელა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მაგისტრატურაში ჟურნალისტიკის ისტორიის სპეციალობით.

თსუ მესხეთის ფილიალში სწავლის დროს იყო გაზეთ „მესხეთის უნივერსიტეტის“ რედაქციის წევრი, პარალელურად, 2002-2004 წლებში, მუშაობდა ადგილობრივ ტელეკომპანია მე-9 არხში. 2006 წლიდან დღემდე არის სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გაზეთ „მესხეთის უნივერსიტეტის“ ჟურნალისტი.

ჩვენი დროის დიდოსტატი

არიან ადამიანები, რომლებიც დიდ საქმეებს აკეთებენ. ჩუმად, უხმაუროდ აცოცხლებენ წარსულს და შთამომავლობას საუკუნოვან ისტორიას უქმნიან. საკუთარი ხელით, გონებრივი და ფიზიკური შრომით, თვეების მანძილზე ოჯახისაგან მოწყვეტით, კურთხეულ, მადლიან საქმეებს ეჭიდებიან, დიდი ისტორიის მატარებელ ძეგლებს ეხებიან და წინაპართა სისხლით გაპოხილ ქვას ქვაზე დებენ. ისინი უძველეს ტაძრებს სათუთად აღუდგენენ ძველ სახეს, მონასტრულ ცხოვრებას ეზიარებიან და მტკიცდებიან ფიზიკურად და სულიერად. სწორედ ასეთ თავმდაბალ, დიდოსტატზე გვინდა მოგითხროთ.

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოყენებითი ხელოვნების სპეციალობის პედაგოგის სპარტაკ ჯვარიძის პირველი ზიარება ტაძრების რესტავრაციასთან დაიწყო 1999 წელს, როდესაც ახალციხის, ტაო-კლერჯეთის და ლაზეთის ეპისკოპოსის თეოდორეს ლოცვა-კურთხევით, ჭულევის მონასტრის წინამძღვრად მამა სტეფანე (კალაიჯიშვილი) დაინიშნა და ამ დროს, თსუ მესხეთის ფილიალის დირექტორის მერაბ ბერიძისა და ამავე უნივერსიტეტის გამოყენებითი ხელოვნების ფაკულტეტის დეკანის რამაზ კორმისა გვერდში დგომით, მონასტრის რესტავრაცია დაიწყო. გადანყდა, მესხეთის ფილიალის ხის, ქვის, ლითონისა და სხვა მასალათა მხატვრული დამუშავების სპეციალობის სტუდენტთა სადიპლომო ნაშრო-

მები, ჭულევის მონასტრისთვის შეეწირათ. ფერსათის მთის ძირში აღმართული დიადი ტაძარი იმ დროისთვის სავალალო მდგომარეობაში იყო. მესხეთის ფილიალის პედაგოგთა და სტუდენტთა ძალისხმევით ტაძარს შეება კარი, დამზადდა ღვთისმსახურებისათვის საჭიროს ინვენტარი, დაინერა ხატები, გაკეთდა კანკელი, რომლის ავტორი, ჩვენი ნარკვევის გმირი, მაშინ ჯერ კიდევ სტუდენტი სპარტაკ ჯვარიძე გახლდათ.

2004 წელს სპარტაკი გამოყენებითი ხელოვნების ფაკულტეტზე პედაგოგად დატოვეს, ქვის რესტავრატორად. მისი ხელმძღვანელობით, კვლავ ჩაებნენ სტუდენტები ჭულევის მონასტრის რესტავრაციის პროცესში. ტაძარს პერანგის ქვა ჰქონდა შემოცლილი, გაძარცვული იყო. ახალგაზრდების დახმარებით მიმდინარეობდა ლაუგარდანის, თაღების გაკეთება. მათი ხელით გამოთლილი ქვა ქვას ედებოდა და XIV საუკუნის ტაძარი პირვანდელ სახეს უბრუნდებოდა.

„აქვეზიარეთ სულიერი ცხოვრების სინმინდეს“, - გვითხრა სპარტაკმა, **„სულიერად აქ გავძლიერდით“**. ჭულევაში ბერებთან ერთად ცხოვრობდნენ და მათი ტიპიკონით ხელმძღვანელობდნენ. დილით ლოცვებს კითხულობდნენ, შემდეგ კი ღვთისგან დალოცვილნი, ხარაჩოებზე ადიოდნენ. ორი წელი დასჭირდა ჭულევის ტაძრის რესტავრაციას. ბევრი რამ შეისწავლა სპარტაკმა, დიდი გამოცდილება მიიღო.

ჭულევის მონასტრის რესტავრაციის შემდეგ წალკაში, არჯევან-სარვანის ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესიაზე მოუწია მუშაობა. ლექტორი აქაც სტუდენტებთან ერთად გაემართა. ბაზილიკური ტიპის ტაძარს ნაწილობრივ ჰქონია პერანგის ქვა შემოძარცვული. გაითალა ლაუგარდანი და პირველად სპარტაკის პრაქტიკაში ტაძარი ქვის სახურავით შეიმოსა. არჯევან-სარვანის ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესიის რესტავრაციას VIII-IX საუკუნის უდიდესი ტაძრის, ზარზმის რესტავრაცია მოჰყვა. სამონასტრო კომპლექსის ძირითადი ტაძრის გუმბათი, ასევე, სამრეკლო, ქვის ჯვრებით შეამკეს ახალგაზრდებმა. **„თითოეული ტაძრის რესტავრაცია, ახალ და ახალ გამოცდილებას მიქნდა“**, - ამბობს სპარტაკი და განაგრძობს თხრობას მადლიანი საქმეების კეთებისა.

ახალგაზრდა პედაგოგი, 2007 წელს, კვლავ დაბრუნებია ჭულევის მონასტერს, ამჯერად, წმინდა გიორგის სახელობის ტაძრის წინ აღმართული ღვთისმშობლის სახელობის პატარა ბაზილიკის დასახმარებლად. ტაძარი თავიდან ბოლომდე რესტავრაციას ითხოვდა.

ჭულევის ტაძრის სიყვარული სპარტაკის მიერ ჩამოყალიბებული ფირმის სახელშიც აისახა. „ჭულე“ - ასე უწოდა თავის ფირმას, რომელიც

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულებით დააკომპლექტა და ამ გუნდით განაგრძო ტაძრების რესტავრაცია.

2007 წელს სპარტაკმა კოთელია-ბარაღეთის ეკლესიების რესტავრაციას მიჰყო ხელი. შველა სოფელ კოთელიაში შუა საუკუნეების დარბაზული ტიპის ეკლესიას სჭირდებოდა. წმინდა ივლიტასა და კვირიკეს სახელობის ტაძრის კარი მან საკუთარი ხელით გამოთალა და ორნამენტებითაც თავადვე შეამკო. ორი ხატიც შესწირა ტაძარს. მთლიანად შეუცვალეს ბარაღეთის ტაძარს სახურავი სპარტაკმა და მისმა გუნდმა.

მძიმე მდგომარეობაში იყო ღრომას წმინდა თეოდორეს სახელობის მცირე ერთნავიანი სამლოცველო. X საუკუნის ტაძარში ისე წვიმდა, როგორც გარეთ. ტაძრის სახურავი მთლიანად აიყარა, გაკეთდა იატაკი. მიწაში ჩაფლული ტაძრის კედლები გასუფთავდა, გაინმინდა ეზოც. ჩატარდა გამაგრებითი სამუშაოები. სპარტაკს სიხარულს ჰგვრის ის ფაქტი, რომ სარესტავრაციო სამუშაოების შემდეგ, ტაძრები მოქმედი ხდებიან. **„ღრომას ტაძარში ამ ტაძრის სახელობის დღესასწაულზე მეუფე თეოდორე წირვას აღავლენს ხოლმე“**, - ამბობს ამაყად.

ამავე ჯგუფმა შეუცვალა სახურავი წყორძისა და ჭობარეთის ეკლესიებს. ახალგაზრდებმა ასპინძაში ახაშენის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიას დაუბრუნეს კუთვნილი სახე. ტაძრის სახურავს კვლავ საუკუნეების წინანდელი შარავანდედი დაადგა. გაკეთდა იატაკი, სარკმელები. ასე ნელა-ნელა მცირდებოდა რეგიონში სარესტავრაციო ტაძართა რიცხვი.

შემდეგ კი რესტავრატორებმა ჯავახეთში გადაინაცვლეს და დღის შუქი მოჰფინეს სოფელ გოგაშენში მიწაში მთლიანად დაფარულ ტაძარს.

ინდივიდუალურადაც არ წყვეტდა სპარტაკი მუშაობას. სულსა და გულს დებდა ტაძრებისათვის შესაწირად საჭირო ინვენტარის დამზადებაში. 2012 წელს ჭულევის ტაძარი შეამკო ტრაპეზის ქვით, რომელზეც მონასტერში არსებული ფრესკების მიხედვით რელიეფები ამოკვეთა. მისი ხელით გაკეთებული ტრაპეზის ქვა ამშვენებს სოფელ ზიკილიის ტაძარს, მეუფის რეზიდენციის ეზოში არსებულ გრიგოლ ხანძთელის სახელობის ტაძარს. სპარტაკის და მისი გუნდის მიერ დაუბრუნდა კიდევ ბევრ ტაძარს სიღიადე. ერთ-ერთი ასეთი მაჭხეთის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაა – სახურავისა და პერანგის ქვის გარეშე დარჩენილი ტაძარი აღდგა.

სამუშაოები, რომლებიც ახალგაზრდებმა ბოლო ორი წლის მანძილზე შეასრულეს, მასშტაბური იყო. ხავსა და მცენარეებს დაეყროთ საფარის მონასტრის სახურავი. ამის გარდა სახურავის რამდენიმე უბანი წყალს ატარებდა და ფრესკები ზიანდებოდა. პრობლემა ჰქონდა ტაძრის სამრეკლოსაც, სარქველები იყო გაძარცვული. ჯგუფის მეშვეობით, ექვთიმე თაყაიშვილის მიერ გადაღებული ფოტოების მიხედვით, აღდგა სამრეკლოზე ასასვლელი ქვის კიბეც. ტაძრის გუმბათის ყელში ყველა დაზიანებული სარკმელი შეიკვალა.

„ყველაზე რთული მდგომარეობა ჩემს პრაქტიკაში“, - ასე შეაფასა ქვის დიდოსტატმა თისელის მონასტრის მდგომარეობა. ამ ეტაპზე, მხოლოდ მინაში მთლიანად დაფარული ტაძრის აღდგენა და გამაგრებითი სამუშაოების ჩატარება მოესწრო. მომავალ წელს ტაძრის რესტავრაცია კვლავ გაგრძელდება. **„ტაძრის სრულ რესტავრაციას ორი წელი მაინც დასჭირდება“,** - გვითხრა სპარტაკმა.

ახალგაზრდა ოსტატს ერთი ოცნებაც აქვს – სურს, მონაწილეობა მიიღოს ტაო-კლარჯეთში არსებული ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლების რესტავრაციაში. მითუმეტეს, მას აქვს ახდენილი ოცნება – უდიდესი ტაძარი, სამება, სამხრეთ და დასავლეთ გვერდებზე შემკული აქვს საკუთარი ხელით გაკეთებული ბოლნური ჯვრებით, აყვავებული ვაზის ჯვრებით.

უკვე დაზამთრდა. „ჭულემ“ სარესტავრაციო სამუშაოები გაზაფხულამდე გადადო. სპარტაკს ეკლესია-მონასტრების რესტავრაციის გარდა სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გამოყენებითი ხელოვნების სპეციალობის სტუდენტებთან ბევრი რამ აქვს გასაკეთებელი.

„ტაძრებზე რესტავრაციის დაწყება ისეთივე საინტერესო პროცესია, როგორც დასრულება. ეს დიდ სიხარულსა და მადლს მანიჭებს, ენით აღუწერელს“, — ამბობს სპარტაკი. რესტავრაციების დროს თვეობით კარვებში ცხოვრება, საღამოს კოცონთან წარმოთქმული სამშობლოს სადღეგრძელო, ერთიანი საქართველოს ნახვის სურვილი, რესტავრაციების დასრულებით მიღებული ღვთის მადლი - ეს არის ოსტატის იდეა და საიდუმლო, სწრაფვა, შტამომავლებისთვის დიადი საქმეების კეთებისკენ.

ლელა ფერაძე

დაბადების წელი -1967 03-02.

1993 წელს დაამთავრა თბილისის სახ. სამხატვრო აკადემია.

1994 წლიდან მუშაობს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ხელოვნების ფაკულტეტზე პედაგოგად.

2002 წელს გაიარა სტაჟირება-ასისტენტურა მხატვრული ქსოვილების განხრით.

2005 წლიდან მუშაობს მესხეთის სახელმწიფო დრამატულ თეატრში სცენოგრაფად.

ჭულავი და უნივერსიტეტი

სამცხე-ჯავახეთის უნივერსიტეტმა დაარსებისთანავე ერთ-ერთ პრიორიტეტად აირჩია მესხეთში არსებული ტაძრების სარესტავრაციო საქმიანობა. ამ მიზნით უნივერსიტეტში პროფესორ მერაბ ბერიძის ინიციატივითა და მისი დიდი ძალისხმევით დაარსდა ხის, ქვის, ლითონისა და სხვა მასალათა მხატვრული დამუშავებისა და რესტავრაციის ფაკულტეტი. ფაკულტეტს ხელმძღვანელობდა რამაზ კორშია, რომელმაც გარს შემოიკრიბა ახალგაზრდა ნიჭიერი კოლეგები. ისინი პირველსავე დაძახებაზე გამოემურნენ მესხეთში, უნივერსიტეტში სამუშაოდ. მას შემდეგ 25 წელი გავიდა. მათ მიერ დაწყებული დიდი ეროვნული საქმე სტუდენტებმა გააგრძელეს და დღეს უკვე მათი ნამოღვაწარი ჩვენი უნივერსიტეტის, სამცხე-ჯავახეთისა და, სერთოდ, მთელი საქართველოს ისტორიის ნაწილად იქცა. არა ერთსა და ორ ტაძარს შეეხო უნივერსიტეტში არსებული ხელოვნების ფაკულტეტის სტუდენტთა ხელი, მათ გაიყვანეს ტაძრამდე მისასვლელი გზები, თავდაუზოგავად იმუშავეს ტაძრების რესტავრაციაზე, მათ შემკულობაზე... საუკეთესო მაგალითად ჩვენ დღეს ჭულავის ტაძარზე მოგახსენებთ. თუმცა, ვიდრე ჭულევში ჩატარებულ სამუშაოებს აღვწერდეთ, აუცილებელია, გავიხსენოთ, როგორ დაიწყო ამ ტაძრის აღორძინება.

2002 წელს ახალციხის ეპარქიამ და თსუ მესხეთისა და ჯავახეთის ფილიალებმა ერთობლივად დააფუძნეს გრიგოლ ხანძთე-

ლის საზოგადოება. მის თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა ახლციხელი ეპისკოპოსი — თეოდორე (ჭუაძე), ხოლო თანათავმჯდომარეებად - ჭულევის მონასტრის ილუმენი სტეფანე (კალაიჯიშვილი), რომელიც ამჟამად გახლავთ ლენტეხისა და ცაგერის მიტროპოლიტი და ზემო-ხსენებული უნივერსიტეტის რექტორი - პროფესორი მერაბ ბერიძე.

საზოგადოებამ მთავარ მიზნად დასახა საქართველოს ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლა-აღდგენა და მისი დაცვა. უნივერსიტეტი დღემდე ამავე მიმართულებით აგრძელებს მუშაობას. აქვე უნდა ითქვას, რომ ვიდრე საზოგადოება დაარსდებოდა, უნივერსიტეტი მანამდეც ზრუნავდა ჭულევის მონასტრის ტერიტორიის დასუფთავება-დანმენდაზე. 2001 წელს პროფესორმა მერაბ ბერიძემ მეუფე თეოდორეს ლოცვა-კურთხევით აღმართა ქვაჯვარი ჭულევის მონასტრის ტერიტორიაზე. ქვაჯვარის ავტორი გახლავთ რამაზ კორშია. ჭულევის ქვაჯვარი წარმოადგენს მონოლითურ ნამუშევარს. იგი ბოლოვდება ტრადიციული ტოლგვერდა ჯვრით, შემკულია სადა ორნამენტებით, ხოლო წარწერა ასახავს შემწირველის (მ. ბერიძე) ვინაობას. ამ ქვაჯვარმა ერთგვარად გზა დაულოცა ახალგაზრდების დიდ ეროვნულ წამოწყებას - ისტორიული ძეგლების რესტავრაციასა და მათ მოვლა-პატრონობას.

სწორედაც, რომ ერისა და ბერის ერთად დგომამ შეძლო განხორციელება იმ დიდი ქართული საქმისა, რასაც ჭულევის მონასტრის აღდგენა ჰქვია.

იმ პერიოდში, როდესაც მეუფე სტეფანე ჭულევის მონასტრის ილუმენად აკურთხეს, ტაძართან მიმავალი გზაც კი არ არსებობდა. არ არსებობდა ბერთა საცხოვრებელიც ... სამაგიეროდ, იყო დიდი სულიერი მოთხოვნილება მონასტრის დასაარსებლად — მონასტრის წინამძღვარი მამა სტეფანე თითქმის შიშველი ხელებით გაემართა ჭულევეში ორ მორჩილთან ერთად დიდი ეროვნული საქმის აღსასრულებლად. გვახსოვს ძველი, ფერგადასული სამხედრო ვაგონი, რომელსაც ბერები საცხოვრებლად იყენებდნენ, ზამთრობით ღამე წყალი რომ ეყინებოდათ. იქვე მამა სტეფანეს ძველი ვილისი, რომელიც ისეთი ძველი იყო, რომ, წესით, ამ მანქანას აღარ უნდა ემუშავა, მაგრამ, ალბათ, ღვთის წყალობით, ეს მანქანა კიდევ კარგა ხანს ერთგულად ემსახურა ბერებს იქაურ გაუვალ გზებზე მიმოსვლისას.

წინამძღვარი საოცარი მადლით მოიზიდავდა ახალგაზრდებს ჭულევეში. ენთუზიასტებს შორის უმეტესობა უნივერსიტეტის სტუდენტები იყვნენ და ეს არც იყო გასაკვირი, რადგან მაშინ

უნივერსიტეტში ეროვნული სული უკვე მძლავრად ტრიალებდა. ვერავინ იფიქრებდა, იმ გაუდაბურებულ ადგილას ასეთი სწრაფი ტემპით თუ შეიძლებოდა მონასტრის შექმნა. უნივერსიტეტი არ იშურებდა რესურსებს სარესტავრაციო საქმიანობაში მონასტრის ფეხზე დასაყენებლად.

დამქანცველი ფიზიკური სამუშაოების პარალელურად მამა სტეფანემ შეძლო ჟურნალ „ჭულევის“ გამოცემა. აღსანიშნავია, რომ ამ ჟურნალის რედაქციაშიც, მსგავსად ხანძთელის საზოგადოებისა, სასულიერო პირებთან ერთად უნივერსიტეტში მოღვაწე ლექტორებიც თანამშრომლობდნენ. ჟურნალმა სწრაფად მოიპოვა მკითხველის ინტერესი და სიყვარული. აქ იბეჭდებოდა წერილები სასულიერო თემებზე, ასევე ისტორიული და მხატვრული ნაწარმოებები. მართლაც, სწრაფად გამოიღო ნაყოფი ერთობლივმა შრომამ, მალე საქმეში ძეგლთა დაცვის სამინისტროც ჩაერთო და დაიწყო ტაძრის დიდი სარესტავრაციო სამუშაო. არც ამ დიდ საქმეს გამოკლება უნივერსიტეტი. ჩვენი სტუდენტები არ იშურებდნენ არც ფიზიკურ ძალას და არც შემოქმედებით უნარს ტაძრის შესამკობად.

საკმაოდ სარისკო საქმე იყო უნივერსიტეტის რესტავრაციის ფაკულტეტის სტუდენტების ჩართვა ისეთი კულტურული მნიშვნელობის ტაძრის შემკობა-რესტავრაციაში, როგორც ჭულევის ტაძარი გახლდათ.

რესტავრაციისას სტუდენტთა ნამუშევრებს პერიოდულად თვალს ადევნებდნენ თბილისის აპოლონ ქუთათელაძის სახელობის სამხატვრო აკადემიის პროფესორები. უნივერსიტეტი მათ ყოველ წელს ინვევდა საპატიო წევრებად სადიპლომო ნამუშევრების დაცვის კომისიაში. კომისიის თავმჯდომარე სხვადასხვა დროს გახლდნენ აკადემიის მაშინდელი რექტორი, ბატონი სოსო ქოიავა, პროფესორი სოსო წერეთელი, პროფესორი ვალერი სილოგავა... სწორედ მათ მიერ შეფასებული და მოწონებული სადიპლომო ნამუშევრები ამკობენ დღეს ჭულევის ტაძარს.

ტაძარში იმდენად მრავალფეროვნადაა სტუდენტთა ნამუშევრები წარმოდგენილი, რომ მათზე მხოლოდ ერთ წერილში ვერ ვისაუბრებთ. დღეს ვეცდებით, გაგაცნოთ ტაძრის კანკელისა და კანკელში მოთავსებული ხატების ავტორები.

კანკელის ავტორია სპარტაკ ჯვარიძე. იგი შესრულებულია ქვაში. გვინდა, ორიოდე სიტყვით თვითონ ქვის მოძიებას შევეხოთ, რადგან ეს საქმე საკმაოდ რთული აღმოჩნდა. ისევ უნივერსიტეტის რექტორის, პროფესორ მერაბ ბერიძის დახმარებით, სოფელ რუსთავთან

მდებარე კაკლოვანიდან ქულებში ჩამოტანილ იქნა ბაზალტის უზარმაზარი ქვის ლოდები. ქვა საკმაოდ რთული დასამუშავებელი აღმოჩნდა, მაგრამ სპარტაკ ჯვარიძემ თანაკურსელების დახმარებით გაკუთხა, დაჭრა და დაამუშავა იგი საკურთხევლის დასადგმელად.

კანკელი გამოირჩევა ქვაზე შესრულებული დახვეწილი დეკორით. მას ახასიათებს სწორხაზოვანი სადა ფორმები. საკურთხევლის ცენტრი ტრადიციულად შემკულია აყვავებული ტოლფერდა ჯვრით. საგანგებო ყურადღების ღირსია ტოლმკლავა აყვავებული ჯვარი. ჯვარი შემკულია გეომეტრიული ორნამენტებით, იგი მოჩარჩოებულია გეომეტრიული და მცენარეული ჩუქურთმით, საკურთხეველი გაყოფილია ნახევარწრიული ოთხი თაღოვანი ნიშით, რომელშიც მოთავსებულია ხატები. თაღები გამოყოფილია ერთმანეთისგან სვეტებით. სვეტები შემკულია ვერტიკალური გრეხილი ლილვის დეკორით, ასევე გამოყენებულია გამარტივებული „S“- ისე-ბური ორნამენტი. კუთხეებში სვეტის თავები ბოლოვდება კვადრატული ბაზებით. ავტორმა მცენარეულ ორნამენტზე მუშაობისას გამოიყენა ტაძრის ფრესკებზე შემორჩენილი ორნამენტის დეკორი. საკურთხეველი გახლავთ დახვეწილი პროპორციისა, მთლიანობაში იგი წარმოადგენს მრავალფეროვანი ორნამენტებით დამუშავებულ რელიეფურ სიბრტყეს, ორნამენტები ჰარმონიულ კომპოზიციას ქმნიან მთელ სიბრტყეზე. საკურთხეველი მასშტაბში ჰარმონიამია ტაძრის ინტერიერთან.

საკურთხეველი შემკული გახლავთ ზვიად ბერიძის მიერ შესრულებული ხუთი ხატით - წმ. ნიკოლოზი, ღვთისმშობელი ყრმით, ხარება, მაცხოვარი და წმ. გიორგი.

საკურთხევლის ცენტრში - კარებში მოთავსებულია „ხარების“ ხატი. სასურათე სიბრტყე გაყოფილია ორ - ზედა და ქვედა ნაწილად. ზედა ნაწილში გამოსახულია მთავარანგელოზ გაბრიელისა და ღვთისმშობლის ფიგურები. მათ ქვემოთ კი კარების ორივე ფრთა შემკულია წრეებით აგებული ჯვრებით. ჯვრების მრგვლოვან ფრთებში ოსტატურადაა გამოსახული მახარობლები და მათი სიმბოლიკები. ხოლო ჯვრის ცენტრში გამოსახულია მოგრძო მკლავიანი ჯვარი, რომელიც გამშვენებულია ნაზი, დახვეწილი მცენარეული ორნამენტით. განსხვავებით ხარების კომპოზიციისაგან, ჯვრები შესრულებულია ფერთა მინორულ გამაში. ეს კიდევ უფრო ეხმარება მთავარი კომპოზიციის აქტიურად წარმოჩენას.

მარჯვენა ნიშაში ჩასმული გახლავთ წმინდა ნიკოლოზის ხატი, წმინდანის ქვედა კაბის კალთა დანერილია პასტელურ მომწვანო ფერში და საკმაოდ სადა დრაპირებით არის გამოსახული, სწორედ ეს კონტრასტული სისადავე წარმოაჩენს ეპისკოპოსის შესამოსელს, რომელიც ჭადრაკული დეკორით არის შემკული და საკმაოდ აქტიურია ფერში.

უკიდურეს მარჯვენა ნიშაში ჩასმულია წმინდა გიორგის ფეხზე მდგომი ფიგურა. წმ. გიორგის ხელთ უპყრია შუბი, რომელიც დიაგონალზე კვეთს სასურათე სიბრტყეს, ხოლო ფეხებთან გამო-სახულია გველმაპი. იგი აგებულია სპირალურ კომპოზიციაზე და ძალზედ დახვეწილად და დინამიკურად გამოიყურება.

საკურთხევის ცენტრალურ ნაწილში მოთავსებულია მაცხოვ-რისა და ღვთისმშობლის (ღვთისმშობელი ყრმით) მჯდომარე ფიგურ-ები. ცენტრში ჩასმული კომპოზიციები საკმაოდ რთულ დინამიკურ კომპოზიციას წარმოადგენენ, ხოლო მათ მარცხნივ და მარჯვნივ მოთავსებული წმინდანთა ფიგურები ხაზგასმულად სტატიკურად არიან წარმოჩენილნი. ისინი გამოირჩევიან ავტორისეული ინდივი-დუალური სტილითა და შესრულების მანერით. მის კომპოზიციებს ახასიათებთ დახვეწილი პოზები, სახის მიმიკათა მშვიდი გამოხატუ-ლება, ფიგურათა მოგრძო პროპორციები, დახვეწილია სამოსის ნაკეცების ნყობა, ხაზთა დინამიკურობა და ინტენსიური კოლორიტი. ფერთა გამას ამდიდრებს ღია მწვანე, რომელსაც ოსტატურად იყენებს ავტორი პორტრეტებზე, სამოსზე. ზვიადი ამ ტონით ახერხებს უფაქიზეს გადასვლებს და კოლორიტის მთლიანობის დაცვას. ნამუშევრები გამოირჩევა ექსპრესიული და ემოციური შესრულებით. მიუხედავად ამ სითამამისა, ავტორი მუშაობს იკონოგრაფიის კანონიკის სრული დაცვით.

გვინდა შემოგთავაზოთ ჩვენი ინტერვიუ ზვიად ბერიძესთან.

ზვიად, ვიდრე თქვენს ნამუშევრებზე ვისაუბრებთ, გვითხარით, საიდან და როდის გაგიჩნდათ ხატწერაზე მუშაობის სურვილი.

როდესაც მუშაობ ეკლესიებში მოხატულობებზე, უყურებ საუკუ-ნეების წინ ვირტუოზების მიერ შექმნილ ნამუშევრებს, გინდა არ გინდა, ადამიანს გიჩნდება სურვილი, შენც გამოსცადო საკუთარი თავი.

რამდენადაც ვიცი, ხატწერის სკოლა ზაგორსკის მონასტერში გაიარეთ. რამდენად განსხვავდებოდა იქაური სწავლება ქართული ხატწერის სკოლისგან?

წმ. სერგეი როდონეჟელის ლავრაში მომეცა საშუალება გავცნობოდი რუსულ ხატწერას და შესრულების სხვადასხვა მანერას, ასევე რესტავრაციის მეთოდებს, მაგრამ ყველაზე საინტერესო იყო უშუალოდ მუშაობის პროცესი და ბერების მიდგომა ხატებისადმი და ხატწერისადმი.

ბევრი რამის სწავლა შეიძლება რუსული ხატწერიდან, მაგრამ თავად ეთნოსი ასხვავებს ხატების და ხატწერის ხასიათს. ძირითადი სხვაობა სწორედ ამაშია.

ქართული ხატები გამოირჩევიან უბრალოებით და უშუალოებით.

წარმოდგინეთ რუსული დიდებული ტაძარი ულამაზესი ოქროსფერი ხახვისთავიანი გუმბათებით, მოჩუქურთმებული, ფერადი ორნამენტებით, უძვირფასესი სანაწილეებით და ხატებით, ფეშენებლური ლიტურგიებით და წირვის ულამაზესი ტრადიციებით, სავსე მრევლით, უამრავი პილიგრიმით და შეადარეთ სადღაც, ურავლის ხეობაში, ღრომის ნამოსახლარზე მარტოდ აგებულ ტაძარს, სადაც ახვალ შობის დღესასწაულზე მარტო, დაანთებ სანთელს, წართქვავ ლოცვას უფლის მიმართ და შენს ლოცვას ხელს არავინ და არაფერი უშლის. დაახლოებით ასეთია სხვაობა.

ჭულევის მონასტრის კანკელი შემკულია თქვენ მიერ შესრულებული ხატებით. ეს იყო დაახლოებით 10-15 წლის წინ, გარდა მათი მხატვრული ღირებულებისა, ისინი გამოირჩევიან ინდივიდუალური საშემსრულებლო სტილით. საინტერესოა, როგორ დაწერდით დღეს იმავე ხატებს, შეგეცვალათ თუ არა ხელწერა?

ხატწერა პირველ რიგში ცნობიერების შეცვლაა, ყოველი ქმნილება ადამიანის ცნობიერების ნაყოფია, ხელწერაც შესაბამისად ვითარდება. ყველაზე მთავარი კი რწმენაში გაძლიერებაა.

ხატზე მუშაობა არ ჰგავს ფერწერულ კომპოზიციებზე მუშაობას. რა განცდა გქონდათ, როცა მათ წერდით?

ერის და ბერის ერთობის და ერთმანეთის მხარში დგომის პრინციპით ძალიან დიდი სიყვარულის განცდაა.

სად და რომელ ტაძარს ამკობს კიდევ თქვენ მიერ შესრულებული ხატები?

ხატები შეწერილი მაქვს ასევე ზარზმისთვის, სოფელ ივლიტის ეკლესიისთვის, თბილისში ორხევის ეკლესიისთვის, ასევე ტაძრისთვის სართიჭალაში, ტოლოშის ეკლესიისთვის, საფარისთვის, ზვარეს ეკლესიისთვის აჭარაში და ა.შ.

ზვიად, მახსოვს თქვენი წერილი, 2002 წლის ჟურნალ „ჭულევის“ პირველ ნომერში დაბეჭდილი ჩანახატი - „ჭულევის გზა“. მაინც რა იყო ეს გზა თქვენთვის მაშინ და რას წარმოადგენს დღეს.

მახსოვს ჭულევი ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც იქ ბერებიც არ იყვნენ. ეკლესიამ განაახლა წირვა-ლოცვა და შემდეგ ერის გვერდში დგომა იყო აუცილებელი. უნდა შექმნილიყო არა მარტო სალოცავი, არამედ მესხების საზრუნავი ობიექტი, სადაც გაცოცხლდებოდა მესხური ნიჭი, რაც საუკუნეების განმავლობაში გენში ილექებოდა. ამის ინიციატორად გამოვიდა უნივერსიტეტი და მასთან ერთად თითოეული ჩვენგანი, ვინც საკუთარი სულის ნაწილი ხატებში, ქვაში, ხეში, ლითონში გამოვძერწეთ და საჩუქრად დავუტოვეთ ჭულევს. ჭულევი გახდა ერთიანობის სიმბოლო საკუთარი ხელით ნაქარგი მომავლის იმედისა, ჩვენ შევეცადეთ...

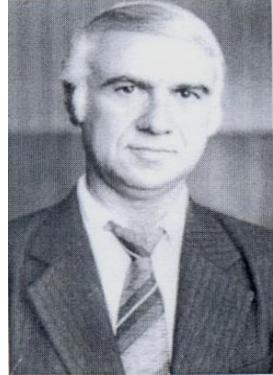
რა გავლენა იქონია თქვენს ხელოვნებაზე და ზოგადად თქვენი ეროვნული მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაზე „ჭულევის გზამ“?

ეს არის გზა, რომელიც არასოდეს მთავრდება...

ამ ლაკონური და საინტერესო პასუხის შემდეგ გვინდა დავეთანხმოთ ზვიადს, რომ ეს გზა მართლაც არასოდეს მთავრდება და ვიდრე ქართველი ახალგაზრდობა ივლის ამ გზაზე, ჩვენც იმედით შევხედავთ მომავალს.

ვასილ მამულაშვილი

პროფესია – ჟურნალისტი, ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების ლექტორი. ავტორი – ჟურნალისტური-სამეცნიერო და მხატვრული ნაწარმოებებისა. თანამშრომელი, დამაარსებელი და რედაქტორი – რესპუბლიკური, რეგიონული, რაიონული და უმაღლესი სასწავლებლების გაზეთებისა „კრიმინალური ქრონიკა“; „სრულიად არასაიდუმლოდ“; „ევრაზია-ექსპრესი“; „ჩვენი გაზეთი“; „სამრეკლო“; „თეთრი ალგები“; „ჩვენი უნივერსიტეტი“; „გორის უნივერსიტეტი“. ჟურნალისტი რადიო-სატელევიზიო პროექტებისა: „თბილისი. სტუდენტთა ქალაქი“; „პროფესია“; „კრაზანა“; „გორის უნივერსიტეტი“; „თეთრი მანტი“.

ქართულად ნათარგმანები

ცის კარის გახსნას ჰგავდა პოპულარული ქართული ჟურნალი „ცისკრის“ ფურცლებზე „დიდოსტატის მარჯვენის“ დიდი ავტორის კონსტანტინე გამსახურდიას გამოჩენა; საქმე უკვე თარგმანს ეხებოდა, გენიალური შექსპირის ტრაგედიის თარგმანს: „ჰამლეტის“ პირველი მოქმედება. თუმცა, არც ეს იყო პირველი ცდა – დანიელ პრინცს უკვე იცნობდა მკითხველიც და თეატრის მაყურებელიც. ჰამლეტის სწორედ ნაცნობმა მონოლოგმა, მისმა სასოწარკვეთილმა არჩევანმა გასცა ახალი მთარგმნელის ჩანაფიქრი: „ყოფნა, არყოფნა, საკითხავი, აი, ეს არისო“. პირველი მოქმედების ბოლოს მინერაილი მიმართვა მკითხველისადმი უპრეტენზიო, ზოგადეთიკური იყო: ძვირფასო, პატივცემულო მეგობრებო, გავაგრძელო „ჰამლეტის“ თარგმნა თუ შევწყვიტო? გთხოვთ, მაცნობოთ თქვენი აზრი... ერთი თვის შემდეგ, ერთობლივი, ერთმნიშვნელოვანი გამოხმაურება-პასუხი დაბეჭდა რედაქციამ: არა!...

ჩანართი: მცხეთაში, სვეტიცხოვლის ეკლესიასთან იდგა და კედელზე ნაღვლიანი თვალებით შეჰყურებდა დიდოსტატ არსაკიძის მარჯვენას. არ აპატიეს არსაკიძეს კარგი ტაძრის აგება. არ უნდა აეგო დიდოსტატს კარგი ტაძარი? არც ხეკორძულას წყალი დაეღია? უფალო, შეგვიწყალებ! უფალო, შეგვიწყალებ! უფალო, შეგვიწყალებ! ზევით, ზედაზნისკენ მიდიოდა თავადის ლამაზი ქალი...

ყველა დიდი საქმე ვნებათაღელვას, დიდ კამათს ბადებს. მხატვრული შემოქმედება კი არასოდეს არის მშვიდი. მით უმეტეს, დრამატურგია – უმაღლეს პოეზიად მიჩნეული. სპეციალისტები ამბობენ: მთარგმნელი ავტორის მეტოქეაო, განსაკუთრებით პოეზიისა. შექსპირის პიესების ქართული თარგმანები – შესრულებული ივანე მაჩაბლის მიერ – მათი ენობრივი და სამეტყველო სტრუქტურა, სიტყვათა სემანტიკური ხასიათი, დიალოგებისა და მონოლოგების უნიკალური, შინაგანი დრამატიზმი – ორიგინალური გააზრებით, საკომუნიკაციო ქართული სტილით გამოირჩევა. ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, რომ ეს დრამატული ქმნილებანი თავიდანვე ქართულად არის დაწერილი და მაჩაბელი – შექსპირის ნამდვილი მეტოქეა! შევეხებით თარგმანის ერთ გამორჩეულ, ტიპურ დეტალს, განმაურებულ სცენურ, სამეტყველო ეპიზოდს: „არარაობავ, დედა-კაცი უნდა გერქვას შენ!“

დავინტერესდი ამ სიტყვების დედნისეული სტრუქტურით, არა-ქართულ ენებზე თარგმნილი ლიტერატურული ფაქტურით და: თითქმის ყველგან (დედანიშიც და ნათარგმნიშიც) სიტყვა-სიტყვით ასე ჟღერს: „დედაკაცო, შენ არარაობა ხარ!“ მაშ, რატომ მოექცა შედარებით „ლმობიერად“ და პატივისცემით ქალებს სამაჩაბლოელი რაინდი მაჩაბელი? ამას მონოლოგის ძირითადი ნაწილი გვეტყვის: „რად არ მეშლება ეს სხეული ესრეთ მაგარი, რად არ იმსხვრევა და ცას ნამად არ ეპკურება, ან შემოქმედი თავის მოკვლას ნეტავ რად მიშლის... არ გასცვეთია ჯერ ფეხსაცმელი, რომლითაც იგი ცრემლთა მფრქვეველი მისდევდა კუბოს უბედური მამაჩემისას... და ახლა კია, დაქორწინდა – მერე ვისთანა! – თავისი ქმრის ლეიძლ ძმასთან... თუმც ძმა არის იგი მისი, მაგრამ ისევე ჰგავს თავის ძმას, ვით მე ჰერკულებს!.. ო, ნულარა, ნუ მაგონდები, არარაობავ, დედაკაცი უნდა გერქვას შენ!“ კონკრეტულად ამ ქალს უწოდა „არარაობა“!

ჩანართი: სამაჩაბლოდან იყო და ძლიერ უყვარდა კავკასიონი. აქედან კარგად მოჩანდა თოვლით დაფარული თეთრი მთები. აქ – სოფელ აჩაბეთში დიასახლისები ხშირად ტრიალებდნენ თონესთან, ცხელ პურს სთავაზობდნენ გამვლელს. ვანოსაც უყვარდა, ეხმარებოდა სოფლის ქალებს, ამარაგებდა შეშით. ახლაც გიზგიზებდა თონე, მალლა ამოდიოდა ცეცხლის ალი. ვანო იდგა მარტო და უყურებდა, როგორ იწვოდა ცეცხლში შეშა... მას შემდეგ ვანო მაჩაბელი აღარავის უნახავს...

დიდი მოკრძალებითა და პატივისცემით „შეხედეს“ დიდ კონსტანტინეს, რომ „ჰამლეტი“ ვანო მაჩაბელმა თარგმნაო... ვის არ ჰყოლია

მეორე მთარგმნელი, მათ შორის მსოფლიოს პირველ (უპირველეს) დრამატურგს „ალბიონელ“ შექსპირსაც, მაგრამ ჟურნალის რედაქციაში „მოკრძალებითა და პატივისცემით“ შემოღწეული „ნისლი“ მომდევნო ნომერშივე გაიფანტა. ვითვალისწინებ მკითხველის სურვილებსო: ქართველი ხალხის საამაყო მწერალმა, უპირველესმა პროზაიკოსმა შეწყვიტა „ჰამლეტის“ თარგმნა; მაგრამ ფიქრი მთარგმნელობაზე, გადმოქართულების სურვილი არ მიუტოვებია. „პირველი მოქმედების“ მისეული თარგმანიც მაღალმხატვრულ დონეზე იყო შესრულებული. ამის გამოცდილებაც ჰქონდა: „დიდოსტატის მარჯვენის“ სცენარი ფილმისათვის პროზის დიდოსტატის გარეშე არ დანერჩილა.

მაგრამ მაჩაბელი მაინც „სულ სხვა“ იყო: მისმა გამოჩენამ სრულიად შეცვალა თარგმნის პროფესიული ხასიათი და ინტერესი ამ პროფესიისადმი. დიდმა ილიამაც კი, რომელიც მაჩაბელს საბანკო სფეროში უკომპრომისოდ ეკამათებოდა, მხარი აუბა შექსპირის გადმოქართულებაში. ფაქტობრივად, ჩამოყალიბდა „ივანე მაჩაბლის მთარგმნელობითი სკოლა“. შესანიშნავად, მაჩაბლისეულად ითარგმნა გენიალური ინგლისელის დიდებული სონეტები. 66-ე სონეტმა ხომ „ზეციური სიყვარულის“ სიმბოლო შექმნა – არა მარტო საქართველოში. იმის მიუხედავად, რომ ცნობილმა კრიტიკოსმა გურამ ასათიანმა გააფრთხილა თანამემამულენი – ქართული „მხატვრული“ სიყვარული თითქმის ყველა ნაწარმოებში ტრაგედიით მთავრდებაო – მაინც: უფრო ახლოს მიიტანეს გულთან რომეოს და ჯულიეტას სიყვარული; არ აპატიეს ვენეციელ მავრს მშვენიერი დეზდემონას გამეტება და აურზაური არაფრის გამო; ზაფხულის ღამის სიზმრებს უკვე ხშირად ნახულობდნენ ქართველი ასულები... უცხო შედეგების გადმოქართულების ასპარეზი, მთელი შემოქმედებითი ხიბლით, უკვე ნათლად წარმოჩინდა.

ჩანართი: რა ანდამატი იყო და არის განივთებული ლიტერატურული შედეგების თარგმნაში? – არა, მხატვრული ნაწარმოების თარგმნა არ არის ჩვეულებრივი ლიტერატურული პროცესი: ეს – რალაც „სულ სხვაა“, უჩვეულო შემოქმედებითი მოვლენაა, ჯერაც ბოლომდე გაუცნობიერებელი. დრამატული ნაწარმოების მთარგმნელი რამპის შუქებით გაცისკროვნებულ მსახიობს მოგვაგონებს, რომელიც სცენაზე, ორი საათით, სხვისი ცხოვრებით ცხოვრობს, სხვისი ტკივილი სტკივა და სხვისი სიხარული უხარია; ხოლო ლექსის მთარგმნელი თვითონ აღმოჩნდება მუზის ტყვეობაში, თვითონ წერს ამ ლექსს და მაინც თავს იმართლებს: „მე არ ვწერ ლექსებს, ლექსი თვითონ მწერსო“.

გიგანტური სვლით, „ფაუსტთან“ ერთად შემოაბიჯა საქართველოში გენიალურმა პოეტმა, დრამატურგმა, ხელოვნების თეორეტიკოსმა... გოეთემ, რომელმაც მოგვცა ადამიანი – ტიტანი, ყველა მისი ნაკლითა და ღირსებით. ახლა უკვე დიდი ღირსება იყო ქართველი მწერლების, პროფესიონალებისათვის უკვე გერმანელი შემოქმედი-ტიტანის თარგმნა ქართულად. ეს პატივი წილად ხვდათ: ხარიტონ ვარდოშვილს (ლექსები), ვახტანგ ბენუკელს (ლექსები, დრამები); „ფაუსტი“ გადმოაქართულეს: დავით ონიაშვილმა (1962 წელი) და გიორგი ჯორჯანელმა (1987 წელი).

თვით ვაიმარელმა ბრძენმა, სპარსული პოეზიის ჰამმერისეული თარგმანებით აღფრთოვანებულმა გოეთემ შექმნა თავისი ლირიკული შედეგების კრებული „დივანი“; „დასავლურ-აღმოსავლური დივანი“ და მას „ჰაფეზის ნიგნი“ უწოდა. სპარსულ პოეზიაზე მსჯელობისას ხშირად იმეორებენ დიდი გოეთეს სიტყვებს: „ამბობენ, რომ სპარსელებმა ყველა თავისი პოეტიდან ხუთი საუკუნის მანძილზე, ღირსეულად სცნეს მხოლოდ შვიდი პოეტი (ფირდოუსი, ნიზამი, ომარ ხაიამი, რუმი, საადი, ჰაფეზი, ჯამი). მაგრამ მათ მიერ დაწუნებულთა შორისაც კიდევ ბევრი აღმოჩნდება ჩემზე უკეთესი“. ზემოთ ნახსენები სიტყვები იშვიათი პოეტური თავმდაბლობაა – პოეზიის იშვიათი ვარსკვლავისა.

ჩანართი: სიმშვიდეში თვლემს, მწვერვალები მთის, ქარი არა სცემს, ფოთოლი არა თრთის, მოსვენების ჟამს, მას მისცემია ტყეც, მოითმინე წამს, მოისვენებ შენც (თარგმანი გერმანულიდან გალაკტიონ ტაბიძისა. 1915). 31 წლის პოეტმა ეს საქვეყნოდ განთქმული ლექსი – ექვსი სტრიქონი ფანქრით წაანერა კიკელჰანის მწვერვალზე აღმართული მეტყვევის სახლის კედელზე, ილმენაუს მახლობლად. 1835 წელს, გარდაცვალებამდე ერთი წლით ადრე, აქვე ამოსულმა გოეთემ მეგობარს მარს უთხრა: აქ ოდესღაც რვა დღე გამიტარებია, კედელზე ლექსი წავანერე – მინდა ვიცოდე, ხომ არ გადაიშალაო. გავიდა, წაიკითხა, ლოყაზე ცრემლი დაუგორდა, ქათქათა ცხვირსახოცით შეინწმინდა და ნაღვლიანი ხმით თქვა: „ღიას, ცოტა კიდევ მოითმინე, დაისვენებ შენც“.

არა, „დასვენება“ არ შედგა: ამ ლეგენდარული სტრიქონების მთარგმნელთა რიცხვმა საქართველოში ლეგენდარულ ციფრს 70-ს (!) მიაღწია; მათ შორის „აღმოჩნდა“ დიდი კონსტანტინე გამსახურდია, რომელიც ლექსის თარგმანის ბოლო სტრიქონით თითქოს საკუთარ თავს იმშვიდებდა: „მოიცა ცოტა, დაცხრები შენაც“.

არ „ცხრებოდა“ სპარსული პოეზიის მთარგმნელთა სურვილიც. საყოველთაოდ არის ცნობილი ომარ ხაიამის არნახული პოპულარობა

ინგლისურენოვან ქვეყნებში, რასაც ედუარდ ფიცჯერალდის ბრყინ-
ვალედ შესრულებულმა თავისუფალმა თარგმანებმა დაუდო სათავე.

განსაკუთრებული, მშობლიური ელფერი შეიძინა სპარსულმა პოე-
ზიამ ქართველ შემოქმედთა თარგმანებში. ცნობილია, რომ ქართულ-
სპარსულ ლიტერატურულ ურთიერთობებს რვასაუკუნოვანი ისტორია
აქვს: „მაჰნამეს“ ქართული ვერსიები, „იოსებ ზალიხანიანი“, „ლეილ-
მაჯნუნიანი“, „ბარამ-გურიანი“, „ქილილა და დამანა“, „ბათიარნამე“ და
სხვა. სპარსული პოეზიის შესწავლასა და გადმოქართულებაში დიდი
წვლილი მიუძღვით: იუსტინე აბულაძეს, ამბაკო ჭელიძეს, გიორგი ახ-
ვლედიანს, მზია ანდრონიკაშვილს, თეო ჩხეიძეს, დავით კობიძეს,
ალექსანდრე გვახარიას, თამაზ ჩხენკელს, ბელა შალვაშვილს, ნომადი
ბართაიას, ვახუშტი კოტეტიშვილს, მაგალი თოდუას...

სპარსული ლიტერატურის „შესანიშნავი შვიდეულის“ ქართულად
თარგმნილი რამდენიმე სტროფის ნაკითხვაც საკმარისია, ირანული
პოეზიის ხიბლი გაიცნობიეროთ. მართლაც, ძნელია რომელიმე ამ
პოეტთაგანის გამორჩევით დასახელება, თუმცა... სპარსული ლირი-
კის სიმბოლო, სატრფიალო პოეზიის „თამადა“ ომარ ხაიამია: „**სა-
ცოდავია, ვისაც ტრფობის ჭირი და სნება, არ განუცდია, არ ჰქონია
ამისგან ვნება: ვისაც ამქვეყნად უცხოვრია უსიყვარულოდ, მე ვცხო-
ვრობდიო, მას ამის თქმის არა აქვს ნება!..**“

მაშინ არ იყო, ჯერ კიდევ, სპარსულ ენაზე თარგმნილი მსოფლიო
ლირიკული პოეზიის მწვერვალი რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“,
თორემ: ეცოდინებოდა რობაიების გენიალურ აშულს, რომ რუსთა-
ველის ქვეყანაში მცხოვრებ ქართველებს „აქეთ ნება“ თქვან: მე სიყ-
ვარულით ვცხოვრობდიო. მესხეთის მიწაზე შობილი და ღვთიური
სიყვარულით ნასაზრდოები „ვეფხისტყაოსანი“ იქცა საქართველოს
მხატვრულ სიმბოლოდ. ამ გენიალური, უნიკალური, მხატვრული
სახეებით „მიჯრით მიწყობილი“ ქმნილების ძალა – განუმეორებელ
მეგობრობასა და სიყვარულშია. სწორედ ამიტომ: „ვეფხისტყაოსნის“
გაცნობიერება უცხოენოვანი მკითხველისთვის, მისი თარგმნა უცხო
ენებზე, მრავალეროვანი მსოფლიოს შემოქმედებითი პოტენციალის
დიდ გამოცდად იქცა! მართალია, უცხოენოვანი მთარგმნელი –
რუსთაველის „მეტოქე-პოეტი“ ვერ იქნებოდა, მაგრამ ქართული
პოეზიის მხატვრული გვირგვინი ბრწყინვალედ აჟღერდა: ინგლისურ,
გერმანულ, რუსულ... მსოფლიოს ხალხთა მრავალ ენაზე. და აი:
რუსთაველის სამშობლოში გაჩნდა იდეა, რომ „ვეფხისტყაოსანი“
უნდა თარგმნოს ქართველმა – ის ხომ ყველაზე **ახლოს** იცნობს
პოემის პერსონაჟებს. ამ სურვილმა ააღებინა ხელში კალამი ჭეშმა-

რიტ ქართველს, ცნობილ მეცნიერ-მოაზროვნესა და ლიტერატორს, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამორჩეულ ლექტორს შალვა ნუცუბიძეს. საპატიმროს კედლებში მომწყვდეულმა ამ „ვინმე მესხმა მელექსემ“ დაასრულა „ქართულად ნათარგმანები“ „ესე ამბავი სპარსულის“ რუსულად თარგმნა...

ჩანართი:

სტალინი: შალვა ნუცუბიძე ციხეში „ვეფხისტყაოსანს“ თარგმნისო...

ნუცუბიძე: „ვეფხისტყაოსანი“ ქართველმა უნდა თარგმნოს, ქართველი უკეთესად „ნაიკითხავს“ „ვეფხისტყაოსანს“.

სტალინი: პასტერნაკმა თარგმნა რუსულად. პასტერნაკი კარგი პოეტი, მარამ... სათაურის თარგმანი არ მომწონს „Витяз в тигровой шапке“. „ვეფხისტყაოსანი“ მარტო ტარიელი არ არის: ეს – მთელი საქართველოა „ვეფხისტყაოში“. ეს იყო „აბჯარი“, რომელმაც საქართველო გადაარჩინა.

ნუცუბიძე: „ლექსი ვეფხისა და მოყმისა“ , ხალხური „ვეფხისტყაოსანია“, „მოყმე“ საქართველოა, ხოლო „დედა მოყმისა“ ღვთისმშობელი. ეს ბალადაც მინდა ვთარგმნო.

სტალინი: იცი? მეც დამაინტერესა თარგმნამ. რა თქმა უნდა, ვერც პასტერნაკს და ვერც ნუცუბიძეს შევეცილები, მაგრამ... „ქრისტეს 10 მცნებაა“ ჩემთვის მთავარი ორიენტირი და: „ვეფხისტყაოსნის“ 10 სტროფი ვთარგმნე. თუ გამოიყენებ შენს ნათარგმნ ტექსტში, მხოლოდ შენი გადასაწყვეტია, ოღონდ ისე, რომ ჩემი სახელი არ მოიხსენიო.

ნუცუბიძე: იოსებ ბესარიონის ძევ!

სტალინი: მე „სოსო“ ვარ, შალვა, „სოსელი“, „ვარდს გაეფურჩქნას“ ავტორი. ამ პატარა ლექსმა გამაბედვინა...

ნუცუბიძე: თარგმნა – უმაღლესი ხელოვნებაა, ყველა თქვენს ნათარგმნ სტროფს განსაკუთრებული ფასი ექნება ჩემთვის და, რა თქმა უნდა, მკითხველისთვის.

სტალინი: კარგი, შეგიძლია ახლა შენს სამშობლოში, სახლში წახვიდე.

ნუცუბიძე: მე.. ხომ პატიმარი ვარ...

სტალინი: შენ თავისუფალი ხარ – „ვეფხისტყაოსნის“ მთარგმნელი თავისუფალი უნდა იყოს!..

შალვა ნუცუბიძის რუსულად თარგმნილი „ვეფხისტყაოსანი“ შემატა უცხო ენებიდან თარგმნილ მსოფლიო შედეგებს.

სარჩევი

<i>მერაბ ბერიძე</i> ზომი რამ ლიტერატურული ცხოვრების ისტორიიდან უნივერსიტეტში	3
<i>პროზა</i>	
<i>გიორგი სოსიაშვილი</i> ღამიანეს სტუმარი	17
<i>პოეზია</i>	
<i>ვაჟა ხორნაული</i>	31
<i>პროზა</i>	
<i>ზელიმხან მალრაძე</i> არცა ამგორს-გიჟო, ვითარცა იუდა	36
<i>პოეზია</i>	
<i>მერაბ კვიციანიძე</i>	61
<i>შალვა კელოშვილი</i>	67
<i>ემიზრანტული პოეზია</i>	
<i>მარინა ყიფიანი</i>	77
<i>ლიტერატურული კრიტიკა</i>	
<i>ვახტანგ ინაური</i> ნოდარ ლემბაძე „მარაღისოვის კანონი“	81
<i>ესე</i>	
<i>გიორგი მესხი</i> ჯვარცმული დიონისო	85

საინტერესო ადამიანები

ლალი ბერიძე 101
ნაკოზ ფუბერი და „ფუბერაი“

თბალსაზრისი

იოანის ბუღიასი 106
პირველი ფრენა კაცობრიობის ისტორიაში —
საპერძნეთიდან საქართველოში

ჩვენი წინაპრები

მალხაზ ლომსაძე 110
ქართული სამართლის რაინდი

ხელოვნება და ხელოვანი

ლია ზაზაშვილი 116
ჩვენი დროის დიდოსტატი

ლელა ფერაძე 121
ჭულავი და უნივერსიტატი

ვასილ მამულაშვილი 128
ქართულად ნათარგმანები

ბამონცემლობა

„ახალციხის უნივერსიტეტი“

ქ. ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106,
ტელ.: 0(365)22-19-90, 591-41-12-78
ელ. ფოსტა: contact@sjuni.edu.ge